KÂZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Savinien Cyrano de Bergerac

ÖTEKİ DÜNYA

Ay Devletleri ve İmparatorlukları

Çeviren: Mustafa Demirkan

YKY
Yapı Kredi Yayınları

Savinien Cyrano de Bergerac (1619-1655) öncelikle Gassendi, Giordano Bruno ve Machiavelli'nin düşünceleriyle beslenmiş, bohem bir hayat peşinde olmuş, özgürlükçü bir kişiliktir. Felsefeye meraklı Cyrano de Bergerac, kıvrak anlatım yeteneği ve engin hayalgücü sayesinde eserlerinde eleştirel düşüncelerini dile getirmeyi başarmış ve yaratıcı kişiliğiyle kendisinden hemen sonra İngiltere'de Swift, Fransa'da da Voltaire'in bayrağını devralacağı felsefi hikâye geleneğinin temellerini atmıştır.

Cyrano'nun dehasını en iyi ifade eden eserler, kuşkusuz *Öteki Dünya /Ay Devletleri ve İmparatorlukları* ile *Güneş Devletleri ve İmparatorlukları* olmuştur. Cyrano, *Öteki Dünya*'da belki de günümüzde ütopya ve bilimkurgu denebilecek unsurları daha o zamanlar harmanlayarak döneminin toplum düzenini eleştirir. Ancak eleştirilerini, malum sebeplerden, esere bilimkurgu niteliği kazandıracak kadar uzak iklimlerde dolaylı olarak yapar.

Savinien Cyrano de Bergerac

ÖTEKİ DÜNYA

Ay Devletleri ve İmparatorlukları

Savinien Cyrano de Bergerac

ÖTEKİ DÜNYA

Ay Devletleri ve İmparatorlukları

Fransızcadan çeviren:
Mustafa Demirkan

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 3572
Kâzım Taşkent
Klasik Yapıtlar Dizisi - 85

Öteki Dünya - Ay Devletleri ve İmparatorlukları / Savinien Cyrano de Bergerac
Özgün adı: L'Autre Monde ou Les Etats et Empires de la Lune
Fransızcadan çeviren: Mustafa Demirkan

Kitap editörü: Ersel Topraktepe
Düzelti: Korkut Tankuter

Kapak tasarımı: Mehmet Ulusel

Baskı: Gezegen Tanıtım Turizm Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti.
Seyrantepe Mah. Nato Cad. Çınarlı Sok. No: 19 Kağıthane / İstanbul
Sertifika No: 12002

Çeviriye temel alınan baskı: Editions Mille et une nuit, 1998
1. baskı: İstanbul, Nisan 2012
ISBN 978-975-08-2229-2

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2011
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

ÖTEKİ DÜNYA

GİRİŞ

Savinien Cyrano de Bergerac 1619 yılında Paris'te doğdu. Babası Abel de Cyrano Paris Parlamentosu avukatıydı, Bergerac soyluluk unvanı, aileye, 1582'de Mauvières ve Bergerac şatolarının satın alınmasıyla geçmişti, ancak 1636 yılında malikânelerin elden çıkarılmasına rağmen aile soyadını kullanmayı sürdürdü.

Cyrano, yirmi iki yaşında iken, yakın arkadaşı Henri Lebret ile Muhafız Alayı silahşoru oldu, bir yıl içinde önce tüfekle, sonra da kılıçla ciddi olarak yaralanınca harp sanatı merakına son vererek, 1640 yılından itibaren kendini edebiyat ve felsefeye adadı. *Ay Devletleri ve İmparatorlukları*'nı muhtemelen 1642–1649 yılları arasında, *Güneş Devletleri ve İmparatorlukları*'nı ise 1650–1655 yılları arasında kaleme aldı. 1654 yılında geçirdiği gizemli bir kaza ya da saldırı sonrası halsiz düştü, kendisini toparlayamadı ve kuzeninin Paris yakınlarındaki evine yerleşti. Cyrano on dört ay süren bu uzun rahatsızlık sonunda, 1655 yılında, kuzeni Pierre de Cyrano'nun evinde, çok eski arkadaşı Lebret ve kendini seven yakınları arasında otuz altı yaşında hayatını kaybetti.

Öteki Dünya, Ay Devletleri ve İmparatorluklarının Gülünç Öyküsü, Cyrano'nun ölümünden iki yıl sonra Lebret'nin çabalarıyla ve "hafifçe edeplendirilerek" yayımlandı. Daha sonra, yine arkadaşı fizikçi Jacques Rohault 1662'de *Güneş Devletleri ve İmparatorlukları*'nın yayımlanmasını sağladı.

Kitabın üst başlığı "Öteki Dünya" eserin konusunun iki anlamlılığını açıkça vurgulamaktadır. Cyrano hikâyesinde değişik konuları bir arada kurgularken yeni bir toplum düzeni önermek yerine döneminin dinsel inançlarını, toplumun davranış biçim-

lerini ve görgü kurallarını eleştirmeyi ve sarsmayı tercih etmiş ve bu eleştirileri doğrudan ifade etmek yerine Ay'da yaşayanların eriştikleri çok yüksek düşünce ve teknik düzeyden örnekleri övgüyle vererek yapmıştır. Cyrano, zamanından neredeyse üç yüz yıl sonra dünyamızda gerçekleşebilecek olan ekonomi, enerji, tıp alanındaki gelişmeleri –kehanetleri– belli bir felsefe ve bilim çerçevesi içinde bilimkurgu tarzında ve genelde "müstehzi" bir yorumla okura sunarken, Ay'da iletişim için kullanılan dilleri de neredeyse yirminci yüzyıl dilbilimcilerinin kuramlarını öngörerek tanımlamıştır.

Ay'daki yaşam, hem fiziksel hem düşünsel ortamda, Dünya'mızdakine göre ters bir düzende gelişmiştir. Ay'da insan ve hayvan kavramları farklıdır. Babalar reşit olmuş çocuklarına itaat eder. Kadınlar da erkekler gibi, hayatın her alanında tam özgürlüğe sahiptir. Teknoloji ve eğitim üst düzeydedir. Ay'a ulaşmak istenmesinin değişik nedenleri vardır. Cyrano meraktan kavrulduğu için yolculuk yapmışlardır. Bir başkası için de gitme nedeni, dünyada bütün ülkelerde yasaklanarak yok edilmiş özgürlükleri, hatta hiç değilse "hayal etme özgürlüğünü" belki Ay Dünyası'nda bulmak umududur. Metnin içindeki teknolojik fantezilerin şaşırtıcılığı, eğlendirici hiciv dili Fransa yönetiminin dikkatini büyük bir olasılıkla yergilerden daha fazla çektiğinden, ayrıca roman da Cyrano'nun ölümünden sonra yayımlandığından kitap hakkında herhangi bir kovuşturma açılmamıştır. Cyrano'dan ciddi olarak etkilenen Edmond Rostand, Ay Devletleri temasını, *Cyrano de Bergerac* adıyla beş perdelik şiirsel tiyatro oyunu olarak kaleme aldı ve 1897 yılında yayımladı. Cyrano'nun hayatını kaybettiği Sonnois beldesinde de adı anısına inşa edilmiş bir kültür merkezi bulunmaktadır.

Edebiyatta ütopya, bir bakıma Gılgamış Destanı ve İsrail Oğulları'nın çöl yolculukları efsaneleriyle başlamış sayılabilir. Daha sonra bu kıta ütopyalarına ek olarak deniz ve gökyüzü ortamlı birçok düşsel gezi öyküsü yazıldı. Platon MÖ 360'larda ilk defa ada ütopyası konusunu, Atlantis efsanesini işledi. Platon'dan beş yüzyıl kadar sonra, MS 2. yüzyılın sonlarına doğru Lukianos, Cyrano'yu da derinden etkileyecek olan *Alethes his-*

toria (Gerçek Öykü) adlı ütopyayı kaleme aldı. Amerika kıtasının keşfinden sonra, Thomas More yine bir ada ütopyası konusunu ele aldı, 1516'da, Kolomb'un seferine katılmış bir gemicinin ağzından *Ütopya* adlı eserini yazdı. Bütünüyle bu kitap yüzünden olmasa da, VIII. Henry tarafından 1535'te idam ettirildi. Yetmiş bir yıllık hayatının yaklaşık otuz yılını hapishanede geçiren Tommaso Campanella, başka bir deniz serüveni kitabını, *Civitas Solis*'i (*Güneş Ülkesi*), hapishanede iken 1602'de yazdı, kitap ancak yirmi yıl sonra yayımlandı. Francis Bacon'ın yeni bir deniz yolculuğu ütopyası *Nova Atlantis* (Yeni Atlantis) 1627 yılında; iki İngiliz yazarın, Francis Godwin'in *The Man in the Moone* (Ay'daki Adam) ve John Wilkins'in *The Discovery of a World in the Moone* (Ay'daki Bir Dünya'nın Keşfi) adlı gökyüzü ütopyaları 1638 yılında yayımlandı. Cyrano'nun uzay ütopyası kitabı da 1657 yılında basıldı.

Ortaçağ Avrupası'nda Kilise ve Üniversite yüzyıllardan beri, doğru olduğunu savundukları Hippokrates'in, Platon'un, Aristoteles'in, Ptolemaios'un (Batlamyus) öğretilerini, bu gök ve doğa bilimlerini, tıp bilgisini koruma ve öğretme ayrıcalığını, kendi tekellerinde tutuyorlardı. On yedinci yüzyıl başlarında, çağın gök ve doğa bilimlerine, tıp bilgisine, din kurallarına, yani Kilise ve Üniversiteye baş kaldıranlar, yenilikçi fikirler üretenler, evlerde ilaç hazırlamaya kalkışanlar, Engizisyon'da yargılanarak Tanrı'ya, Kilise'ye karşı gelmekten, büyücülükten, aykırıcılıktan suçlanıp yargılanıyor, zindanlara atılıyor, hatta ateşte yakılabiliyorlardı.

Yüzyılın ortalarında, Cyrano'nun döneminde Kilise'nin bilgi alanındaki otoritesi sarsılmaya başladı. Matbaa, bilginin yayılmasını kolaylaştırdı, mikroskop, teleskop gibi yeni aletler kullanılarak yapılan gözlemler de dünya ve evren konusundaki görüşlerin değişmesine yol açtı, gelişen "yenilikçi" düşünce ve felsefe akımlarının da katkısıyla "büyücülere" ve "özgürlükçü düşünürlere" yapılan saldırılar azaldı.

Cyrano'nun kitabı ütopya özelliğinin ötesinde yazara özgün bir felsefeyi de içermektedir. Cyrano bir yandan antik çağdan beri gelen bilgileri derlemiş, öte yandan da haberdar olduğu eserlerden bazen alıntılar yapmış, bazen bu metinlere atıflarda bu-

lunmuş ve döneminin güncel bilgileriyle birlikte yorum ve eleştirilerini de katmıştır. Topluca ele aldığı ve değindiği değişik konuları bazen onaylayarak bazen de karşı gelerek, felsefi bir kurgu doğrultusunda, "müstehzi" bir yorumla ve yer yer ancak günümüzün teknolojileriyle gerçekleşebilecek fantezilerle süsleyerek okura sunmuştur.

Madde, enerji ve hareket konusunda, nesnelerin, bitkilerin, insanların, hayvanların dünyanın ve evrenin elementlere, atomlara bağlı yapılarını, aralarındaki enerjileri ve etkileşimlerini, çekim güçlerini ele almıştır. Bu bağlamda, sunumunu antik çağ düşünürleri ile döneminin düşünürleri arasındaki görüş farklarına göre, roman kahramanları arasında tartışmalar, diyaloglar düzenleyerek geliştirmiştir. Antik çağda, Platon'a göre, maddeyi oluşturan elementler, ateş, toprak, hava ve su, düzgün çokyüzlü katılarla simgelenmişti; daha belirsiz bir davranış sergileyen on ikiyüzlü katı da, Tanrı tarafından evrenin betimlenmesi için yaratılmış olan "yukarıları", "ether"i temsil ediyordu.

Evren dünya merkezli bir sistemdi, Güneş Dünya'nın etrafında dönüyordu, merkezde "yerküre" yer alıyor, sonra onun çevresinde de eşmerkezli olarak su, hava ve ateş küreleri geliyordu. Hava ve ateş katmanları arasında gezegenler, Ay, Merkür, Venüs, Güneş, Jüpiter ve Satürn yerleşmişti, onlardan sonra da sabit yıldızlar dağılmıştı. Ortaçağ din bilimcilerine göre de ateş küresinin ötesi artık evrenin yaratıcısı ve yöneticisi Tanrı'nın mekânı olarak kabul görüyordu.

Aristoteles elementlere, dört özgün nitelik kavramını eklemişti: Sıcak, soğuk, kuru, ıslak. Sıcak genel olarak bir etkinlik ve atılım ilkesi, karşıtı soğuk bir direniş ilkesidir. Kuru, sert ve kırıcı ortam yaratan bir ayrıştırma, kişiselleştirme, büzülme, içine kapanma sürecidir. Islak, nemli ise, gevşeme ve esneklik ortamı geliştiren, toplumsallaşma ve birlikteliğe açılan bir sentez ve katılım sürecidir. Etken ve edilgen niteliklerin bir hammaddede bağlaşması elementleri yeniden etkinleştirir. Skolastik felsefede bu nitelikler aynı zamanda vücudun da dört temel özelliği olarak kabul ediliyordu. Hippokrates'e göre hastalıkların ge-

nel nedeni, insan *mizacını*[1] da belirleyen vücut sıvılarının arasındaki dengelerin bozulmasından kaynaklanıyordu.

Cyrano, bu geleneksel varsayımlara karşı, çağdaşları Kopernik, Heinrich Cornelius Agrippa, Tycho Brahe, Kepler, Campanella, Descartes ve Gassendi'nin görüşlerini de gündeme getirdi. Campanella, 1620 yılında yayımlanan *De sensu regum et magia* (Nesnelerin Duygusallığı ve Büyüsü) adlı kitabında on dört başlık altında, gök ve yıldızların ateş özellikleri ve duygusallıklarından, duygusal erdemlerine bağlı devinimlerinden, yıldızlar ve uydularının, ışık ve karanlıkların, hava ve rüzgârların da duygusal olduklarından, bütün su ve sıvıların, bitkilerin duygusallıklarından ve aralarında ya da başkaları arasındaki çekim ve itim güçlerinden, döneminin terimleriyle sempati ve antipati özelliklerinden, taşların ve madenlerin duygusallıklarından, dostluk ve kinlerinden söz etmektedir.[2]

İbn-i Sina'dan etkilenen Cornelius Agrippa, 1510'da yazdığı ama Engizisyon muhalefeti nedeniyle ancak 1533'te yayımlanabilen *De occulta philosophia* (Gizlici Felsefe Üzerine) adlı kitabında insan zekâsının göksel ruh ve akıllara ulaşabilerek bu harika güçler sayesinde daha alt nesnelere bazı erdemler verebileceğini savunmuştu. Özellikle Arap filozoflar hayal gücü, davranış biçimleri ve güçlü istekle başka ruhların, olayların yönlendirileceğine inanıyorlardı. Cyrano bu konuda, umulmadık iyileşmeleri ve gerçekleşmeleri mucizelere değil de insanın hayal gücüne, güçlü isteklerine bağlayan Agrippa'dan olduğu kadar, 1462 ve 1525 yılları arasında yaşamış İtalyan materyalist filozof Pietro Pomponazzi'nin *De immortalitate animae* (Ruhun Ölümsüzlüğü Üstüne) ve ölümünden sonra yayımlanan *De Naturalium Effectuum causis, sive de Incantationibus* (Dünyanın Harikalarının Sebepleri veya Hayranlıklar) adı eserlerinden de alıntılar yapmıştır.[3]

İnsanların ruhları ve eğer varsa hayvanların ruhları arasındaki farklılıklar 17. yüzyılın ortalarında Fransa'da iki yenilikçi fi-

1 Fransızca "humeur". İnsan vücudundaki sıvıların, kan, sarı safra, kara safra ve salyadan oluşan dört sıvının, insan sıhhatini, davranışını, huyunu etkileyen sıvıların genel adı ve geniş anlamıyla "mizaç".

2 Berengere Parmentier, *Les Etats et Empires du Soleil*, Cyrano de Bergerac, s. 223.

3 *Age*, s. 228.

lozofu, Descartes ve Gassendi'yi karşı karşıya getirmişti. Descartes ruh ve beden arasına kesin bir sınır koyuyor, düşünme, hayal etme ve ruhun sadece bir insan özelliği olduğunu; Gassendi ise hayvanların da duyguları ve hayal yetenekleri olduğunu ve bir ruhları bulunduğunu savunuyordu. Cyrano'nun da kitabında gündeme taşıdığı insan ve hayvan ruhları arasındaki bu kesin ayrım, dönemin özgürlükçü düşünürleri tarafından kabul görmüyordu.[4]

Cyrano, *Ay Devletleri ve İmparatorlukları* içindeki "hayalkurgu" ve "müstehzi" bölümleri kaleme alırken geniş bir yelpaze içinde önceki ütopya yapıtlarından da esinlenmiş ve alıntılar yapmıştır.

Deniz ve gökyüzü ortamında eser vermiş ilk yazarlardan biri olan Lukianos MS 125 ve 180 yılları arasında yaşamıştır. Lukianos, Cebelitarık Boğazı'nı geçerek Atlantik Okyanusu'na açılan ve Platon'un *Atlantis* öyküsünü anımsatırcasına karşı kıyıları bulmayı hedefleyen bir grup maceracının düşsel öyküsünü yazmıştır. *Gerçek Öykü* adlı eserinin birinci bölümünde, denizciler seksen günlük yolculuktan sonra, Herakles ve Dionysos'un adasına ulaşır. Irmağından şarap akan bu adada konakladıktan ve ikmal yaptıktan sonra tekrar denize açılırlar. Kısa bir süre sonra çıkan kuvvetli bir fırtına onları tekneleriyle birlikte gökyüzünde büyük bir kara parçası üstüne, Ay'a oturtur. Gece karanlığında gökte parlak yıldızlar ve Dünya görülür. Bu ülkenin insanları at binmek yerine kimileri akbabaların, kimileri tüy yerine marula benzer türde sebze kaplı kuşların üstünde uçarak dolaşır, savaşır. Bir kısmı da yerde on iki fil büyüklüğündeki pirelere binerler.

Lukianos daha sonra Ay'daki insanlardan ve yaşam düzeninden söz eder. Ay'da sadece erkek cinsi vardır ve çocuklar bacakta baldırda oluşurlar. Cenin belli olgunluğa gelince kas kesilerek cansız bebek çıkarılır ve rüzgâra karşı tutulunca canlanır. Yaşlı bir adam bilindiği gibi ölmez, duman olarak göklerde kaybolur. Yemek yerine ateşte pişirdikleri uçan kurbağaların dumanlarıyla beslenirler ve su yerine sıkıştırılmış hava içerler ve hiç dışkı çıkarmazlar. Dünya'ya dönüş öyküsü dünyalıların gök-

4 *Age*, s. 244.

teki teknelerinin okyanusa düşmesi ve bir balina tarafından yutulmalarıyla yeni bir boyut kazanır. Cyrano, Lukianos'un Ay doğasını, Ay'dan görülen evreni, Aylı yaratıkların cüsselerini, Aylıların cinsiyetlerini, üremelerini, beslenmelerini kendine göre yorumlayarak betimlemiştir.

Cyrano, Francis Godwin'in Ay'a ilk astronotu, İspanyol Domingo Gonsales'i vahşi kırlangıçlar, yani "gansas" kuşlarıyla gönderdiğini bildiğini ima etmişti. John Wilkins de *Ay'daki Bir Dünya'nın Keşfi*'nde, teleskopun keşfinden sonra Ay'ın çehresinin anlaşılmasıyla, Ay'ın Dünya'nın bir uydusu olduğunu, tanrıların habercisi Merkurius'un artık oradaki cennete elinde asa, ölülerin ruhlarını taşımasının söz konusu olmadığını, yerküre bir gezegense, evrende de başka gezegenler ve yaratıklar olabileceğini dile getirdi. Cyrano bu temayı da eserinde ustalıkla kullanarak geliştirdi.

Cyrano'nun eserinde gündeme getirdiği konuların çoğu on yedinci yüzyılın ikinci yarısının sonlarından itibaren kabul görmeye, Ay Ülkesi'nde karşılaştığı ileri teknoloji dünyamızda gerçekleşme yoluna girmeye başladı. Ay'da kullanılan ileri aydınlatma teknikleri ve makine üretimleri için dünyalılar henüz çok deneyimsizdiler. Newton, çekim ve itim güçlerini, med-cezir hareketlerini, yer çekimi kuramını 1687 yılında ortaya koydu. Newton'ın yer çekimi kuramını geliştirmesinde ilham kaynağı olduğu rivayet edilen başına düşen elmanın gerçek bir öykü olup olmadığı, kendi başına mı yoksa Ay Ülkesi'nde Cyrano'nun başına mı düşmüş olduğu hâlâ belirsizliğini koruyor.

Eski Yunanlılar elektron adı verdikleri sarı kehribarın sürtünme, ovalama ile hafif nesneleri kendine çektiğini ve kıvılcım çıkmasına neden olduğunu keşfederek bu olaya elektrik gücü adını vermişlerdi. Benjamin Franklin, araştırmaları sonunda 1752 yılında yıldırımların elektrik yüklü olduklarını, elektrik yüklerinin nasıl konuşlandıklarını keşfetti. Elektrik enerjisinin akım yönünü, pozitif ve negatif kutuplarını tanımladı ve yeryüzüyle bulutlar arasındaki elektrik potansiyelini dengeleyen ve boşaltan yıldırımlara karşı paratoneri keşfetti. Cyrano sıklıkla başvurduğu bazı görüşlerine mantıksal neden yakıştırma bağlamında kehri-

barın haberdar olduğu çekim gücüne de felsefi göndermeler yaptı ama yıldırımlar konusunda oldukça başarısız kaldı.

1765 yılında James Watt ileride elektrik dinamosunu çalıştıracak buhar makinesini geliştirerek işletti. Cyrano'nun Aylı yaratıkların kullandıklarından söz ettiği elektronik ve uzun mesafe haberleşme teknolojilerine gelince, 1844 yılında elektrik gündelik hayata girdi ve aynı yıl Samuel Morse, 1838 yılında tanıttığı telgrafı, Washington Baltimore arasında yaklaşık 60 kilometrelik deneysel bir hat olarak işletmeye açtı. 1864 yılında J. Maxwell elektromanyetik dalgaların varlığını kanıtladı, 1876 yılında Bell telefonu keşfetti. Thomas Edison 1877 yılında ses kayıt ve dinleme cihazı fonografı, 1879 yılında elektrik ampulünü keşfetti, 1882'de geliştirilen ampulün kullanımı önce sokak sonra bina içi aydınlatmalarında süratle yaygınlaştı. 1894 yılında Albert Turpain elektromanyetik dalgalarla 25 metre kadar uzaklığa mors alfabesiyle telsiz telgraf yollamayı başardı, gelişen araştırmalar sonunda 23 Aralık 1900'de yaklaşık 1 mil uzaklığa kadar ilk radyo yayını gerçekleştirildi.

Cyrano, yeryüzünden Ay'a ulaşım teknolojilerinden söz ederken, ütopya alanında, İkaros ve babası Daidalos'un kanat takarak Girit'ten havalandıklarının efsanesini, Lukianos'un hortuma kapılıp uçan teknesinin, Godwin'in yaban kuşlarının insan taşıma yeteneğinin hikâyesini büyük bir ihtimalle biliyordu. Oysa üçüncü yüzyılda Çinlilerin uçurtma yaptıklarından ve gökyüzüne içi sıcak hava dolu fenerler havalandırdıklarından, dokuzuncu yüzyıl ortalarında da Abbas İbn Firnas'ın Kurduba (Cordoba) Camisi minaresinden paraşüte benzer bir aygıtla atladığı rivayetinden ve Leonardo da Vinci'nin uçuş araçları "Gök Vidası" ve "Gök Kuşu" tasarımlarından haberi belki vardı, belki yoktu. Ancak onun betimlediği çeşitli uzay araçları ve teknolojileri on sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren gerçekleşmeye başladı. 1783 yılında kıstırılmış sıcak hava hazneli Mongolfier Kardeşler balonu iki pilot yönetiminde, Paris'te yaklaşık 8 km kadar uçuruldu. Yüz yıl sonra, yine Fransa'da 1884 yılında Fransız ordusu için tasarlanmış, 8,5 beygir gücünde bir motorla hareket eden 52 m'lik balonlu bir hava gemisi 23 dakika uçuruldu.

Havadan daha ağır uçaklara gelince, 1903 yılının son günlerinde Wright Kardeşler uçaklarıyla Kuzey Carolina'da 8 km kadarlık bir uçuş gerçekleştirdi. Havacılığın süratle gelişmesini Dünya Savaşları da hızlandırdı, 1939'da ilk işlevsel jet uçağı olan Heinkel He 178 Almanya'da uçuruldu.

Francis Godwin'in 1638'deki uzayın fethi hayali, 1961 yılında Yuri Gagarin'in, Vostok1 kapsülü ile uzaya gönderilmesiyle gerçekleşti. Kapsül yerden ortalama 250 km'lik yükseklikteki bir yörüngede iki saat kadar kaldıktan sonra dünyaya geri dönmeye başladı ve yeryüzüne birkaç kilometre kala paraşüt açarak yeryüzüne indi.

Cyrano'nun Ay'a ulaşma öyküsü de yirminci yüzyılın ortalarından sonra Dünya ve Ay arasında gerçekleştirilen ilk insanlı uçuşa inanılmaz derecede benzemektedir. Yerküre ve Ay arasındaki insanlı yolculuk 1969 yılında Apollo 11 uzay gemisiyle komutan Armstrong, Collins ve Aldrin'den oluşan mürettebatla, Cyrano'nun anlatımına benzer başladı ve gelişti. Florida'dan fırlatılan üç kademeli bir Satürn V füzesi, uzay gemisini 12 dakika içinde bir ön yörüngeye yerleştirdi. Bir buçuk devinimden sonra devreye giren füzenin üçüncü kademesi, uzay gemisini, üç gün sürecek yaklaşık 390 000 km'lik Ay yolculuğuna başlattı, 30 dakika sonra, Apollo kabini füzeden ayrılarak Ay'a yönlendi, füzenin üçüncü kademesi de Ay'ın yanından geçerek Güneş'in bir uydusu olmak üzere gözden kayboldu.

19 Temmuzda Apollo 11 itici motorlarını çalıştırarak Ay yörüngesine girdi, Collins kapsülde kalırken Armstrong ve Aldrin Ay modülü Kartal'a geçtiler, 21 Temmuzda Ay'a önce Armstrong ayak bastı, televizyon vericisini kurdu ve tüm dünyada 600 milyon insana bu anı canlı yayında izletirken ilk sözü "Bu, bir insan için küçük bir adım, insanlık içinse dev bir sıçramadır" oldu, kendisinden sonra Ay'a inen Aldrin ise daha az iyimserdi, "Muhteşem bir düş kırıklığı" demekle yetindi.

Astronotlar iki buçuk saat kadar Ay yüzeyinde kalarak, yaklaşık 250 metre yürüdüler, fotoğraflar çektiler ve yerden örnek topladıktan sonra Ay modülü Kartal'a geri girdiler. Yedi saatlik bir moladan sonra modülün itici motorları çalıştırıldı, yörüngeye

yükselerek Collins'in içinde beklediği kumanda modülüne binildi. 21 Temmuzda Dünya'ya dönüş başladı. Astronotlar Apollo 11 ile 24 Temmuzda Atlas Okyanusu'nda kendilerini bekleyen uçak gemisi USS Hornet'ın yakınlarında denize indiler ve daha sonra helikopterle gemiye taşındılar.

Cyrano de Bergerac, ülkemizde kendi filozof kişiliği ve eserlerinden daha çok, bir tiyatro ve sinema kahramanı olarak tanınmaktadır. Bu çevirinin amacı hem okura geçmişin düşlerini günümüzde yeniden yaşatmak hem de araştırmacı yazar Cyrano'ya hakkını vermektir.

Mustafa Demirkan

ÖTEKİ DÜNYA

Dolunay vardı, gökyüzü apaçıktı ve saat gecenin dokuzunu çalarken dört arkadaşım ve ben, Paris yakınlarındaki bir misafirlikten geri dönüyorduk. Yukarıdaki o safran yumağı görüntüsünün bizde yarattığı düşünceler yol boyunca sohbetimizi koyulaştırdı. Bakışlarımızı bu koca yıldızdan alamıyor, birimiz onu, içinden ahiret mutluluğuna erişenlerin parıltılarının görüldüğü bir gökyüzü penceresi olarak görüyor, bir başkası buna itiraz edip onun Diana'nın[1] Apollon için av etleriyle donattığı platin tepsi olduğunu savunuyor, bir başkası onun pekâlâ, gece vakti ışıklarından soyunup, o yokken dünyada olup bitenleri bir delikten gözetleyen güneşin ta kendisi olduğunu haykırıyordu.

"Coşkumu sizlerle paylaşmak isteyen ben" dedim onlara, "çabuk geçsin diye vakti dürttüğünüz sivri fikirlerinizle dalga geçmiyorum ama inanıyorum ki, Ay da bizimki gibi bir dünyadır ve bizim dünyamız da onun Ay'ıdır."

Meclis beni kahkahalarla ödüllendirdi.

"Bu arada" dedim, "belki de şu anda Ay'da da gezegenimizin bir dünya olduğunu savunan biriyle alay ediliyordur."

Ama onlara her ne kadar Pythagoras, Epikuros, Demokritos ve günümüzde de Kopernik ve Kepler'in bu görüşte olduklarını ileri sürdüysem de sadece gırtlaklarını daha fazla yırtmalarına neden oldum.

Kafamda oradan oraya cesurca çarpan, çelişkilerle güçlenmiş bu Ay düşüncesi içime o kadar derin işledi ki, geri kalan yol bo-

1 Diana, Ay ve avcılığı temsil eden bakire tanrıça, Apollon'un ikiz kardeşi. (ç. n.)

yunca birini bile doğuramadığım binlercc Ay tanımına gcbc kaldım; ciddi mantıksal desteklerle gülünç bir fikre hemen hemen kendimi inandırmıştım, ama dinle okuyucu, Yaradan ya da talihin bunu bana teyit için faydalandığı mucize veya tesadüfü.

Eve dönmüş, yol yorgunluğumu üstümden atmak üzere odama ancak girmiştim ki, masamın üstünde açık bir kitap buldum. Bu kitabı o şekilde ben koymamıştım. Bu Cardan'ın eseriydi ve okumayı hiç de düşünmezken, sanki gizli bir kuvvetle bu filozofun anlattığı bir öyküye gözüm takıldı: Yazdığına göre bir akşam mum ışığında çalışırken, odasının kapalı kapılarının ardından içeriye iki koca ihtiyarın girdiğini fark edip de kendilerini iyice sorgulayınca, Ay'dan geldiklerini söyleyip alelacele gözden kaybolmuşlardı.

Oraya kendi kendine gelen kitaba ve tesadüfen o anda açılmış olan sayfaya o kadar çok şaşırdım ki, bütün bu olaylar silsilesinin, benim insanlara Ay'ın bir dünya olduğunu öğretmeye iten bir Tanrı ilhamı olduğunu kabul ettim.

"Nasıl olur" dedim kendi kendime, "bütün gün tek bir şeyden bahsettikten sonra, bu konunun incelendiği bir kitap kütüphanemden uçarak masama konar ve akıllanarak tam bu kadar harika bir maceranın olduğu yerde açılır ve sonra da gerçekleştireceğim hayallerime fikirler ve arzularıma yön verebilir!.. Kuşkusuz, benim kitabımın da yerini değiştirenler, büyük insan Cardan'a görünen ve ona yaptıkları uzun konuşmanın zahmetine benim için katlanmayan iki ihtiyarcık olmalı" diye düşündüm.

"Ama oraya kadar çıkmazsam bu merakımı nasıl giderebilirdim?" diye sordum kendime.

"Pekiyi neden olmasın" diye hemen kendi kendime cevap verdim. "Prometheus da vaktiyle ateşi çalmak için pekâlâ gökyüzüne çıkmıştı."

Bu ateşli mavraları güzel bir geziyi başarma umudu izledi. İşi sonuna vardırmak için oldukça uzakta bir kır evine yerleştim, beni Ay'a ulaştıracak çarelerle hayallerimi coşturdum, işte bakın kendimi göklere nasıl attım.

Gövdemin etrafına içlerine çiy doldurduğum bir sürü küçük şişecik bağlamıştım, güneşin çiyleri çeken ısısı beni de o kadar

yukarı kaldırdı ki sonunda kendimi en yüksek bulutların da üstünde buluverdim. Ama bu çekimin beni çok hızlı yükselttiğini ve ön gördüğüm üzere Ay'a yaklaşmak yerine ondan daha da uzaklaştığımı fark ettiğim için, şişelerimin çoğunu, ağırlığım yukarı çekime baskın gelene ve yeryüzüne alçalmaya başladığımı hissedene kadar, kırdım attım.

Düşüncem hiç de yanlış çıkmadı zira bir süre sonra yere indim, hareket ettiğim saate göre hesaplanırsa vakit gece yarısı olmalıydı. Oysa o anda güneşin ufkun en üstünde olduğunu gördüm ve tam öğle vakti olduğunu anladım. Ne kadar şaşırdığımı varın siz düşünün: Elbette bu işi o kadar iyi becermiştim ki bu mucizeyi neye bağlayacağımı bilemediğimden, bu müthiş başarıyı cesaretim şerefine açıklamak için, Yaradan'ın güneşi göklere çivilediğini düşlemek küstahlığını gösterdim.

Şaşkınlığımı daha çok artıran, bulunduğum ülkeyi kesinlikle tanıyamamam oldu, dik yükseldiğim dikkate alınırsa, hareket ettiğim aynı yere inmiş olmam gerekirdi. Üstümdekileri çıkarmadan, bacasından tüten dumanını gördüğüm bir kulübeye yollandım; ancak bir silah atımı mesafeye geldiğimde etrafımın bir sürü vahşi tarafından kuşatıldığını fark ettim. Benimle karşılaşmaktan hayrete düşmüş gibiydiler, düşündüğüm kadarıyla şimdiye kadar şişeler giyinmiş olarak ilk gördükleri ben olmuştum. Hatta bu teçhizatı yorumlamaya çalışırlarken akıllarını daha da karıştıran, yere neredeyse hiç basmadan yürüdüğümü görmeleriydi: Ayrıca vücudumla yaptığım her hamle sonunda şişelerimin sayısının çok olmamasına karşın, öğlen ışınlarının kızgınlığının beni çiyimle yukarıya çektiğini bilemiyorlardı, onların gözlerinde göklere yükseliyor gibiydim.

Onlara yanaşmak istedim; ama korkudan sanki kuşlara dönüşmüşlercesine bir anda yakındaki ormanda kaybolduklarını gördüm. Bununla birlikte, yüreğinde duyduğu korkudan olduğu yerde çakılı kalan birini yakaladım. Ona epey güçlükle (zira nefes nefese kalmıştım), buradan Paris'e ne kadar mesafe olduğunu, Fransa'da ne zamandan beri herkesin çıplak dolaştığını ve beni gördüklerinde niçin bu kadar dehşetle kaçıştıklarını sordum. Konuştuğum bu adam zeytuni tenli bir ihtiyardı, önce

ayaklarıma kapandı, sonra ellerini başının arkasında birleştirerek ağzını açtı ve gözlerini yumdu. Uzun süre mırıldandı ama söylediklerinden hiçbir şey anlamadım, konuşması bana bir dilsizin boğuk gevelemesi gibi geldi.

Biraz sonra bir grup askerin davul çalaraktan geldiğini gördüm, içlerinden ikisi komutanlarından ayrılarak bana yöneldi. Beni işitecekleri kadar yaklaştıklarında, nerede olduğumu sordum.

"Fransa'dasınız" diye yanıtladılar; "ama kuzum hangi iblis sizi bu hale soktu? Ve nasıl olur da bizler sizi hiç tanımıyoruz? Yoksa gemiler mi geldi? Acaba Vali Beye bilgi verecek misiniz? Bir de, aslan sütünüzü hangi sebeple bu kadar çok şişeye böldünüz?"

Bütün bu sorulara cevapları hemen yapıştırdım: Beni bu kılığa hiç de iblisin teki sokmadı; beni tanıyamazsınız, çünkü herkesi tanıyabilmeniz olanaksız; Seine nehrinde gemilerin yüzdüğünü bilmiyordum; Mösyö de Montbazon'a verilecek hiçbir haberim yoktu; ve de katiyen aslan sütü taşımıyordum.

"Hah, hay" deyip koluma girdiler, "bir de dalga mı geçiyorsunuz? Vali Bey sizinle birazdan güzel güzel tanışacak!"

Bir taraftan bunları söylerken beni komutanlarına götürdüler, onlardan Fransa'da ama kesinlikle Avrupa'da olmadığımı, zira Yeni Fransa'ya gelmiş bulunduğumu öğrendim. Kral Naibi Mösyö de Montmagny'ye takdim edildim. Bana memleketimi, adımı ve ne iş yaptığımı sordu; seyahatimin güzel başarısını anlatarak onu ikna edince, ister inandığından, ister inanır gibi yaptığından, bana evinde bir oda vermek iyiliğinde bulundu. Paris'ten iki fersah kadar yükseldikten sonra neredeyse dik bir hat üstünde Kanada'ya düşmemin nedeninin, yukarıya çıkışım sırasında dünyanın dönmüş olması olduğunu söylediğimde hiç şaşırmayan, fikirlere saygı gösterebilen bir kişiyle karşılaşmış olmaktan çok büyük mutluluk duydum.

Akşam tam yatmak üzereyken, odama girdiğini gördüm: "Eğer" dedi, "bir insanın yarım günde yorulmadan dokuz yüz fersah yapabileceğine inanmasaydım istirahatinizi bölmeye gelmezdim. Ama bizim Cizvit papazlarla sizin hakkınızda yaptığım eğlenceli tartışmayı bilmiyorsunuz" diye ekledi. "Onlar sizin sihirbaz olduğunuza kesinlikle inanıyorlar ve onlardan görebilece-

ğiniz en büyük lütuf kendinizi düzenbaz olarak kabul ettirebilmeniz olacaktır. Aslında dünyaya atfettiğiniz bu hareket tam bir çelişki değil midir? Bu nedenle sizle tamamen aynı görüşte değilim. Dün Paris'ten hareket etmiş olmanıza rağmen yerküre dönmeseydi bile, bugün bu kıtaya varabilecektiniz, zira sizin dünyayı hareket ettirmeniz yerine, Ptolemaios, Tycho Brahe ve öteki zamane filozoflarına göre yanlamasına giden Güneş sizi şişelerinizle kaldırıp buraya getirmiş olamaz mıydı? Ve ayrıca Güneşi hareket ederken gördüğümüze göre onun sabit olduğunu ve altımızda bu kadar sağlam duran yerkürenin, merkezi etrafında son derece hızla döndüğünü hayalinizde canlandırmak için hangi güçlü kanıtlara sahipsiniz?"

"Beyefendi" diye karşılık verdim, "işte bize bunu öngörmeye mecbur eden gerekçeler. Önce, madem doğada bulunan bütün cisimler ihtiyaçlarını derhal karşılamak üzere krallığının merkezinde yer almış olan Güneş denen bu köklü ateşe bağımlıdır, ve nesillerin sebebi de cisimlerin aralarına konulmuştur, ve aynen mübarek doğa üreme organlarını insan bedenine, çekirdekleri elmaların merkezlerine, meyvelerin ortalarına yerleştirmiştir ve de aynen soğan içindeki başka on milyonlara hayat verecek şu kıymetli tohumunu yüz kabuğunun sarmalamasıyla güvenle saklar, öyleyse, Güneş'in de evrenin ortasında yer aldığına inanmak sağduyu gereğidir. Zira bu elma, çekirdekleri öteki kısımlardan daha sıcak olan, sıcaklığını çevresine yayan ve küresini koruyan bir güneştir; ayrıca bu tohum, soğandaki bu tohum, bu kütlenin özsuyunu ısıtan ve besleyen bu küçük dünyanın küçük güneşidir."

"Böyle bir varsayımda bulunduktan sonra, derim ki, ışığa, ısıya ve bu büyük ateşin etkisine gerek duyan Dünya, koruyucusu bu erdemi her tarafına eşit almak için kendi etrafında döner. Bu ışıklı kocaman gövdenin hiç işi olmadığı bir noktanın etrafında döndüğünü sanmak, kızarmış bir tarla kuşu gördüğümüzde, pişirmek için ocağın onun etrafında çevrildiğini düşlemek kadar abuk sabuk olur. Başka bir deyişle, bu angarya Güneş'e kalsaydı, tıbbın hastaya ihtiyacı olmasını, kuvvetlinin zayıfın altında eğilmesi gerektiğini, büyüğün küçüğe hizmet etmesini ve teknenin

eyaletin kıyılarında yol alması yerine eyaletin teknenin etrafında dolaştırılmasının umulması beklenirdi."

"Eğer, o kadar ağır bir kütlenin hareket edebileceğini anlamakta zorlanıyorsanız, bana lütfen söyler misiniz, çok sağlam bulduğunuz yıldızlar ve gökler daha mı fazla hafiftirler? Ayrıca Yeryüzü'nün yuvarlaklığından emin olan bizler, şekline bakarak, hareket ettiği sonucunu kolayca çıkarırız. Ama biçimini bilmediğiniz gökyüzünün yuvarlak olduğunu nasıl farz edebilirsiniz ve hele öyle değilse, hareket edemeyeceği de apaçıktır. Sizin ancak yarım yamalak açıklayabileceğiniz ve benim de konumun dışında kalan, dışmerkez, eşmerkez, kuramlarınızı eleştirmeyeceğim. Gelin sadece bu hareketin doğal nedenlerinden söz edelim."

"Sizler kürelerinizi kıpırdatan ve yöneten iyi saatte olanlara başvurmaya bağımlısınız. Ama ben, doğayı tam kusursuz yaratan ve bir şeyi bilgelikle bitirirken, diğerini de bozmayan Ulu Tanrı'ya kusur etmek istemeksizin, Dünya'da, kendi kendini hareket ettiren erdemler bulunduğunu söylemek isterim. Öyle ki, dolaşırken Dünya'ya gelip çarpan Güneş'in ışınları onu etkileyerek, aynen bizim bir topa elimizle vurarak döndürdüğümüz gibi çevirirler; ya da, yeryüzünün güneşe bakan tarafından durmadan buharlaşarak yükselen sisler, gökyüzünün soğuklarına çarpıp geri döndüklerinde Yeryüzü'ne mecburen yandan vurduklarından onu iyice fırıldatırlar."

"Öteki iki hareketin açıklaması ise, daha da az karışık, dinleyiniz lütfen..."

Bu kelimeler üstüne Mösyö de Montmagny sözümü kesti: "Sizi bu zahmetten kurtarmayı yeğlerim; ben de bu konuda Gassendi'nin birkaç kitabını okudum, zahmet olmazsa, sizin görüşünüzdeki Pederlerimizden birisinin bana söylediklerini dinleyiniz: 'Aslında' demişti, 'ben de yerkürenin döndüğünü, ama hiç de Kopernik'in ileri sürdüğü gibi değil de, Kitabı Mukaddes'in anlatısına göre, dünyanın merkezindeki cehennem ateşinin kavurucu alevlerinden kaçmak için gök kubbeye tırmanarak uzaklaşmaya çalışan günahkârların, aynen bir çark içinde koşan köpeğin onu döndürdüğü gibi, Yerküre'yi hareket ettirdiklerini hayal ediyorum.'"

Bir süre mübarek Pederin çabasını övdük; Mösyö de Montmagny sözlerini bitirirken, Ptolemaios'un sisteminin daha az mümkün olmasına rağmen daha çok kabul gördüğüne şaştığını da ekledi.

"Efendim" diye karşılık verdim, "duygularıyla karar veren insanların çoğu sadece gördüklerine inanırlar ve teknesiyle kıyıdan kıyıya gidip gelen insanın kendini hareketsiz, kıyıyı ise yol alıyor sandığı gibi, gök kubbede yeryüzüyle birlikte dönen insanlar da aslında dönenin gökyüzünün ta kendisi olduğunu sanıyorlar. Bir de buna, insanoğlunun doğanın sanki sadece kendileri için yaratıldığına, ayrıca Güneş'in, Dünya'dan dört yüz otuz dört kere geniş bu koca kütlenin, sanki sadece onların muşmulalarını olgunlaştırmak ve lahanalarını dolgunlaştırmak için ateşlendiğine inandıran çekilmez gururlarını ekleyin. Bana gelince, bu höddüklerin küstahlıklarını kabule hiç yanaşmayarak gezegenlerin Güneş'in etrafındaki dünyalar, sabit yıldızların da, çevrelerinde, küçüklüklerinden ve emanet yansıma ışıklarını bize kadar yollayamadıklarından ötürü buradan göremediğimiz gezegenleri bulunan güneşler olduklarına inanıyorum. Nasıl olur da iyi niyetle bu koskocaman kürelerin bomboş kırlar olduklarını ve üstünde bir sürü anlı şanlı haylaz koşuşturan bizimkinin de diğer hepsine hükmetmek için yaratıldığını hayal edebiliriz? Ne yani! Güneş hep bizim günlerimizi ve aylarımızı ölçsün ve umutsuzluğa düşüp kafayı yemeyelim diye yaratılmıştır denebilir mi?"

"Hayır, hayır, kralın meşalesinin yoldan geçen gece bekçisini aydınlatması ne kadar rastlantıysa, bu görülen İlahın insanı aydınlatması da o kadar rastlantıdır."

"Ama" dedi, "iddia ettiğiniz gibi, eğer sabit yıldızlar güneş iseler ve eğer sizin güneş olarak kabul ettiğiniz bir sabit yıldızın etrafındaki dünyaların halkları kendilerinin üstlerinde bizlerin buradan fark edemediğimiz daha da başka sabit yıldızlar görürlerse, bu böylece sonsuza kadar sürer ki, bundan da dünyanın sonsuz olduğu sonucu çıkarılabilir."

"Hiç kuşkunuz olmasın" diye karşılık verdim; "eğer ebediyet uçsuz bucaksız bir süreden ve sonsuzluk sınırsız bir alandan başka bir şey değilse, Tanrı ruhları ölümsüz kılabildiği gibi, dün-

yayı da sonsuz yaratabilmiştir. Dahası dünyamızın sonsuz olmadığı varsayılırsa, Tanrı'nın kendisi de, hiçbir şeyin olamadığı bir yerde bulunamayacağından, dünyanın büyüklüğünü de artıramayacağından ve kendi mekânına da bir şeyler katamayacağından sonlu olacaktı. O halde, şuna inanmak lazım ki, buradan Satürn ve Jüpiter'i gördüğümüz gibi, eğer onlardan birinin üstünde dursaydık, buradan göremediğimiz birçok dünya bulunduğunu ve de evrenin ebediyete kadar böyle kurulduğunu keşfedecektik."

"Yarabbi!" diye karşılık verdi, "ne kadar anlatsanız beyhude, bu sonsuzluğu aklım almayacak."

"Eh, söyleyin bakalım" dedim, "onun ötesinde olan hiçliği daha iyi anlıyor musunuz? Kesinlikle hayır. Bu boşluğu düşünürken onu hiç değilse rüzgâr gibi, hava gibi hayal edebilirsiniz ki bu da bir şeydir; ama sonsuzluğu genel olarak anlamasanız bile hiç değilse kısım kısım idrak edebilirsiniz, zira yeryüzünü, toprak, ateş, su ve havayı, sonra yıldızları, gökleri tasavvur etmek zor değildir. Oysa sonsuzluk bütün bunların uçsuz bucaksız bir düzendir. Eğer bana bu dünyaların nasıl oluştuğunu sorarsanız, Kitabı Mukaddes Tanrı'nın yarattığı sadece tek dünyadan bahsettiğine göre, bunun da Tanrı'nın kendi eliyle yaratmak zahmetine katlandığı sadece bizimki olduğunu söyleyebilirim, ama evrenin maviliklerinde asılı duran, görülen ve görülmeyen bütün ötekiler, içlerini dışarı boşaltan güneşlerin köpüklerinden başkaları değildir. Zira yoksa bu büyük ateşler, kendilerini besleyen bir maddeye bağlı olmasalardı yaşamlarını nasıl sürdürebilirlerdi?"

"Oysa ateşin kendini boğan külü ileriye ittirdiği, potadaki altının kıratını düşüren merkasitten ayrılarak saflaştığı, aynen midemizin de rahatsız olduğu ve hazmedemediği sıvılardan kusarak rahatladığı gibi, Güneş de her gün ateşini besleyen maddelerin artıklarını püskürterek içini temizler. Ama besini olan bu maddeyi tamamen tükettiğinde, hiç merak etmeyiniz, yeni bir mera bulmak için dört yana yayılır, vaktiyle yarattığı ve kendisine en yakın olan dünyalara yapışır; o zaman bu büyük ateş, bütün cisimleri karmakarışık halde birbirine kattıktan sonra, eskiden olduğu gibi yine gelişi güzel etrafa saçar ve kendi küresi-

nin dışına iterek doğurduğu bu küçük dünyalara güneş hizmeti vermeye başlar."

"Pitagorculara *evren yangını*[2] dedirten işte kuşkusuz bu olaydır."

"Bu gülünç bir hayal değildir; üstünde bulunduğumuz Yeni Fransa buna inandırıcı bir örnektir. Yeryüzünün bir bölümü olan Amerika'nın bu geniş kıtasının, Okyanusu bin kere arşınlayan atalarımıza rağmen henüz hiç keşfedilmemiş olduğu dönemlerde, güneşin paslarının temizlenirken çok uzaklara atıldığında, dünyamızın merkezi tarafından, azar azar veya aniden büyük bir kütle halinde çekilerek oldukça ağır yumaklar halinde, yerküremizin üstünde yükselip, bir sürü adalar, yarımadalar ve dağlar oluşturmuş değiller miydi? Bu ülkenin keşfi Aziz Augustinus zamanında yapılsaydı, onun bu savı alkışlamaması pek mantıksız olmazdı, zira dehası Kutsal Ruh tarafından aydınlatılan bu büyük adam, kendi zamanında yeryüzünün tepsi gibi yassı olduğunu ve su üstünde yarısı kesik bir portakal gibi yüzdüğünü savunuyordu. Ama eğer bir gün sizi Fransa'da karşılama şerefine nail olursam, sahip olduğum pek mükemmel dürbünümle, buradan karaltı gibi görülen bazı lekelerin yeni kurulan dünyalar olduğunu size gösterebilirim."

Bu sözleri bitirirken kapanmaya başlayan gözlerim Mösyö de Montmagny'yi bana iyi geceler dilemeye mecbur etti. Ertesi ve daha sonraki günler aynı tarzda sohbet ettik. Ama bir süre sonra eyalet işleri dertleri konuşmalarımızı askıya aldırdı, ben de Ay seyahatimin hayaline yeniden iyice daldım.

Ay doğar doğmaz teşebbüsümün ele alınışını ve başarısını hayal ederek koruluğa gidiyordum. Sonunda bir gün, Saint-Jean[3]

2 Fransızca "embrasement universelle". Pitagor ve Platon, ruh bedenden ayrılınca kendi doğası olması nedeniyle evrenin ruhuna katıldığı için ruhun ölümsüz olduğunu savunurlar. Stoacılara göre, ruhlar bedenleri terk edince, zayıf olanları yani cahiller yeryüzünün tözlerine katılırlar; daha güçlüler, yani bilge ve bilginlerin ruhları "embrasement universelle" bölgesine yerleşirler. Cyrano bu filozofik görüşü muhtemelen güneşteki patlamalar ve güneş batışında gökte oluşan kızıllıklarla ilişkilendiriyor. (ç. n.)

3 Saint Jean Bayramı. Fransız koloniciler tarafından Québec'te gelenekselleştirilen ulusal bayram ilk defa 23 Haziran 1636 yılında büyük bir ateş ve top atışlarıyla kutlandı, kimilerine göre de yaz gündönümü kutlaması. (ç. n.)

günü arifesinde, herkesin kaledeki mecliste, ülkenin vahşi yerlilerinin İroklara[4] karşı korunup korunmayacaklarını tartışmak için toplandıklarında, bir anda kendimi küçük bir dağın tepesindeki evimizin arkasında yalnız buldum ve işte bakın ne yaptım: Beni istediğim kadar yükseklere kaldırabileceğini hayal ederek imal ettiğim bir makineyle, bir kayanın üstünden kendimi havaya savurdum. Ama ölçülerimi iyi hesaplamadığımdan paldır küldür vadiye devrildim. İyice incinmiş olarak, ama yine de umutsuzluğa kapılmadan odama döndüm. Öküz iliğiyle vücudumu ovdum, zira bedenim tepeden tırnağa zedelenmişti. Kalbimi bir şişe kuvvet şurubuyla güçlendirdikten sonra makinemi aramaya koyuldum. Ama katiyen bulamadım, meğer akşamüstü Saint-Jean ateşinin iskelesi için ormana odun kesmeye yollanan askerler tesadüfen ona rastlamış ve kaleye taşımışlar. Aletin ne olabileceğinin bir sürü tartışmasından sonra, üstündeki yayı fark eden birkaç kişi, etrafına bir miktar uçan füze takılmasını ve onların hızıyla çok yükseklere çıkacağını, yaylar da kanatlarını çırpıtırdığında, kimsenin bu makinenin bir ateş ejderi olduğundan kuşkusu kalmayacağını söylemişler.

Makinemi çok aradım ama en sonunda Québec meydanının ortasında tam ateşe verilirken buldum. Ellerimle yaptığım bu aleti böylesine can çekişir görünce kendimi öylesine kaybettim ki koşup ateşi yakmakta olan askerin kolunu yakaladım. Elindeki fitili kaptım, etrafındaki maytapları koparmak için kendimi kızgınlıkla makinemin içine attım; ama çok geç kalmışım, tam iki ayağımı basmıştım ki işte bulutlardayım.

Beni kedere boğan bu korkunç dehşet, ruhumun becerilerini hiç de altüst etmedi, hatta o anda başıma gelenleri hâlâ unutmuş değilim. Bilmelisiniz ki, alev bir sıra füzeyi yok ettiğinde (çünkü onları altışar altışar düzenlemiş ve her yarım düzineyi ayrı bir fitille bağlamışlardı) bir öteki kat ateş alıyordu, sonra da bir başkası, öyle ki tutuşan güherçile tehlikeyi artırarak aracı uzaklaştırıyordu. Bununla birlikte malzeme yanıp maytaplar

4 İroklar, New York eyaletinin kuzeyinde ve Ontario gölünün güneyinde yaşayan, 17. yüzyılda beş-altı bin kişilik Amerikan yerli halkı, günümüzdeki sayıları yaklaşık 75 000'dir. (ç. n.)

tükenince ve bundan böyle kafamı hangi dağda kıracağımı düşünmeye başladığımda, yükselişimin devam ettiğini (hiç kımıldamamama rağmen) hissettim ve makinemin benden ayrılarak yere düşmeye başladığını gördüm.

Bu olağanüstü serüven koltuklarımı pek az bulunur bir neşeyle öylesine kabarttı ki, kaçınılmaz bir tehlikeden kurtulduğuma hayran kalarak, bu konuda fikir yürütme küstahlığında bulundum. Gözlerim ve zihnimle bu mucizenin ne olabileceğini araştırırken, ilk düştüğümde ölümcül yaralarıma sürdüğüm öküz iliği dolayısıyla hâlâ yağlar içindeki hindi gibi şişmiş etimi gördüm; hemen dolunay dönümünde olduğumuzu ve Ay'ın bu çeyrekte hayvanların iliklerini emme alışkanlığı olduğunu hatırladım, şimdi de üstüme sürdüğümü, bana daha yakın bulunduğundan ve aradaki bulutlar da gücünü azaltmadığından ötürü, içine daha da kuvvetle çekiyordu.

Evvelce yaptığım hesaba göre, Dünya ile Ay arasındaki mesafenin üç çeyreğinden fazlasını aştığımda, hiçbir şekilde takla atmadan, kendimi aniden ayaklarım havada buldum. Yine de başımın üstünde gövdemin yükünü hissetmeseydim bunun farkına varmayacaktım. Kendi dünyamıza doğru düşmediğim gerçeğini iyice anladım; çünkü halen iki Ay arasında bulunmama rağmen birinden uzaklaştığım kadar ötekine yaklaştığımın iyice farkına varınca, büyük olanın bizim Yeryüzü olduğuna kesinlikle kanaat getirdim; bir iki günlük bir yolculuk sonunda, Güneş'in uzaktan gelen, cisimlerin ve iklimlerin farklılıklarının ayırt edilmesini zorlaştıran yansımaları nedeniyle, ne biri ne öteki bana artık büyük bir altın tepsi gibi geliyordu. Bu bana Ay'a doğru iniyormuşum hissini verdi ve yolun sadece dörtte üçünden sonra düşmeye başladığımı hatırlayınca, düşüncemin doğru olduğunu anladım. "Zira" diyordum kendi kendime, "bu kütle bizimkine göre daha küçük olduğundan dolayı çevresinin etki alanı da daha az yaygın olmalıdır, bundan ötürü merkezinin kuvvetini daha geç hissetmiş oldum."

Tahminime göre epeyce uzun süre düştükten sonra, (zira mesafenin uzaklığı farkına varmamı engellemişti), en eski hatırladığım, kendimi bir ağacın altında ve düşerken kırdığım üç veya

dört kalın dalın arasında ve bir elmanın tepemde parçalanarak ıslattığı suratımla bulmuş olmam.

Birazdan anlayacağınız üzere, büyük bir talih eseri olarak bu mekân Yeryüzü Cenneti, üstüne düştüğüm ağaç da Hayat Ağacı idi. Böylece, bu mucizevi tesadüf başıma gelmeseydi bin kere ölmüş bulunacağımı anlamış olmalısınız. O günden beri, halk arasında yaygın olan, oldukça yüksek bir yerden aşağı düşerken Yeryüzü'ne erişmeden önce nefessizlikten boğularak ölünür şeklindeki inancı sık sık düşündüm; ama yaşadığım maceradan sonra bunun doğru olmadığını ya da ağzıma akan bu meyvenin kuvvet suyunun, henüz ılık ve hayata dönmeye hazır cesedimden uzakta olmayan ruhumu geri çağırdığı sonucunu çıkardım.

Neticede toprağa ayak basar basmaz, acım hafızamda yer etmeden yok oldu, yol boyunca içime epeyce işleyen açlık da unutulmaya yüz tutan zayıf bir anıya dönüştü.

Ayağa kalkar kalkmaz, bir göle boşalan dört büyük nehirden en geniş olanının kıyılarını gördüm, muhteremlerin bu ülkeye yayılan görünmez ve ruhlarının güzel kokuları burnumu şenlendirdi; küçük çakıllar sadece görünüşe göre pütürlü ve serttiler, üstlerinde yürünürken yumuşamaya özen gösteriyorlardı.

Önce, etrafındaki olağanüstü yükseklikteki meşe ağaçlarının yerdeki koca ormanı göğe taşıyor gibi durdukları, beş caddeye açılan bir meydana rastladım. Önce köklerinden zirvelerine, sonra tepelerinden ayaklarına göz gezdirdikten sonra, dünyanın mı onları taşıdığından, yoksa onların mı köklerini geçirdikleri dünyayı havaya astıklarından kuşku duydum, inanılmaz yükseklere ulaşmış boyunlarının gökyüzü kürelerinin ağırlıkları altında büküldüğü ve ağırlıklarını ancak inleyerek taşıdıkları söylenebilirdi; gökyüzünü sarmalamış gibi uzanan kolları, sanki yıldızların tamamen saf etkilerinin güzelliklerini almak ve masumiyetlerini henüz kaybetmeden, elementlerin yatağına çekmek istiyorlardı.

Orada, her tarafta, doğadan başka bahçıvanları bulunmayan çiçekler, koku duyusunu canlandıran ve tatmin eden vahşi bir nefes salarlar; orada kuşburnu ağacı üstündeki bir gülün pembesi, böğürtlenler altındaki bir menekşenin parlak laciverdi, size hiçbir seçim hakkı tanımadan, ikisinin de birbirinden güzel ol-

dukları hissini verirler; orada ilkbahar tüm mevsimleri düzenler; orada yetişmesi zararlı hiçbir zehirli bitki zaten tomurcuklanmaz bile; orada dereler çakıllara seyahatlerini anlatırlar; orada binlerce kuş sesi şarkılarıyla ormanı titretir; bu melodili gırtlakların kıpır kıpır topluluğu o kadar yaygındır ki, korudaki her yaprak bir bülbülün yüzünü ve sesini kapmış sanılır; yankı da onların şarkılarından öylesine keyiflenir ki, sanki onları öğrenmek istercesine durmaksızın tekrarlar. Bu korunun yanında, canlı yeşil iki çayır, göz alabildiğince büyük bir yakut gibi görülür. İlkbaharın yüzlerce küçük çiçeğe bağışladığı karışık renkler bu cümbüşte kaybolurken, kıpırdaşan çiçekler, rüzgârın okşamalarından kaçmak ister gibi sanki birbirilerinin peşinden koşuşurlar.

Hiç kıyısı olmayan bir denize benzeyen bu çayır bir okyanus sanılabilirdi, bu kadar uzaklara bakıp da sahili göremeyen gözüm korkunca aklımı çabucak oralara yolladı; dünyanın sonu geldiğinden kuşkulanan aklım da bu kadar çekici yerlerin belki de gökleri Yeryüzüne bağlanmaya zorladığına kendini inandırmak istedi. Böylesine gepgeniş ve de kusursuz bu halının ortasında, gümüş kabarcıklarla fokurdayan bir bostan çeşmesi akıyordu, kenarları da beyaz papatyalar, sarı düğün çiçekleri ve menekşelerle bezenmiş bir çimle taçlandırılmıştı. Etrafta birbirini itiştiren bu çiçekler sanki oraya gelenlere ilk önce kendilerinin görülmesini ister gibiydiler. Çeşme henüz beşikteydi; zira daha yeni doğmuştu, genç ve parlak yüzünde tek bir kırışıklık bile yoktu. Binlerce kere üstüne getirip çevirdiği büyük çemberler ana vatanından pişmanlıkla ayrıldığını gösteriyordu ve sanki annesinin yanında okşanmaktan utanç duyuyor gibi, ona dokunmak isteyen delişmen elimi hep mırıldanarak geri itti. Oraya susuzluklarını gidermeye gelen, bizim dünyamızda bulunanlardan daha akıllı hayvanlar, ufuktaki güneşe bakarken, gün ortasında olduklarını görmekten duydukları şaşkınlığı açığa vuruyorlardı ve de göklere düşme korkusuyla kenardan eğilmeye kesinlikle cesaret etmiyorlardı.

Bu kadar güzel şeyler gördükten sonra, ana karnındaki bebek canlandı dendiği gibi, ben de çektiğim güzel acılarımın yüzümü güldürdüğünü itiraf etmeliyim. Eski tüylerim, yeni, daha ka-

lın ve gür saçlara yer vermek için döküldüler. Gençliğimin parladığını, yüzümün canlandığını, yavaş yavaş kanımın ısınmaya başladığını hissettim; neticede yaşımdan on dört yıl geriye döndüm.

Bir yasemin ve mersin ağacı ormanında yarım fersah kadar yol aldığımda, gölgeye uzanmış kıpırdayan birini gördüm. Aniden bir delikanlı belirdi, olağanüstü yakışıklılığı bende neredeyse hayranlık yarattı. Beni engellemek için ayağa kalktı.

"Bu tevazuları" diye yüksek sesle haykırdı, "bana değil, Tanrı'ya göstermelisin!"

"Karşınızda, bu kadar mucizeden yıkılmış ve önce hangisine olan hayranlığından söz edeceğini bilemeyen birini görüyorsunuz" diye cevap verdim; "zira ilkin, sizin buradan kuşkusuz Ay olarak kabul ettiğiniz bir dünyadan gelirken, benim ülkemdekilerin de Ay olarak kabul ettikleri bir başkasına indiğimi zannediyordum; oysa bakınız cennette ve kendine hayran kalınmasını istemeyen bir İlahın ve dilimizi konuşan bir yabancının karşısında bulunuyorum."

"İlah niteliğim dışında söylediklerinizin doğrudur" dedi. "Bu toprak sizin kürenizden gördüğünüz Ay'dır; üstünde yürüdüğünüz bu yer cennettir, ama şimdiye kadar sadece altı kişinin girdiği yeryüzü cennetidir: Âdem, Havva, Hanok, ben ihtiyar İlyas, Yuhanna ve siz. İlk ikisinin buradan nasıl sürüldüğünü biliyorsunuz da, sizin dünyanıza nasıl ulaştıklarından haberiniz yok. Şunu biliniz ki, ikisi de yasak elmanın tadına baktıktan sonra, Âdem, Tanrı'nın kendisini gördüğünde kızarak cezasını artırmasından korktuğundan, bizim Ay sizin Yeryüzünün, Yaradan'ın takibinden kurtulabileceği yegâne sığınak olduğunu düşündü.

"Aslında bu dönemde, insanın hayal gücü, henüz sefahatten, besinlerin bozukluğundan, hastalıkların rahatsızlıklarından hiç etkilenmeyecek kadar güçlüydü, bu sığınağa ulaşmanın şiddetli isteğiyle tahrik olup tüm bedeni bu şevkin ateşiyle hafifleyince, filozofların da inandıkları gibi, hayal gücü bir şeye sımsıkı bağlandığında, sizin hidayete erdi dediğiniz gibi, Âdem vecit içinde göğe yükseldi. Dişilik engeli nedeniyle, bedeni daha zayıf ve daha az sıcak olan Havva'nın, iradesini zorlayarak, vücut

ağırlığını hafifletecek yeterli hayal kurma becerisi yoktu. Kocasının vücudundan pek azını çekebildiği ama hâlâ yarısı ona bağlı kalan sempati[5], Âdem de yükseldikçe, amberin[6] samanı kendine çektiği, mıknatısın koparıldığı kuzeye döndüğü ve denizin kendinden çıkan akarsuları geri aldığı gibi, Âdem de kaburgasından yarattığı eseri yukarı çekti. Sizin dünyanıza vardıklarında, Mezopotamya ile Arabistan arasına yerleştiler; İbraniler onu Âdem olarak, ilahlara tapanlarsa Prometheus adıyla tanıdılar, ilahlara tapan ozanlar ise, sülalesini bahane ederek, halbuki Prometheus, Tanrı'nın kendine bahşettiği kusursuz ruhla onlara döl, döş vermişti, ateşi gökten çaldığı yalanını uydurdular.

"Böylece sizin dünyanıza yerleşmek isteyen ilk insan burasını ıssız bıraktı. Ama Ulu Hak bu kadar kutsal bir yerin kimsesiz kalmasına razı gelmedi, birkaç yüzyıl sonra, masumluklarını kaybeden insan topluluğunu terk etmek isteyen Hanok'a ayrılma iznini verdi. Ama bu ermiş kişi, atası Âdem'in vaktiyle ona sözünü ettiği Kutsal dünya dışında, dünyanızı bölüşmek için birbirlerini boğazlamaya başlayan ailesinin büyüklerinin hırslarına hiç katılmak istemedi. Bununla beraber oraya nasıl gidecekti? Yakup'un merdiveni henüz keşfedilmemişti! Yüce Tanrı'nın lütufu Hanok'a yol gösterdi; zira Tanrı'nın kendi ağzından 'İnançlının adaklarının kokusu bana kadar yükseldi' kelamı, ona tanrı sevgisi ateşinin, Tanrı'nın gözünde inançlı ve iyi olanların adaklarının üstüne indiği fikrini verdi.

"Bir gün, bu tanrısal alev, Yaradan'a sunduğu bir kurbanın üstüne gelince, çıkan buharlardan iki büyük vazo doldurdu, ağızlarını balçıkla sıvayarak iyice kapattıktan sonra koltuklarının altına bağladı. Doğrudan Tanrı'ya yükselmeye çalışan duman, mucize eseri madenden dışarı çıkamayıp vazo-

5 Fransızca "sympathie": Duygudaşlık, çekim gücü. Antik dönem düşünürlerinin, bazı cisimlerin aralarında olduğuna inandıkları iletişim, çekim gücü, bazı cisimlerin birleşmeye, birbiri içine sızmaya olan yatkınlıkları. Fransızca "antipathie", itme gücü. Bazı sebzeler arasında uyum içinde yetişen, bazılarını ittiren çiçeklerde "sempati" ve "antipati" özellikleri olduğuna da inanılırdı. (ç. n.)

6 "Amber", eski Yunanlılar elektron adı verdikleri amberin, sarı kehribarın sürtünme, ovalama ile hafif nesneleri kendine çektiğini ve kıvılcım çıkmasına neden olduğunu keşfederek bu olaya çekim gücü adını vermişlerdi. (ç. n.)

ları yukarı itince bu aziz adamı da birlikte kaldırdı. Ay'a kadar çıkıp, bu güzel bahçeye bir göz atınca, oldukça olağanüstü bir sevinç coşkusuyla, burasının bir vakitler büyükbabasının oturduğu Yeryüzü Cenneti olduğunu anladı. Omuzlarının etrafına kanatlar gibi bağladığı tekneleri hemen çözdü ve bunu o kadar keyifle yaptığında ve yüzgeçlerinden kurtulduğunda Ay yüzünden daha dört kulaç yukarıdaydı. Aslında, eğer elbisesinin geniş eteğini rüzgâr doldurmasaydı ve yardım severlik ateşinin sıcaklığı da onu tutmasaydı, yükseklik onu epeyce yaralayacak kadar fazlaydı. Vazolara gelince, Tanrı onları gökte yakalayıncaya kadar yükselmeyi sürdürdüler, işte bugün Terazi burcu dedikleriniz, bir adilin kurbanının kokularıyla hâlâ dolu olarak, yükseleni Terazi olan Adil Louis burcunu olumlu etkileyerek ilham verdiler.

"Bununla birlikte Hanok hemen bu bahçede yaşamadı; buraya ancak bir süre sonra geldi. Bu, tufan taştığında, dünyanızı yutan sular mucizevi bir yüksekliğe eriştiğinde ve Nuh'un Gemisi'nin göklerde Ay'ın yanında yüzmeye başladığında gerçekleşti. İnsanlar bu küreyi pencereden gördüler, ama çok yakınında olmaktan ötürü ışığını kapattıkları için her biri onu, Dünya'nın sular altında kalmamış bir bölgesi sandılar. Sadece, Nuh'un Aşab adındaki kızı*, gemi yükselir ve bu yıldıza yaklaşırlarken, belki de dikkatle baktığı için, çığlık çığlığa onun Ay olduğunu haykırdı. Her ne kadar ona, suya sonda salındığı ve sadece on beş dirsek derinlik olduğu söylendiyse de, Aşab, atılan demirin değdiği yerin, onların Yeryüzü zannettikleri gibi değil ama aslında bir balinanın sırtı olduğunu öne sürdü. Şahsen kendine kalsa, bu kara parçası kesinlikle Ay'dı ve kıyısına yanaşacaklardı. Sonuçta herkesin kendi hemcinsini desteklediği gibi bütün öteki kadınlar da bu fikre katıldılar. Erkeklerin karşı çıkmalarına aldırmayarak kadınlar sandalı denize indirdiler. En gözü kara Aşab, tehlikeyi de ilk önce denemek istedi. Çarçabuk sandala atladı, eğer bir dalga tekneyi gemiden ayırmasaydı, bütün hemcinsleri ona katılacaktı. Arkasından boşu boşuna haykırdılar, yüz kere deli

* Fransızcası [...] fille de Noe, nommee Achab [...] (ed. n.)

dolu, çılgın *aysar*[7] diye bağırdılar, ileride bir gün, onun yüzünden bütün kadınlara kafalarına bir ay parçası girdiğinin suçlamasının yapılacağını haykırdılar, Aşab da onlarla alay etmeyi sürdürdü. İşte böylece Aşab dünyanın dışında denizde yol almaya başladı. Hayvanlar da onun örneğini izlediler, hatta özgürlüklerinin ellerinden alındığı ilk hapishanelerinde sabırsızlanan ve yolculuğu göze almak için kanatlarına güvenen kuşların birçoğu da oraya kadar sabrettiler. Dört ayaklıların da en cesurları aynen onun gibi yüzmeye koyuldular. Nuh'un çocukları, hayvan güruhunun kaçarken açık bıraktıkları kapıları kapatana kadar bine yakını sıvışmış oldu. Çoğu bu yeni dünyaya ayak bastı. Sandala gelince pek hoş bir sahile vurdu, hayırsever Aşab karaya çıkıp bu toprağın gerçekten Ay olduğunu görünce pek sevindi ve tekrar denize açılıp kardeşlerinin yanına dönmekten kesinlikle vazgeçti.

"Önce bir mağaraya yerleşti, bir gün dolaşırken, ailesini kaybetmekten ötürü üzüleceğini mi yoksa rahat mı edeceğini tartarken, meşe palamudu koparan bir adam fark etti. Böylesine bir karşılaşmanın sevinciyle onu uçarak kucakladı ve karşılığını da fazlasıyla aldı; zira zavallı ihtiyarcık ondan daha uzun zamandan beri insan yüzü görmemişti; işte o, Adil Hanok'tu. İkisi beraber yaşadılar, eğer çocuklarının inançsızlıkları ve karısının kibri onu ormana çekilmeye mecbur etmeseydi, günlerini, Tanrı'nın adillerin[8] evliliklerini kutsamasının tüm güzelliği içinde beraberce geçireceklerdi.

"Orada, her gün bu korkutucu yalnızlığının vahşi inzivasında, bu güzel ihtiyar, kalbini arınmış bir ruhla yakarak Tanrı'ya kurban ederken, bu bahçede olduğunu artık bildiğiniz, nehir kıyısında dikili Bilgi Ağacı'ndan suya, bir gün bir elma düştü. Şükürler olsun ki dalgalara kapılarak, cennetin dışına, zavallı Hanok'un yaşamını devam ettirmek için balık avladığı yere sürüklendi, o da ağına takılan bu meyveyi yedi. Anında yeryüzü cennetinin nerede olduğunu öğrendi ve eğer bilgi meyvesini yememiş iseniz, sizin de bilemeyeceğiniz sırlar nedeniyle, gitti oraya yerleşti.

7 Fransızca "lunatique". Ay'ın etkisiyle huyunun değiştiği sanılan kimse, çılgın, delişmen, yanardöner. (ç. n.)

8 Adiller, Yahudi inancına göre dünyayı sırtlarında taşıyan 36 adil. (ç. n.)

"Şimdi size, benim oraya nasıl geldiğimi anlatmam lazım: Unutmadınız sanırım, zira size az önce söylemiştim, benim adım Ilyas. Şimdi anlatacağım üzere ben de sizin dünyanızdandım ve benim gibi bir İbrani olan Elysée ile birlikte Ürdün kıyılarında, kitaplar arasında hiç de yerinmediğim, oldukça tatlı bir hayat sürüyordum. Bununla birlikte zihnimin ışıkları arttıkça, bilmediklerim de o kadar çoğalıyordu. Bizim vaizlerimiz, Âdem'in iç çektirecek kadar kusursuz felsefesini asla zihnime yerleştirmediler. Artık onu öğrenmekten umudumu kaybettiğim bir gün, ölümlü varlığımın zayıflıklarının kefareti için kurban adadıktan sonra uykuya dalıverdim ve rüyamda Yaradan'ın meleği belirdi. Uyanır uyanmaz bana buyurduklarını yerine getirmekte gecikmedim; iki ayak kare kadar mıknatıs aldım, onları fırına koydum, iyice saflaştırdıktan sonra, ezip, erittim ve çekici özünü çıkarttım, bütün bu iksiri kaynatarak orta boy bir gülle büyüklüğüne getirdim."

"Bu hazırlıklardan sonra çok hafif demirden bir araba yaptırdım, birkaç ay içinde de aletlerim tamamlanınca, marifetli arabamın içine girdim. Bana muhtemelen bu takım taklavatın neye yaradığını soracaksınız. Bilesiniz ki rüyamdaki melek bana, eğer istediğim kadar mükemmel bir bilgi edinmek istersem, Ay'a çıkmam, Âdem'in cennetini ve Bilgi Ağacı'nı bulmam gerektiğini ve onun meyvesinin tadına bakar bakmaz bir insana nasip olacak kadar çok aydınlanacağımı söyledi. İşte arabamı bu seyahat için inşa ettirmiş oldum. En sonunda içine bindim ve koltuğa sağlamca oturup yaslandıktan sonra bu mıknatıs gülleyi var gücümle havaya, çok yükseklere fırlattım. Ve de ortasını kenarlarına göre özellikle daha yoğun yaptırdığım demir makine, bu bölgesinden daha hızlı itildiği için kusursuz bir dengeyle aniden havalandı. Yani böylece mıknatısın beni çektiği yere ulaşıp oraya zıplamış olunca, gülleyi elimle tekrar savuruyordum."

"Ama" diye sözünü kestim, "topunuzu tam üstünüze nasıl dimdik fırlatıyordunuz ki arabanız hiç yana kaymadı?"

"Bu macerada olağanüstü bir durum görmüyorum" dedi, "çünkü havaya itilen mıknatıs, demiri doğruca kendine çekiyordu ve bu durumda yana kaymam olanaksızdı. Ama size itiraf etmeliyim ki, güllemi elimde tutarken yükselemiyordum çünkü

araba onun üstünde tuttuğum mıknatısın peşinden gidiyordu; ama bu demirin güllemi yakalamak için yaptığı sıçrama o kadar güçlüydü ki vücudumu dört büklüm etti, doğrusu ben de bu denemeyi bir daha yapma cesaretini kendimde bulamadım. Bu, gerçekten seyretmeye değer pek şaşırtıcı bir manzaraydı, uçan evin özenle parlattığım çeliği, güneş ışığını her yöne o kadar canlı ve keskin yansıtıyordu ki ben bile kendimi bir ateş arabasında yol alıyormuşum gibi hissetmiştim. Neyse, hareketimden sonra bir sürü fırlatma ve uçuşu takiben, bir anlamda sizin yaptığınız gibi bu dünyaya doğru düşmeye başladım ve bu esnada güllemi ellerimin arasında sıkı sıkıya tuttuğum için, çekicisine yaklaşmaya çalışan koltuğum beni sıkıştırdığından arabam katiyen benden ayrılmadı; çekindiğim tek şey boynumun kırılmasıydı; ama kendimi korumak için, güllemi zaman zaman fırlatınca, makinem doğallıkla çekildiğini sanarak yavaşladı ve düşüş hızımı kesti. Sonra, en nihayet kendimi yerkürenin iki veya üç yüz kulaç yakınında gördüğümde, güllemi arabamın etrafına gelişi güzel, gözümün görebildiği bir oraya, bir buraya fırlattım. Aynı anda da tam üstüme savurmakta gecikmedim, makinem de onu takip ederken, kum üstüne çarpmayı kollayarak düşmeyi sürdürdüm ve tam o anda güllemi başımın ancak bir ayak mesafe kadar üstüne fırlattım ve bu küçük hareket düşüşün aracıma verdiği sertliği tamamen giderdi, öyle ki düşüşüm sanki boyum kadar bir yükseklikten oldu.

"Burada karşılaştığım harikaların beni içine düşürdüğü şaşkınlığı hiç tarif etmeyeceğim çünkü anladığım kadarıyla sizin gördüklerinizin de hemen hemen benzeri. Sadece şunu biliniz ki, hemen ertesi gün, sayesinde yaşlanmamı engellediğim Hayat Ağacı ile karşılaştım. Bir anda yılanı tüketti ve son nefesini duman halinde verdirdi."

Bu sözler üzerine: "Muhterem ve mübarek peygamber" dedim, "bu tüketilen yılan derken neyi kastettiğinizi bilmekten çok memnun olacağım."

Kendisi, gülümser bir çehreyle şöyle cevap verdi: "Ah evladım" dedi, "size anlatılmış olması imkânsız bir sırrı açıklamayı az kalsın unutuyordum. Şunu bilmelisiniz ki, Havva ve koca-

sı yasak elmayı yediklerinde, Tanrı akıllarını çelen yılanı cezalandırmak için onu erkeğin bedenine soktu. Bugüne kadar, ilk babasından kaynaklanan ve onun suçunun cezası olarak karnında yılan beslemeyen bir insanoğlu henüz doğmadı. Siz ona bağırsak diyorsunuz ve yaşamsal işlevler için gerekli sanıyorsunuz, ama bilmelisiniz ki onlar defalarca üst üstlerine katlanmış yılanlardan başka şeyler değillerdir. Karnınızın guruldadığını duyduğunuzda, bu ıslık çalan yılandır ve ilk insanı çok tıkınmaya kışkırtan obur mahlûk gibi onun da acıktığının işaretidir. Zira günahınızın kefareti için sizi öteki canlılar gibi ölümlü kılmak isteyen Tanrı, başınıza bu açgözlüyü, öyle ki ona çok yemek verirseniz çatlayasınız veya eğer bu aç deli, görünmeyen dişleriyle midenizi ısırdığında karavanasını esirgerseniz, haykırsın, fırtınalar koparsın ve damarlarınıza yolladığı, doktorlarınızın safra dedikleri bu zehir sizi şiddetle ateşlendirdikten sonra kısa sürede öldürsün diye tebelleş etti. Sonuç olarak, bağırsaklarınızın vücudunuzdaki yılanlar olduğunu kanıtlamak için, onların, Asklepios, Scipio, Büyük İskender, Charles Martel ve İngiltere kralı Edward'ın mezarlarındaki bedenleriyle beslenirlerken bulunduklarını hatırlamanızı isterim."

"Aslında" dedim lafını keserek, "farkına vardım ki her zaman insan vücudundan sıvışmaya çalışan bu yılanın çıkarmaya çalıştığı kafası ve boynu karınlarımızın altında görülür. Ama Tanrı, yılandan sadece erkeğin huzursuz olmasına izin vermedi, zehrini akıtmak için kadına sarılmasını ve soktuktan sonra şişliğin dokuz ay sürmesini istedi. Size Tanrı'nın kelamına göre konuştuğumu kanıtlamak için söylüyorum, yılanı lanetlemek için ona, kadına baş kaldırmak uğruna boş boşuna dikileceğini, en sonunda kadının ona baş eğdireceğini bildirdi."

Bu lafı güzafa devam edecektim ama İlyas beni durdurdu: "Bu yerin kutsal olduğunu aklınıza koyunuz" dedi.

Bulunduğu yeri gözden geçiriyor gibi yaparak bir süre sustuktan sonra, söze tekrar şöyle başladı: "Hayat meyvesini yüz yıldan yüz yıla yiyorum, suyunun tadı şarap özüyle bir tür benzerlik gösteriyor; sanırım Âdem'in yediği bu elma, gücünün bazı özelliklerini, tohumlarına kattığı ilk babalarımızın, tufan suların-

da ölünceye kadar, uzun yaşama nedeni oldu. Bilgi Ağacı da tam karşısında dikilidir. Meyvesini örten kabuğu, tadına bakan herkeste cahillik yaratır, bu zarın kalınlığı altındaki bilgi gıdasında, tinsel erdemler korunmaktadır. Tanrı vaktiyle Âdem'i bu mübarek Dünya'dan kovduğunda, yolu tekrar bulabilir endişesiyle, diş etlerini bu kabukla ovaladı. Bu tarihten sonra on beş yıl, Âdem o kadar saçmaladı ve her şeyi unuttu ki, ne kendisi ne kendinden sonraki sülalesi Musa'ya kadar Yaradılışı bile hatırlayamadılar. Ama bu ağır kabuğun özelliğinin kalıntıları Musa'nın, bu büyük peygamberin dehasının sıcaklığı ve berraklığıyla giderek dağıldılar. Büyük bir mutluluk eseri olarak ben, olgunlaştığı için kabuğu sıyrılan elmalardan birine ulaştım, dilim üstüne değer değmez evrensel felsefe beni içine çekti. Sanki bir yığın küçük göz kafama dalmış gibi oldu ve Yaradan ile konuşma yöntemini öğrendim. Daha sonra göklere bu mucizevi yükselişi düşündükçe, Tanrı'nın cenneti korumasını buyurduğu meleğin denetimini, yalnız başıma naçizane vücudumun gizli erdemleriyle bile aşamayacağımı anlamış oldum. Çünkü o, ikinci çözüm yollarından da hoşlandığından, bir kadın yaratmak için, daha önce Âdem'i topraktan şekillendirdiği gibi yapacağına, Âdem'in kaburgalarından faydalanmıştı, bana da buraya girmem için bu değişik yolu ilham etmişti.

"Bu bahçede uzun zaman yalnız başıma dolaştım. Ama buranın koruyucu meleği benim asıl ev sahibim olduğundan içimden onu selamlamaya gitmek geldi. Bir saatlik bir yürüyüşten sonra yolculuğum bitti; zira bu süre sonunda binlerce şimşeğin bir araya gelerek, sadece loşluğun görünmesinden başka bir şeye yaramayan mutlak bir gündüz yarattığı bir ülkeye ulaştım.

"Yaşadıklarımın etkisini henüz üstümden tam olarak atamamışken önümde yakışıklı bir genç gördüm.

'Ben' dedi, 'aradığın baş meleğim, Tanrı'dan, sana buraya gelebilme imkânlarını telkin ettiğini ve buyruklarını beklemeni istediğini öğrendim.'

"Beni birçok konuda bilgilendirirken arada şunları da anlattı: Belirdiklerinde dehşete düşmüş gibi göründüğüm bu ışıklar aslında hiç korkunç değildiler, mıntıka nöbeti tuttuğunda, fark

edilmeden her taraftan sızmaya çalışan büyücülerin şaşırtmacalarını engellemek için neredeyse her akşam yakılıyorlardı, kendisi yeryüzü cennetinin etrafında alev saçan kılıcını sallamakla yükümlüydü, bu ışıklar da çeliğin yarattığı şimşeklerdi.

'Sizin dünyanızdan gördükleriniz benim elimden çıkar' diye ekledi. 'Bunları bazen eğer çok uzaklardan fark ederseniz, bunun nedeni, bu etkiyi almaya hazır uzak bir iklimin bulutlarının, bu hafif ateş görüntülerini size kadar yansıtmalarıdır, nasıl ki başka bir bölgede yer almış bir buhar da gökkuşağını yaratmaya daha uygundur. Sizi daha fazla bilgilendirmeyeceğim, zaten Bilgi Ağacı'nın meyvesi de buradan uzakta değil; onu yer yemez hemen benim gibi âlim olacaksınız. Ama özellikle bir hatadan kaçınınız; bu ağacın meyvelerinin çoğu öyle kabukludur ki içini yediğinizde melekler kadar yükselebilecekken eğer kabuğun tadına da bakarsanız insanlığın da altına inersiniz.'"

İlyas, Serafim'in ona verdiği bilgileri anlatmaya dalmışken, ufak tefek bir adam geldi aramıza katıldı.

Rehberim bana çok alçak sesle, "Bu" dedi, "size bahsetmiş olduğum Hanok."

Bu kelimeleri bitirdiğinde, Hanok bize, gün içinde ücra bir koruda keşfettiği, nar benzeri ama ne olduğunu bilemediğim meyveler sundu, İlyas'ın tavsiyesi üstüne birkaçını cebime tıkıştırırken de bana kim olduğumu sordu.

"Bu hikâye uzun süreli bir sohbete layık" diyerek rehberim lafa girişti, "bu akşam bir araya geldiğimizde, gezisinin mucizevi özelliklerini size artık kendisi anlatır."

Konuşmamız biterken, palmiye yapraklarından yapılmış, aralıkları mersin ve portakal ağaçları dallarıyla ustaca örülmüş bir çardağa, inziva köşesi gibi bir yere geldik. Orada bir kenarda, köpük gibi, bembeyaz, kar ruhu sanılacak pamuk ipliği yığını fark ettim. Ayrıca etrafa dağılmış örekeler gördüm. Rehberime bunların ne işe yaradıklarını sordum: "İplik eğirmeye" diye cevap verdi. "Mübarek Hanok tefekkürüne ara vermek istediğinde, kâh bu üstüpüyü örtünür, kâh iplik eğirir, kâh on bir bin bakireye entarilik bez dokur. Sizler de dünyanızda, sonbaharda, ekim döneminde zaman zaman bunları havada beyaz beyaz uçuşurken gör-

memiş olamazsınız, işte köylülerin Meryem Ana Pamuğu dedikleri bunlar, Hanok'un çile çekerken, temizlemek için taradığı ketenden dökülen kıtıklardır."

Hanok'un hücresi olan bu kulübede, daha fazla kalmadık, kendisinden izin almadan oradan çarçabuk ayrılmamızın nedeni, her altı saatte bir dua etmesi ve son duasından beri de epeyce zaman geçmiş olmasıydı.

Yolda İlyas'a, bize sırasıyla anlatmaya başladığı gökyüzüne çıkış öykülerine devam etmesini rica ettim, sıranın sanki Yahya'ya gelmiş gibi göründüğünü söyledim.

"O halde, madem bütün bu konuları size benden daha iyi öğretecek olan Bilgi Ağacı'nın meyvesini beklemeye sabrınız yok, memnuniyetle hepsini anlatmak isterim: Bu durumda bilmelisiniz ki Tanrı ..."

Tam bu laf üstüne hangi şeytan dürttü bilmiyorum, biraz da şaka olsun diye sözünü kestim: "Hatırlıyorum" dedim, "Tanrı bir gün Yahya'nın ruhunun çözüldüğünden ve onun ruhunu ancak dişlerini sıkarak tutabildiğinden haberdar edildi ve bu arada onu buraya getirmeyi öngördüğü gün neredeyse can veriyor olduğundan, bir makine hazırlayacak zaman da kalmadığı için, ona eğlenceli bir gezi ayarlayamayarak alelacele yukarı çekmeye mecbur kaldı."

İlyas, bütün bu nutuk sırasında bana, sanki açlıktan başka bir şeyden ölebilirmişim gibi, öldüren gözlerle bakıyordu.

Geriye çekilerek, "Mendebur" dedi, "kutsal şeyleri şakaya alacak kadar küstahsın, her halde Ulu Hak seni, bağışlayıcılığının daniska örneği olarak tüm kavimlere gösterebilmek için yarattı. Defol git buradan dinsiz imansız şu küçük öteki dünyaya, zaten nasılsa oraya dönecektin, git de Tanrı'nın imansızları affetmediğini duyur."

Bu bedduayı yapar yapmaz bileğimden çekerek beni çıkışa sürükledi. Meyve yüklü dalları neredeyse yere değen büyük bir ağacın altına geldiğimizde: "İşte Bilgi Ağacı" dedi, "dinsizliğin olmasaydı düşünemediğin kadar ışık alacaktın."

Daha son kelimesini bitiremeden, yalancıktan yorgunluktan düşüyor gibi yapıp kendimi bir dalın üstüne bıraktım ve gayet usturuplu şekilde bir elma çaldım. Bu harikulade bahçeden

çıkmak için epeyce yürümem gerekecekti ama olmadık bir şiddetle beni sıkıştıran açlık, öfkeli bir peygamberin ellerinde olduğumu unutturdu. Öyle ki, cebimi şişirdiğim meyvelerden birini alıp dişlerimi geçirdim; ama Hanok'un bana sunduklarından birini alacağıma, elim Bilgi Ağacı'ndan kopardığım ve maalesef kabuğunu soymadığım elmaya gidiverdi.

Tadına bakmamla aynı anda ruhumu kalın bir gece kapladı: Bir anda ne elmamı ne de İlyas'ı görebildim, gözlerim koskoca yarıkürede yeryüzü cennetinden hiçbir izi fark edemez oldu ve üstüne üstlük başıma gelenleri de hatırlamayı başaramadım. Daha sonra bu mucizeyi düşündüğümde, bu kabuğun beni tamamen aptallaştırmama nedeninin, kabuğun içine geçen dişlerimin eriştiği, azıcık meyve suyunun kuvvetinin bile, dış zarın kötülüklerini dağıttığını anladım.

Kendimi hiç bilmediğim bir ülkenin ortasında tek başıma bulmak beni pek şaşırttı. Başımı çevirip çevreye boş yere göz attım ama beni teselli edecek hiçbir yaratık ortalıkta görünmüyordu. Sonunda, kader beni bir hayvan ya da ölümle karşılaştırıncaya kadar, yürümeye karar verdim.

Talihim yaver gitmiş olacak ki, yarım çeyrek fersah sonra iki koskocaman hayvana rastladım, biri önümde dururken, öteki usulca yuvasına yöneldi (en azından ben öyle sanmıştım, çünkü az sonra peşine takarak geri döndüğü yedi veya sekiz yüzden fazla hemcinsiyle etrafımı sardı). Onları yakından fark edince vücut, görünüş ve çehrelerinin bizimki gibi olduğunu gördüm. Bu hadise bana vaktiyle dadımdan duyduğum deniz şarkıcıları sirenleri, yarı insan yarı keçi Faunusları, yarı insan yarı at Satyrleri hatırlattı. Kuşkusuz beni görmüş olmak mutluluğundan müthiş yuhalar çeken bu yaratıkları yarı canavar sandım.

Bu hayvan-adamlardan biri, aynen kurtların koyunları kaptıkları gibi, beni boynumdan tutarak sırtına attı ve şehre götürdü. İçlerinden hiçbirinin dört ayaklarını kullanmadan yürümediğini görüp bir de insan olduklarını anlayınca çok şaşırdım.

Beni yoldan geçerken seyreden bu kalabalık, ne kadar kısa boylu olduğumu, zira birçoğu on iki dirsek boyundaydı ve iki ayağımın üstünde durduğumu görünce insan olduğuma inana-

madı; çünkü hepsi, doğanın insanlara da hayvanlar gibi iki ayak ve iki kol verdiğine göre dördünü de kullanmaları gerektiğini düşünüyorlardı. Aslında daha sonra bu konuda zihin yorduğumda, çocuklarımızın da kendilerini henüz doğanın yetiştirdiği dönemlerinde dört ayak üstünde yürüdüklerini, iki ayak üstünde durabilmeyi, ancak onları küçük arabalarda eğiten ve istirahat edilirken yapıldığı gibi kaykılmasınlar diye tasma bağlayan dadılarının sayesinde becerdiklerini hatırlayınca, vücudun bu halinin hiç de çok tuhaf olmadığını düşündüm.

Yani, daha sonra yorumladığıma göre, kesinlikle kraliçenin küçük hayvanının dişisi olduğumu söylüyorlardı. Böylece, ya öyle ya da başka şey olarak doğruca belediye sarayına getirildim, orada halkın ve idarecilerin homurdanma ve debelenmelerinden, benim ne olabileceğimi tartıştıklarını anladım. Uzun süre karşılıklı danışıldıktan sonra, nadir hayvan bakıcısı vatandaşın biri, başkan yardımcılarına, kraliçe beni erkeğimle yaşamaya yollayıncaya kadar, kendisine emanet edilmem için yalvardı.

Kimse ona zorluk çıkarmayınca bu sokak hokkabazı beni alarak evine götürdü, heykel gibi durmayı, takla atmayı, surat ekşitmeyi öğretti; akşam yemekleri sonrasında da, kapı önünde bana gösteri yaptırıp para topladı. Sonunda, benim acılarımın altında ezilen gökyüzü kendini de yaratan ulu Tanrı'nın mabedinin de hafife alınmasına ayrıca sinirlenince, bu soytarının sokaktan geçenleri eğlendirmek için beni ipe bağlayıp hoplattırdığı bir gün, olayı dikkatle izleyen seyircilerden birinin yanıma gelip Yunanca kim olduğumu sormasını kısmet etti. Bu ülkede de bizim dünyamızdaki gibi konuşulmasına pek şaştım. Bazı sorular sordu, onları cevapladım ve sonra seyahatimin gidişatını ve başarısını genel olarak anlattım. Beni teselli ettikten sonra şöyle dediğini hatırlıyorum: "Eh ne yapalım evladım, sonunda dünyanızdaki kusurların cezasını çekiyorsunuz. Oradaki gibi, burada da alışık olunmadık şeylere eziyet etme adiliği vardır. Ama emin olunuz ki, eğer bu dünyadan biri sizinkine insan olduğunu söyleme cesaretiyle çıksaydı, size burada davranıldığından farklı olmayarak, âlimleriniz onu bir canavar veya şeytanın ele geçirdiği bir maymunmuş gibi boğarlardı."

Sonra, başıma gelenlerden sarayı haberdar edeceği sözünü verdi ve hemen beni iyice tarttığını, gerçekten bir insan olduğuma kalbinden inandığını ekledi. Zira bir vakitler, geldiğim dünyaya kendisi de seyahat etmişti, ülkemin Ay ve benim de Galyalı olduğumu biliyordu, o zamanlar Yunanistan'da ikamet ediyordu ve kendisine Sokrates'in *daimonion*'u[9] deniliyordu. Bu filozofun ölümünden sonra Thebai'de Epaminondas'ı eğitmiş ve yol göstermişti, daha sonra Roma'ya geçtiğinde, "adalet" onu genç Cato'nun partisine bağlamıştı, onun ölümünden sonra da kendini Brutus'a adamıştı. Bütün bu büyük insanlar, dünyada yerlerine erdemlerinin anılarından başka hiçbir şey bırakmadıkları için, o da yoldaşlarıyla bazen mabetlere bazen de inzivaya çekilmişti.

"Sonuçta" diye ekledi, "sizin dünyanızın halkı o kadar aptal ve o kadar kaba oldu ki, ben ve yoldaşlarım vaktiyle onları eğitmekten aldığımız bütün zevki kaybettik. Bilmediğinizden değil elbette; dünyada bizlere, iblis, cin, ifrit, şeytan, hayalet, deccal, ruh, cadı, kâhin, peri, iyi saatte olsunlar, hortlak gibi isimler takılmıştı ve de dünyanızı Augusteus'un iktidarı döneminde, savaşı Germen topraklarına taşıyan ama kendisine ilerlemesini yasakladığım, Livia'nın oğlu, Drusus'a göründüğümden az sonra terk ettik. Dünyaya ikinci gelişimin üstünden çok zaman geçmedi, yüz yıl kadar önce buraya bir ziyaret için görevlendirildim, Avrupa'da çok dolandım ve muhtemelen tanışmış olduğunuz birçok kişiyle sohbet ettim. Günlerden birinde, çalışmakta olan Cardan'a göründüm ve bir sürü şey öğrettim, o da bana teşekkür olarak, yazmayı düşündüğü bu harika konuları kimden duyduğunu gelecek nesillere anlatacağının sözünü verdi. Orada, Agrippa, papaz Trithème, Doktor Faust, La Brosse, Caesar ve halk arasında 'Gül-Haç Biraderleri' diye bilinen gençlerle karşı-

9 Fransızca "démon". Yunan mitolojisine göre bazılarının bedenlerinin "ether" veya "buhar" bazılarının ise "ateş" olduklarına, insanlara ilham verdiklerine ve onları geliştirdiklerine, yönettiklerine inanılan, ölümle yaşam arasındaki, görünmez yüce varlıklar. Sokrates bir konu üstünde çalışırken, küçük bir cinin yani "daimonion"un, çözümleri kulağına fısıldadığını, felsefesinin ilkelerini ve kendi davranışlarını onun önerdiğini savunur. Fransızca "démon", Hıristiyanlık döneminde eski anlamını kaybederek "kötü yaratı", "şeytan" anlamında kullanılmaya başlamıştır. (ç. n.)

laştım, kendilerine, insanların onları sihirbaz sanacakları birçok incelikleri ve doğa sırlarını öğrettim. Hatta Campanella ile de tanıştım, Roma'da Engizisyon'da iken, rakiplerinin düşüncelerini zihninde canlandırıp onların ruhlarını daha iyi yönlendirebilmesi için, iç dünyalarını anlamak istediklerinin mimik ve davranışlarına, kendi yüzünün ve vücudunun hareketlerini benzetmesini ben önerdim. Ayrıca ricam üstüne adını beraberce *De sensu rerum* koyduğumuz bir kitaba başladı. Aynı şekilde Fransa'da La Mothe Le Vayer ve Gassendi'yi de sık sık ziyaret ettim. Filozof olarak, ikincisi ne kadar çok yazdıysa birincisi de o kadar çok filozof gibi yaşadı. Ayrıca yüzyılınızda sizlerin ilahlaştırdığı, ama benim kendilerini bol kibirli ve çalçene bulduğum bir sürü başka insanla da karşılaştım.

"Neyse, halkının geleneklerini incelemek için memleketinizden İngiltere'ye geçerken, ülkesinin çok ayıp ettiği birisiyle karşılaştım; zira onu, taht edindiği erdemine hayran kalmadan kabul etmek, kuşkusuz devlet büyüklerinizin büyük ayıbıdır. Övgüsünü kısa kesmek için söyleyeyim, o tam bir fikir, tam bir gönül adamıdır; ve birine bu iki meziyet bir kahramanı işaret için verilmeye kalkışılsaydı vaktiyle bunun bir tanesi bile Tristan l'Hermite demek olurdu; ama bunu ifade etme konusunda çekimser kalacağım; zira bu hatayı affetmeyeceğinden eminim. Ama bir daha asla dünyanıza dönmeyi düşünmediğimden, bilincimin bu kanıtını gerçeğe teslim etmek istiyorum.

"Gerçekten, itiraf etmeliyim ki, böylesine yüksek bir erdemi görünce önemsenmemesi beni fazlasıyla tasalandırdı, bu nedenle ondan kendine vereceğim üç şişeyi almayı kabul etmesini rica ettim; birincisi tebeşir yağı ötekisi *davul tozu*,[10] sonuncusu da içme altını, yani simyacılarınızın ebediyet vaat ettikleri öz suyu ile doldurulmuştu. Ama o hepsini, Diogenes'in, Büyük İskender'in fıçısına kadar gelerek sunmak istediği iltifatları reddettiğinden daha küçümseyici bir tavırla geri çevirdi. Bu büyük adamın övgüsüne, sizlerin tek ozanınız, tek filozofunuz ve

10 Fransızca "poudre de projection". Simyacıların sıradan madenleri altın ya da gümüşe döndürme özelliği olduğuna inandıkları hayali tozu "davul tozu" olarak çevirdik. (ç. n.)

tek özgür adamınız olduğu dışında ekleyecek başka sözüm yoktur. İşte kendileriyle sohbet ettiğim saygıdeğer kişiler; geri kalan bütün ötekiler, elbette en azından tanımış olduklarım arasındakiler, o kadar çok insanlık altında idiler ki, onlardan biraz daha yüksek seviyeli hayvanlar bile gördüm.

"Zaten ben, hiçbir halde ne sizin dünyanıza, ne buraya aitim, ben Güneş'te doğdum. Ama bizim dünyamızın nüfusu, oradakiler uzun süre yaşadıklarından, savaş ve hastalıklardan neredeyse muaf olduklarından ve zaman zaman çok fazla arttığı için bizim yöneticilerimiz çevredeki dünyalara koloniler gönderirler. Bana gelince, Dünya'ya gitme emri aldım ve benimle yollanacak olan halka önder tayin edildim. Daha sonra, size anlattığım sebeplerden ötürü, buraya geldim ve şimdilik başka bir yere gitmememin nedeni buradaki insanların gerçeğe karşılık beklemeden bağlılıkları, ukalaların hiç görülmemesi, filozofların sadece mantığa inanmaları ve ne kadar kalabalık olurlarsa olsunlar bilginlerin otoritesinin, bir rençper eğer onlar kadar güçlü fikir yürütüyorsa, hiç de rençperin görüşünün üstünde tutulmamasıdır. Kısaca bu ülkede, sadece sofistler ve hatipler işe yaramaz ve zırvacı olarak kabul edilirler."

Ona kaç yıl yaşadıklarını sordum, "Üç veya dört bin yıl" diye cevapladı.

Ve şöyle devam etti: "Şimdi olduğum gibi görünebilmek için, içine girdiğim bedeni eskimiş hissedince veya organlar görevlerini artık eskisi kadar mükemmel yapamayınca, kendimi henüz yeni ölmüş genç bir vücuda üflerim.

"Güneşte yaşayanlar hâlâ bu dünyadakiler kadar kalabalık değillerse de güneş, pek fazla sıcak mizaçlı, aşırı hareketli ve hırslı olan bu halkı sık sık gırtlağından püskürtür, bir de bol miktarda içine atar.

"Anlattıklarım size şaşırtıcı gelmemeli; zira her ne kadar bizim küremiz pek geniş ve sizinki küçükse, her ne kadar biz dört bin yıl sonra ve siz yarım asır sonra ölüyorsanız, her şeye karşın şunu biliniz ki, ne toprak kadar çakıl, ne bitki kadar böcek, ne böcek kadar hayvan, ne hayvan kadar insan vardır; böylece, insan sayısı kadar şeytan olması, bu kadar kusur-

suz bir soy meydana getirirken karşılaşılan zorluklar nedeniyle imkânsızdır."

Ona, bizim gibi vücutlar olup olmadıklarını sordum, evet diye cevapladı, onlar da madde idiler ama ne bizler gibi ne de bizim kavradığımız gibiydiler. Çünkü bizler kendi aramızda "madde" olarak sadece dokunulabilir olanı kabul ediyorduk, üstelik kendileri her ne kadar maddesel değillerse de dünyada maddesel olmayan hiçbir şey bulunmuyordu. Bizlere görünmek istedikleri zaman, duyularımızın tanıyabileceği ölçekte madde bulmakta oldukça zorlanıyorlardı. Ortalığa sadece geceleri çıktıkları için, çoğu kimsenin, onlar hakkında anlatılan hikâyelerin, zayıf insanların rüyalarından başka bir şey olmadığını düşündükleri konusunda kendisine güvence verdim. Şeytan bana, kullanacakları bedenlerini aceleyle kendileri yapmak zorunda kaldıklarını ve çok defa ancak bir duyumuza hitap edecek kadar zamanları bulunduğu için, mesela, işitilmek için kâhinlerin sesi olarak, görülmek için ateş topu veya hayalet şeklinde, bazen de dokunulmak için rüya şeytanı veya kâbus halinde belirdiklerini söyledi ve kütleleri öyle ya da böyle kalınlaştırılmış hava olduğundan, ışık ısısı onları bozuyor ve genleştirirken bir sise benzetiyordu.

Anlattığı bu kadar güzel şeyler bende doğumu ve ölümü hakkında soru sorma merakı uyandırdı, acaba güneş ülkesindekiler de birleşme yoluyla doğup vücut yapılarındaki arızalar veya organlarının bozulması nedeniyle mi ölüyorlardı?

"Sizin duyularınız ve bu gizemlerin açıklaması arasında çok az bağlantı vardır" dedi. "Sizler, anlayamadıklarınızı tinsel veya hiç yokmuş gibi zannediyorsunuz; bu kanaat çok yanlıştır, ama bu ayrıca, evrende bulunan belki bir milyon şeyin anlaşılmak için birbirinden tamamen farklı bir milyon da organ gerektirdiğinin kanıtıdır. Ben mesela, mıknatıs ile kutup arasındaki çekim gücünün, denizin çekilmesinin, canlının öldükten sonra ne olduğunun sebeplerini hislerimle kavrayabiliyorum; bir anadan doğma körün, bir manzaranın güzelliğini, bir tablonun renklerini, iris çiçeğinin ayrıntılarını hayal edemediği veya onların bazen nesne gibi bir şey, bazen bir yiyecek, bazen bir ses, bazen de bir koku olduklarını sandığı gibi, sizler bazı melekelerden yok-

sun olduğunuz için, bu ulu kavramlara erişmeyi beceremezsiniz. Her şeye rağmen, sizde bulunmayan duyularımla neler algıladığımı açıklamak istesem bile, kesinlikle öyle olmadıkları halde, siz onları işitilebilir, görülebilir, dokunulabilir, koklanabilir veya tadılabilir şeyler olarak hayal edeceksiniz."

Konuşmasının tam burasında, bizim sokak soytarısı, önümüzde bekleşen halkın hiç anlamadığı ve onlara bir homurdanma gibi gelen konuşma tarzımızdan sıkıldığını fark etti. Seyirciler gülmekten katılıncaya ve ancak ülkelerinin hayvanları kadar akıllı olduğumdan emin oluncaya kadar, beni havalara sıçratmak için ipimi yeniden var gücüyle çekmeye koyuldu.

Böylelikle, bu hayırsever şeytanın bana yaptığı ziyaretler sayesinde, sahibimin davranışları yumuşuyordu; başkalarıyla konuşmaya gelince, beni hayvanlar sınıfının en su katılmamış yaratığı olarak kabul etmelerinin ötesinde, ne ben onların dilini biliyordum ne de onlar benimkini anlıyorlardı, artık ilişkimizi varın siz düşünün; üstelik burada, biri devlet büyükleri, öteki halk tarafından iki ayrı lehçe kullanılıyordu.

Eşrafın konuşması, sözcükler hesaba katılmazsa, az çok müziğimize benzeyen, kesintisiz geniz nağmelerinden başka bir şey değildir. Elbette bütünüyle pek faydalı ve pek kullanışlı bir icattır. Çünkü konuşmaktan yoruldukları veya gırtlaklarını soysuzlaştırmaya tenezzül etmedikleri zaman, bazen bir lavta, bazen başka bir alet alarak, fikirlerini birbirlerine seslerinden yararlandıkları kadar güzel iletirler, öyle ki bazen on beş veya yirmi kişi kadarı bir araya gelerek, kulağı okşayan gayet ahenkli bir konserle, bir din konusunu veya bir davanın zorluklarını tartışmaya açarlar.

İkincisi, halk arasında kullanılanı, azaların oynatılmasıyla uygulanır, ama herhalde pek tasavvur ettiğiniz gibi değil, çünkü vücudun bazı kısımları başlı başına bir konuşmayı ifade eder. Örneğin, bir parmak, bir el, bir kulak, bir dudak, bir kol, bir yanak tek başına bir lakırdı veya hepsi bir arada uzun bir sohbet yaratır. Diğerleri, alında bir kırışıklık, kasların değişik titreşimleri, ellerin oynatılması, ayakların tepinmesi, kolların kıvrılması gibi hareketler sadece kelimeleri tarif etmeye yarar. Öyle ki

çırılçıplak olarak konuşma alışkanlığı edindiklerinden, kavramlarını harekete çevirmeye alışmış azaları o kadar güçlü çırpınır ki, onlar konuşan bir adama değil, ama titreyen bir cüsseye benzerler.

Şeytan hemen her gün beni ziyarete geliyordu ve bu olağanüstü sohbetleri tutsaklığımın tasasız geçmesini sağlıyordu. Neyse, bir sabah, kulübeme hiç tanımadığım birinin girdiğini gördüm, beni uzunca bir süre yaladıktan sonra, kafasını usulca koltuğumun altına soktu ve beni ayaklarından biriyle tutarak ve yaralamaktan sakınarak sırtına attı, kendimi bir anda gayet yumuşak ve rahat bir yerde oturur bulduğumdan, bir hayvan muamelesi görmek bile içimde kaçmak arzusu yaratmadı ve evet, ayrıca dört ayak yürüyen bu adamlar bizlere göre bambaşka bir hızla, koşan geyiği yakalayacak gibi gidiyorlardı.

Bununla beraber sevecen şeytanımdan hiç haber alamamak beni fevkalade üzüyordu ve ilk yolculuğun akşamı, barınağımıza vardığımızda, hanın mutfağında dolaşıp yemeğin hazırlanmasını beklerken, pek genç yüzlü ve oldukça yakışıklı hamalım gülerek burnumun dibine geldi ve ön ayaklarını boynuma attı. Ona bir süre dikkatle bakıp inceledim: "Ne?" dedi Fransızca, "artık dostunuzu tanımıyor musunuz?"

O anda ne hale geldiğimi varın siz düşünün. Elbette şaşkınlığım çok büyük oldu, o andan itibaren, bütün Ay kürenin, bütün başıma gelenlerin ve bütün burada gördüklerimin sadece bir sihir olduğunu hayal ederken bana bineklik yapmış bu hayvan-adam konuşmasına şöyle devam etti: "Bana, size sunacağım iyi hizmetlerin hafızanızdan katiyen çıkmayacakları sözünü vermiştiniz."

Onu daha önce hiç görmediğimi söyleyerek itiraz ettim.

Sonunda bana dedi ki: "Ben, hapishane sürenizde sizi eğlendiren şu Sokrates'in *daimonion*'uyum. Kralı felaketinizden haberdar edeceğime ilişkin size verdiğim söz üzerine, dün yola çıktım ve on sekiz saatte üç yüz fersah yaptım ve sizi beklemek için buralara geldim, ama...

"Ama" diye sözünü kestim, "bütün bunlar nasıl olabilir, dün olağanüstü uzun boyluydunuz, bugün ise boyunuz çok kısa; dün

zayıf ve kısık bir sesiniz vardı, bugün ise açık ve gür; son olarak dün saçları ağarmış bir ihtiyardınız, bugün genç bir adamdan başkası değilsiniz. Ne yani! Benim dünyamda doğumdan ölüme doğru yol alınırken, buradaki canlılar ölümden doğuma mı gidiyorlar ve yaşlanma yolunda gençleşiliyor mu?"

"Prensle konuşur konuşmaz" dedi, "sizi götürme emrini aldıktan sonra üstümdeki vücudun yorgunluktan bitkin olduğunu ve organların görevlerini yapmadıklarını hissettim. Hastanenin yolunu araştırdım ve hemen gittim, ilk odaya girince ruhunu yeni teslim etmiş genç bir adam buldum. Bedenine yaklaştım, bazı hareketler hissettiğim yalanıyla bütün orada bulunanlara onun kesinlikle ölmediğini, hatta hastalığının tehlikeli bile olmadığını söyledim ve ustalıkla, fark edilmeden bir nefeste kendimi onun içine üfledim. Benim afacan ceset bir anda tersine döndü; ben, bu genç içinde ayağa kalktım; mucize, mucize diye bağırırlarken ben de artık kimseyle konuşmadan hemen sizin hokkabaza koştum ve sizi kaptım."

Eğer bizi masaya davet etmeselerdi daha da anlatacaktı. Refakatçim beni muhteşem döşenmiş bir salona götürdü; ama yemek için hiçbir şeyin hazırlanmadığını gördüm. Açlıktan ölmek üzere iken böylesine boş bir masa, beni, hazırlanan yemeklerin nerede olduklarını sormaya mecbur etti. Tam bu sırada, daha söylediklerini dinleyemeden, üç veya dört delikanlı, hancının çocukları yaklaştılar ve büyük bir saygıyla beni iç gömleğime kadar soydular. Bu yeni tören usulü beni öylesine şaşırttı ki bunun sebebini sadece yakışıklı oda hizmetkârlarıma değil, rehberime de soramadan, o bana, önce ne ile başlayacağım sorusunu yöneltti, ancak şu iki sözcük ile cevap verebildim: "Bir çorba". Aynı anda, henüz en haso zenginin bile burnuna çarpmamış en lezzetli tirit kokusu hissettim. Bu nefis dumanın kaynağını burnumla aramak için yerimden kalkmak istedim ama hamalım beni engelledi: "Nereye gitmek istiyorsunuz" dedi, "birazdan gezintiye çıkacağız, ama şimdi yemek zamanı, çorbanızı bitiriniz, sonra başka şey getirteceğiz."

"Yahu" dedim kızgınlıkla, "nerede şu çorba? Bugün benimle dalga geçmek için hepiniz iddiaya mı girdiniz?"

"Geldiğimiz şehirde, sahibiniz veya başkalarının nasıl yemek yediklerini gördüğünüzü sanıyordum" diye cevap verdi; "onun için bu ülkede nasıl beslenildiğini size anlatmadım. Madem henüz bilmiyorsunuz söyleyeyim, burada sadece dumanla beslenilir. Mutfak sanatında, konukların afiyetlerine göre değişik lezzet ve çeşitlerde hazırlanan besinlerden çıkan kokular özel olarak kalıplanmış tencerelere kapatılır, herkes tamamen doyuncaya kadar, birinden sonra öteki, sonra diğerleri açılır. Böyle yaşamış değilseniz, dişler ve gırtlak olmaksızın, insanı beslemek için burnunuzun ağız görevi yapacağını anlamazsınız; ama bunu size göstererek kanıtlayacağım."

Sözlerini daha bitirmeden, salona peş peşe o kadar nefis, o kadar doyurucu buharlar girdiğini hissettim ki, yarım çeyrek saatten daha kısa zamanda tamamen kendime geldim. Ayağa kalktığımız zaman: "Bu sizde büyük bir hayranlık yaratmamalı, dünyanızda çok fazla gezmediğinizden oradaki aşçı ve fırıncıların diğer meslek erbabına göre daha az yemelerine karşın çok daha yağlı olduklarının farkına varmamışsınız. Bu şişmanlıklarının sebebi durmaksızın etraflarını saran ve vücutlarına girip onları besleyen yiyecek dumanları değil de nedir? Ayrıca bu dünyanın insanları, hemen hemen tüm hastalıklara sebep olan dışkıyı adeta hiç çıkarmadıklarından çok daha kesintisiz ve güçlü bir sıhhat sürdürürler. Yemekten önce sizi soymalarına herhalde şaşırdınız, sizin ülkenizde bu âdet yoktur ama burada, buhar insana daha fazla emdirilsin diye pek modadır."

"Beyim" diyerek söze giriştim, "söylediklerinizi gayet açık, ben de şu anda bir tecrübe geçirdim; saygısızlık etmek istemem ama dişlerimin arasında bir lokma çiğneseydim pek mutlu olacaktım."

Söz verdi ama ertesi gün için; çünkü bu ziyafetten hemen sonra tekrar yemek bende bir hazımsızlık yaratabilirmiş. Biraz daha lafladık, sonra yatmak için odaya çıktık.

Merdivenin üstünde bir adam bizi karşıladı, yüzümüze dikkatle baktıktan sonra, beni, döşemesi üç ayak yükseklikte portakal çiçeği doldurulmuş bir odaya, şeytanımı da karanfil ve yasemin dolu diğerine götürdü; bu ihtişamdan şaşırmış kaldığımı

görünce, bunun ülkenin yatak modası olduğunu söyledi. Neyse her birimiz odalarımıza çekildik ve çiçeklerimin üstüne uzandığımda, kristal bir kavanoza kapatılmış ışık saçan otuz kadar kocaman tırtılın ışığında –bu arada hiç mum kullanılmıyordu– şu akşam yemeğinde beni soyan üç veya dört genç çocuğu fark ettim. Birisi ayaklarımı, diğeri kalçalarımı, öteki sırtımı, bir başkası da kollarımı ovalamaya koyuldu ve bunları o kadar itina ve tatlılıkla yaptılar ki ânında uyuyuvermişim.

Ertesi sabah güneşle birlikte odaya şeytanımın girdiğini gördüm: "Sözümü tutuyorum" dedi, "dünkü yemeğe göre bu sabah daha kuvvetli kahvaltı edeceksiniz."

Bu sözler üstüne kalktım, o da beni kolumdan tutarak, hancının çocuklarından birisinin elinde adeta bizimkilere benzer bir tüfekle beklediği, hanın bahçesinin arka tarafına götürdü. Hancı rehberime bir düzine tarla kuşu isteyip istemediğimi sordu, çünkü makak maymunları (ki beni öyle sanıyordu), bu et ile beslenmiyorlardı. Evet dememle aynı anda avcı havaya bir el ateş etti ve yirmi ya da otuz tarla kuşu tam pişmiş olarak ayaklarımızın dibine düştü. İşte bir anda bizim dünyamızda "armut piş ağzıma düş" diyen atasözünü hatırladım! Herhalde oraya buralardan birisi gitmişti.

Şeytanım, olduğu gibi yiyebilirsiniz dedi; "burada av kuşunu vurma, yolma ve kızartma tekniğine baharatlamayı da eklediler."

Birkaçını yerden topladım ve onun tavsiyesi üstüne yedim ve aslında o güne kadar hayatımda bu kadar lezzetli bir şeyi tatmadığımı düşündüm.

Bu kahvaltıdan sonra biz gitmeye hazırlanır, uşaklar sevgilerini kanıtlamak için binlerce gülücük yaparlarken, hancı şeytanımdan bir kâğıt aldı. Ona, bunun yemek borcu için bir senet olup olmadığını sordum. "Hayır" dedi, "dizeler verdim, artık hiçbir borcum yok."

"Nasıl yani dizeler, diye karşılık verdim, demek ki meyhaneciler şiir meraklısı?

"Bu" dedi, "ülkenin parası, burada yaptığımız masraf altı dize tuttu, ben de onu ödemiş oldum. Burada az kalmak gibi en-

dişem yok; zira kendimize sekiz gün ziyafet çeksek, ancak bir gazel sarf edebilirdik ki üstümde dört tane ondan ve ayrıca iki hicviye, iki güfte ve bir de türkü var."

"Aa! Gerçekten" dedim kendi kendime, "hatırlıyorum işte, Francion'da Sorel'in Hortensius'a kullandırdığı para. Hiç kuşkum yok, fikri oradan kaptı da, hay şeytan bunu nereden öğrendi? Annesinden öğrenmiş olması gerek zira onun aysar olduğunu duymuştum."

Daha sonra, paralandırılmış bu dizelerin yazıldıklarından ötürü, hep geçerli olup olmadıklarını sordum; "hayır" dedi ve şöyle devam etti: "Şiirler yazılınca, müellif onları krallığın yeminli şairlerinin bulunduğu Krallık darphanesine götürür. Orada dizeci memurlar parçaları incelemeye alırlar ve iyi ayar olduklarına karar verirlerse, ağırlıklarına göre değil ama zarifliklerine göre paha biçerler, öyle ki birisi açlıktan ölürse ancak öküzlüğünden ölür, oysa fikir adamları daima gözde olurlar."

Kendimden geçmiş bir vaziyette, bu memleketin adalet korumacılığına hayran kalırken, o şöyle devam etti: "Ayrıca çok farklı şekilde de han işleten başka insanlar var. Onlardan çıkarken, yemek masrafları karşılığında, öteki dünya için bir makbuz alıyorlar, Tanrı hesapları adıyla tuttukları kocaman bir muhasebe defterine aşağı yukarı şöyle yazıyorlar: (HESAP PUSULASI: şu kadar dizenin kıymetinin, şu kişiye teslim edildiği şu gün alınan makbuz karşılığında, Tanrı bana ele geçen ilk paradan ödeme yapacaktır). Kendilerini ölüm döşeğinde hissettikleri zaman, bu kayıtları parça parça kıydırıp yutuyorlar; çünkü bu yolla hazmetmezlerse Tanrı'nın onları okuyamayacağına inanıyorlar."

Bu konuşma, hamalım dört ayak olarak altımda, bense üstünde ata binmiş vaziyette, yürüyüşümüzü engellemiyordu. Yolda bizi durduran hadiseleri artık size anlatmayayım, neticede Kral'ın oturduğu yere vardık ve doğruca saraya çıkarıldım. Devlet büyükleri beni, sokaklardan geçtiğimde halkın yaptığına göre daha gösterişsiz hayranlıklarla karşıladılar. Bununla beraber onların da vardıkları sonuç aynısıydı, ben kuşkusuz Kraliçenin küçük hayvanının dişisiydim, rehberim böyle tercüme ediyordu ama bu gizemi kendisi de hiç anlamıyordu; çünkü Kraliçenin

şu küçük hayvanının kim olduğunu bilmiyordu; ama kısa sürede aydınlandık, Kral onun getirilmesini buyurdu. Yarım saat kadar sonra içeriye kırmalı yakalık ve diz üstü tulum giyinmiş bir maymun topluluğunun ortasında, adeta benim benzerim; çünkü iki ayak üstünde yürüyordu; ufak tefek bir adamın girdiğini gördüm. Beni fark edince yerlere kadar bir temenna sallayarak yanıma geldi. Reveransına az çok aynı şekilde karşılık verdim. Ama maalesef birlikte konuştuğumuzu görünce rivayetin doğru olduğuna inanıverdiler. Bu durum başka bir başarıyı engelleyecekti, çünkü orada bulunanlar arasında bizim lehimizde fikir yürütenler, homurdanmaya benzettikleri sohbetimizin, bir doğal içgüdü buluşması neşesinin vızıltısı olduğunu iddia ediyorlardı.

Bu kısa boylu adam bana, Avrupalı olduğunu, Eski Kastilya'da doğduğunu, şimdi üstünde durduğumuz Ay dünyasına kadar, kendisini kuşlara taşıtmak imkânını bulduğunu söyledi. Makama çıkarıldığında, Kraliçe onu maymun sanmıştı; zira bu ülkede maymunları tesadüfen İspanyol gibi giydirdiklerinden, onu da öyle giyinmiş bulduğu için aynı cinsten olduğundan hiç kuşku duymamıştı.

"Doğruyu söylemek gerekirse" dedim, "kendilerini eğlendirmek için yetiştirdikleri maymunların üstünde her çeşit elbiseyi deneyip daha gülüncünü bulamadıklarından onları bu kılıkta giydiriyorlar."

"Evrenin, bizlere esir sağlayan ve doğanın kendisine gülme vesilesi yaratan insanlar ihsan ettiği milletimizin asaletini bilmemelerinden kaynaklanıyor" dedi.

Sonra kendisine sözünü etmiş olduğum makineyle Ay'a gitmeye hangi cesaretle kalkıştığımı anlatmamı rica etti. Sebebinin, üstüne binmeyi düşündüğüm kuşları daha önce onun götürmesi olduğunu söyledim. Bu şakaya gülümsedi ve yaklaşık bir çeyrek saat kadar sonra, Kral maymun bakıcılarını çağırarak, ülkesinde neslimizi çoğaltmamız gayesiyle, beni ve İspanyol'u bir arada yatırmaları için özel emir verdi. Kralın emri noktası noktasına ifa edildi, hapishanede hor görülmem sırasında, yanıma beni eğleyecek birinin gelmesinin keyfi beni pek mutlu etti. Bir gün, erkeğim (çünkü beni dişi kabul ediyorlardı) bana bütün dünya-

da dönüp dolaştıktan sonra orasını Ay'a gelmek üzere terk etmesinin gerçek nedeninin, orada hiç değilse hayal kurmanın olsun serbest bırakıldığı bir ülke bile bulamaması olduğunu anlattı.

"Eğer dört köşe bir kepiniz, bir külahınız veya bir cüppeniz yoksa ne kadar güzel konuşursanız konuşun, eğer anlattıklarınız bu süslü örtülü bilginlerin ilkelerine aykırıysa, sizler bir aptal, bir deli veya bir tanrı tanımaz sayılırsınız. Memlekette, çokbilmiş inatçı sakallılara karşı çıkıp doğada boşluk bulunduğunu ve dünyada diğerine göre daha ağır hiçbir madde bilmediğimi ileri sürünce beni Engizisyon'a çıkarmaya kalkıştılar."

Bu kadar az kabul gören bir fikri hangi ihtimallere dayandırdığını sordum.

"Sonuca varmak için sadece tek bir element olduğunu farz etmek lazım" diye cevap verdi. "Zira halen suyu, havayı ve ateşi ayrı ayrı görüyor olsak da, birbirleriyle henüz bağlaşmış olmasalar bile, onlar asla kusursuz saflıkta bulunmazlar.

"Mesela, ateşe baktığınız zaman, o ateş değildir, çok yayılmış havadan başkası değildir, hava sadece çok fazla genleşmiş sudur, su eriyen topraktır ve toprak da kendi başına çok sıkışmış sudan başka bir şey değildir. Böylece maddeyi ciddi olarak yakından incelerseniz, sadece tek başına olduğunu ve mükemmel bir oyuncu gibi, önümüzde her çeşit kişiliği, her kılık altında oynadığını görürsünüz. Yoksa öbür türlü, cisim çeşidi kadar da element olduğunu kabul etmek gerekirdi. Eğer bana, aynı tek madde olduklarına göre, ateşin neden yaktığını ve suyun neden soğuttuğunu soracak olursanız, size bu maddenin harekete geçtiği zamanda bulunduğu duruma göre sempatiyle, çekim gücüyle hareket ettiğini söylerim. Ateş, toprağın, toprağın kendisine göre daha fazla yayılmışından başka bir şey olmayıp orada havayı teşkil etmek için yer alır, bu toprağın çekimle, sempatiyle karşılaştığını değiştirme görevidir. Böylece, kömür ısısı, bir bedenin içine sızmaya en hassas ve özgün ateş olarak vücudumuzun gözeneklerinden içeriye süzülür, başlangıçta bizi genleştirir, çünkü bizi dolduran yeni bir maddedir, dışımıza ter olarak yayılır. Ateşle yayılan bu ter dumana dönüşür ve hava olur. Zıt hava koşullarının veya yakınlardaki yıldızların sıcaklığıyla daha da eriyen bu

hava, ateş adını alır ve bizim tüm parçalarımızı bağlayan soğuk ve ıslaklık tarafından terk edilen toprak, toprak olarak yere düşer. Diğer taraftan, ateşin maddesinden daha sıkışık olmasından başka farkı bulunmayan su bizleri yakmaz, çünkü sıkışık olmasından ötürü karşılaştığı bedenleri de çekim gücüyle sıkıştırmak ister, bizim hissettiğimiz soğuk, soğuyan toprak veya suyun bitişiklerindeki etimizi kendilerine benzetmeye çalışmaları ve etimizin kendi üstüne bükülmesinin sonucudur. İşte vücutları su toplayan hastaların aldıkları tüm besinleri suya dönüştürmeleri bundan gelir, sinirli safra hastalarının, karaciğerlerinin ürettiği bütün kanı safra suyuna, öde çevirmeleri bundan gelir. Yani sadece bir tek elementin olduğu varsayıldığında, bütün cisimlerin de, her birinin kendi miktarına göre, yerkürenin merkezine doğru meyletmesi kesinkestir.

"Şimdi bana, altın, demir, madenler, toprak, tahta, bu merkeze, bir süngere göre, eğer sünger içi hava dolu olduğu ve hava onu doğal olarak yukarıda tutmaya çalıştığı için değilse, neden daha hızlı düştüklerini soracaksınız. Sebebi hiç de böyle değil, bakın size nasıl cevap vereceğim. Her ne kadar bir taş bir tüye göre daha hızlı düşse de, bu yolculuk için her ikisinin de eğimi aynıdır. Ama mesela bir top mermisi, toprakta açılmış bir delik bulsaydı, yerkürenin kalbine içi hava şişirilmiş bir kursaktan daha hızlı dalacaktı. Bunun sebebi, bu metal kütlesinin küçük bir bölgeye sıkıştırılmış çok fazla miktar toprak, bu havanın da, çok büyük bir mekâna yayılmış çok az toprak olmasıdır. Zira bu demirdeki maddenin tüm parçaları, birbirlerine sarmaş dolaş olduklarından birleşmelerinden ötürü güçlerini artırırlar, sıkışmış olmaları sebebiyle sonuçta aza karşı mücadele etmek üzere kendilerini daha kalabalık bulurlar. Oysa gülleye büyüklük bakımından eşit olan hava parçası, miktar bakımından eşit değildir, böylece, kendinden daha fazla sayıda ve ayrıca aceleci bireylerin yükü altında bükülerek, onlara yol açmak üzere delinip geçilmeyi kabullenir.

"Bu olayı bir mantık silsilesi sonucu kanıtlamadan, sizin inancınıza göre, nasıl olur da bir mızrak, bir kılıç, bir hançer, parçaları birbirine, sizin etinizde olmadığı gibi, birbirine daha yakın

ve iç içe geçmiş bir çelik çubuk iken, böyle olmayan sizin etinizin gözenekleri ve yumuşaklığı, büyük bir alana yayılmış pek az toprak içerdiğini gösterir. Bize batan demirin ucunda, azıcık ete karşı adeta sayılamayacak kadar çok miktarda madde olduğundan, eti, daha güçlü olana baş eğmeye mecbur ettiği gibi, aynı şekilde savaş alanında yoğun bir süvari birliği geniş cepheye yayılmış bir orduya daha kolay sızar. Ayrıca ateşte kızdırılmış bir çelik cevheri, yanan bir tahta parçasından neden daha sıcaktır? Sebebi cevherin içindeki küçücük bir mekânda, maden parçasının her bölümüne yayılmış daha çok ateş olması, oysa ki sopa çok daha süngerimsi ve dolayısıyla çok daha boşluklu olduğundan, boşlukta ise varlık bulunamayacağından içinde ateşin şeklinin yer alması da elverişli değildir. Bana itiraz edeceksiniz gibi geliyor, boşluğu keşfettiğinizi sanıyorsunuz, oysa asıl tartıştığımız işte bu! Pekâlâ, bu konu bir Gordion düğümünün kardeşi kadar zor olsa bile bileğimin gücüyle İskender olmak için size bunu çözeceğim.

"Rica ediyorum hadi bana cevap versin bakalım, âlimin biri ona insan dedi diye kendini öyle sanan şu şaşkın cahil. Yeterince kanıtladığımı düşündüğüm üzere sadece tek bir madde olduğu varsayılırsa, onun kendi keyfine göre gevşeyip sıkışması nasıl olur? Bir toprak parçasının kendini yoğunlaştırarak çakıla dönüştürmesi nereden çıktı? Bu çakıl taşının parçaları, birileri diğerlerinin içine, şu küçük kum tanesinin tıkıldığı aynı yere bir öteki tane de girebilecekmiş gibi yerleşebilirler mi? Hayır, vücutların, cisimlerin birbirlerinin içine hiçbir şekilde giremeyecekleri ilkesine göre elbette bu olamaz; ama bu maddenin kendi içinde sıkışması, yani bir anlamda mekânının boşluklarını doldurarak kısalması gerekir.

"Dünyada hiçlik bulunduğunun, bizlerin de kısmen hiçlikten meydana geldiğimizin anlaşılamaz olduğundan mı bahsetmek? Tüm dünya hiçlik ile sarmalanmış değil midir? Bu konuyu bana açtığınıza göre, dünyanın çevresinde olduğu kadar içinde de hiçlik bulunduğunun kolay olduğunu itiraf ediniz. Bana, bir vazoda kıstırılan su donunca buzun, kabını, boşluk olmasını engellemek için değilse, niçin çatlattığını sormanızı gayet iyi

anlıyorum. Ama buna cevap olarak, üstteki havanın, toprağı olduğu kadar suyu da merkezde gererek tutarken, bu bölgenin bu düz yolunda boş bir mekân bulunca oraya yerleşmeye gider diye cevap veririm. Eğer bu damarın gözeneklerini, yani bu boşluk odasına ulaşan çok dar, çok uzun ve çok kıvrımlı yolları bulursa, kovuğa daha çabuk varması için sabırsızlığını kırarak onu keyiflendirir.

"Ama onların her itirazına cevap vererek vaktimi boşa harcamak yerine, eğer hiç boşluk olmasaydı, hiçbir hareketin de olamayacağını kesinlikle söylemek isterim, veya cisimlerin iç içe geçtiklerini kabul etmek gerekir; zira bir sineğin kanatları ile bir hava parçasını ittirdiğinde, bu parçanın önündeki bir başkasını geri çektirdiğine, bunun da bir ötekini kaydırdığına ve de benzer şekilde bir pirenin ayak parmağının darbesinin dünyanın arkasında bir tümsek yaratacağına inanmak çok gülünç olacaktı. Onlar fikirlerinde daha fazla ilerleyemedikleri zaman seyreltmeye başvururlar, ama bir cisim seyreltilirken, onların görüşüne göre kütlenin içindeki bir parçacık yanındakinden, bu yeri boş bırakmadan nasıl olur da uzaklaşabilir? Birbirlerinden ayrılan bu iki cismin, aynı anda bir ötekinin olduğu aynı yerde bulunmuş olmaları ve bu şekilde her üçünün de iç içe geçmiş olmaları gerekmez miydi? Şimdi bana, o halde, bir kamış gövdesi, şırınga ya da bir pompa ile suyun eğiminin aksine yukarı çekilebildiğini sormanızı sabırsızlıkla bekliyorum. Ben size, suyun saldırıya uğradığını ve yolunu değiştirmeye zorlayan boşluk korkusundan değil ama havayla görülmeyen bir incelikle bağlı olduğu için, kendini kucaklayan hava yukarı çekilince onun da yükseldiğini söyleyeceğim.

"Bu, elementlerin kusursuz döngüsünü ve hassas kenetlenmelerini bilenler için anlaşılması kahredici bir şey değildir. Zira toprak ile suyun birlikteliği olan şu balçığı dikkatle incelerseniz onun artık ne toprak ne de su olduğunu, ama bu iki hasmın uzlaşmasının arabulucusu olduğunu bulursunuz. Bu arada su ve hava, aralarındaki barışı sağlamak üzere, karşılıklı olarak, mizaçlarına boyun eğdirecek uyumlu bir sis yollarlar ve havaya da gelince, o da ateşle birbirlerini birleştiren arabulucu bir soluk vererek uzlaşır."

Daha fazla konuşmak istediğini sanıyordum ama bu arada bulamacımızı getirdiler, çok aç olduğumuzdan, midemizi açmak için ben kulaklarımı tıkadım o da sesini kapattı.

Hatırlıyorum da, yine felsefe yaptığımız günlerden birinde, çünkü artık ikimiz de saçma sapan ve düzeysiz konuları tartışmak istemiyorduk: "Sizin" dedi, "halkın batıl inançlarının bulaştığı değerli fikirlerinizi duymak beni çok kızdırıyor. Bugün Fransa'nızdaki bütün okullarda çınlayan Aristoteles'in ukalalığına rağmen bilmenizi isterim ki, her şey, her şeyin içindedir, yani mesela suyun içinde ateş vardır; ateşin içinde su; havanın içinde toprak ve toprağın içinde ise hava. Bu görüş her ne kadar mekteplilerin gözlerini şaşı etse de kanıtlanması fark edilmesine göre daha kolaydır. Onlara ilk önce suyun balık yaratıp yaratmayacağını sorarım; hayır derlerse, bir çukur kazarak içine su doldurmalarını, hatta isterlerse körlerin itirazlarını durdurmak için önce bir elekten geçirmelerini söylerim. Bir süre sonra orada hiçbir balık bulmazlarsa, döktükleri bütün suyu içmeye söz veririm; ama hiç kuşkulanmadığım gibi; eğer bulurlarsa, bu, suyun içinde tuz ve ateş bulunduğunun inandırıcı bir kanıtıdır. Dolayısıyla daha sonra ateş içinde su bulmak, çok zor bir çaba olmayacaktır. Hatta kuyruklu yıldızlar gibi maddenin en fazla dağınık ateşini ele alsınlar. Kuyruklu yıldızlar her zaman fazlasıyla bulunur ve kendilerini meydana getiren ve karşıt hava koşullarının sıcaklığı ile ateş alıp kükürde dönüşen ağdalı sıvısı, eğer kendini yatıştıran ve sarsalayan nemli soğukta, saldırısına karşı herhangi bir engelle karşılaşmazsa hemen bir yıldırım olarak tükenir. Şimdi toprakta su olmasına gelince bunu inkâr etmeyecekler veya zaten Sicilya dağlarının sarsılmalarına sebep olan dehşetengiz sarsıntılardan söz edildiğini henüz duymamışlar. Ayrıca bunun dışında toprağın, onu meydana getiren en ufak kum taneciğine kadar, gözenekli olduğunu görüyoruz. Ancak bugüne kadar hiç kimse bu çukurlarda boşluk olduğunu söylemedi: Dolayısıyla oralara havanın yerleşmesi yanlış bulunamaz. Bana şimdi havanın içinde toprak bulunduğunu kanıtlamak kalıyor, ama başınızın üstünde tepinen ve aritmetiği boğan hesapsız atom sayısı oranında buna inandığınız için pek zahmetine katlanmak içimden gelmiyor.

"Artık şimdi basit cisimlerden bileşik olanlara geçelim: Onlar bana her şeyin her şey içinde olduğunu göstermek için, ama hiç de sizin Aristoteles'in müritlerinin şakıdıkları gibi, hiç de aralarında birilerini ötekileri değiştiklerinden değil elbette, daha çok konu sağlayacaklar. Onları sakallarından çekip, ilk öğelerin aralarında durmaksızın karıştıklarını, ayrıldıklarını ve tekrar karıştıklarını, ama mesela dünyayı yaratan Ulu Tanrı'nın bir kere su olarak yaptığının hep su kalacağını ve hele kanıtlayamayacağım bir şeyi onlar gibi düstur edinmeyi hiç düşünmediğimi suratlarına haykırmak isterim.

"İşte rica ediyorum, bir kütük veya yanabilecek başka bir madde alınız ve yakınız: İyice tutuşunca, onlar, tahta olanın ateş olduğunu söyleyeceklerdir. Ama ben onlara hayır diyeceğim, şu anda alevler içinde iken, biraz önce kibrit tutulduğu zamana göre hiç daha fazla ateş yoktur. Soğuk ve nemin yayılıp harekete geçmesini engellediği, odunun içindeki gizli ateş, yabancı tarafından kurtarılınca, kendisini boğan yoğun sıvıya karşı kuvvetlerini toplayarak, düşmanının işgal ettiği alanı geri almıştır ve artık engel tanımadığını ve gardiyanını alt ettiğini göstermiştir. Ayrıca suyun, vermiş olduğu savaş sonrasında kütüğün iki ucundan sımsıcak ve tüterek çıktığını görmüyor musunuz? Üstünde gördüğünüz bu alev, maddenin en kibar, en ayrık ve yerine en çabuk geri dönmeye hazır ateşidir. Bununla birlikte, kendisine direnen havanın kalın nemini delmek için belli bir yüksekliğe kadar piramit şeklinde birleşerek yükselir. Ama yükselmesini sürdürürken ev sahiplerinin ezici eşliğinden yavaş yavaş kurtulmaya başladığı ve yolunda artık hiçbir itici engelin kalmadığı uzaklara açılır. İşte bu ihmal çok defa ikinci bir tutsaklığın nedeni olur; çünkü yalnız başına yol alırken bazen bir bulutun içinde kaybolur. Orada, buhara kafa tutmaya kalkışacak kadar kalabalık başka ateşlerle buluşursa, hep bir araya toplanıp homurdanırlar, gümbürderler, yıldırımlar sallarlar ve cansız şeylerin canlı hiddetlerinin sonucu çok defa masumlar ölür. Ateş, yukarıda gök katlarının sıkıcı kabalıklarıyla karşılaştığında eğer kendini koruyacak güçte olmazsa bulutun bağrına sığınır. Bulut ağırlığıyla yere düşmek zorunda kalırken tutsağını da beraberinde taşır, o da bir su

damlası içine tıkılmış olarak, belki bir meşe ağacının dibinde, yolunu kaybetmiş zavallıyı beraber olmaya davet edecek canlı bir ateşe rastlar. Böylece aynı talihle karşılaşmak üzere başladığı yere dönmüş olur.

"Şimdi bu kütüğün bileşimindeki öteki elementlerin kaderini gözden geçirelim. Hava, hâlâ buharla karışmış olsa da, ateş onları aniden hışımla alt üst edip kovaladığı için, kendi kovuğuna çekilir. İşte o artık rüzgârların topu olur, canlılara nefes verir, doğanın sebep olduğu boşlukları doldurur ve ayrıca bir çiğ damlasının içinde, ateşimizin yerleştiği ağacın susamış yaprakları tarafından emilip hazmedilmesi de mümkündür. Alevin bu gövdeden kaçırdığı su, sıcak sayesinde meteorların beşiğine kadar yükseldikten sonra, yağmur olarak meşemizin üstüne olduğu kadar bir diğerine de yağabilir, küle dönmüş, ama üstüne atılan gübrenin besleyici ısısıyla, etraftaki bitkilerin saldıkları tuzlarla, ırmakların dölleyici sularıyla verimsizliği giderilmiş toprak ise, kökünün sıcaklığıyla onu kendine çekerek bütününün parçası yapacak meşe ile belki de karşılaşabilir.

"İşte, birkaç gün önce ayrıldıkları yere aynı kaderle örtüşmek üzere geri dönen dört element. Böylece, bir insanda ağacı bileştirecek gerekli her şey vardır, böylece bir ağaçta insanı bileştirecek gerekli her şey vardır. Sonuçta böylece her şey başka her şeyin içinde karşılaşırlar; ama bu özü yapması için bizim bir Prometheus'a ihtiyacımız var."

İşte bizim zamanımızı eğlendiren üç aşağı beş yukarı konularımız bunlar; bu arada ufak İspanyol'un gerçekten iyi bir zekâsı vardı. Sohbetlerimizi ancak geceleri yapabiliyorduk; çünkü sabahın altısından akşamın geçlerine kadar dünyanın kalabalığı bizi kulübemizde seyretmeye gelip serseme çeviriyorlardı; kimileri taş, ötekileri ceviz, başkaları da ot fırlatıyorlardı. Kralın hayvanlarının olayı her yerde yankılanıyordu.

Her gün yiyeceğimiz aynı saatte getiriliyordu, Kral ve Kraliçe de karnımın şişip şişmediğini ellemek zahmetine katlanmayı göze alıp oldukça sık ziyaretimize gelmekten zevk duyuyorlardı; zira bu küçük hayvanların nesline sahip olmak için büyük bir arzu ile yanıp tutuşuyorlardı. Bilmiyorum onların cilve ve sesle-

rine erkeğimden daha fazla dikkat ettiğimden mi nedir, bir süreden beri onların dilini dinlerken azıcık da sökmeye başlamıştım. Bütün Krallık içinde, aniden, herhalde kötü beslenmiş olduklarından oranın insanlarından çok daha ufak ve babalarının döl zayıflığından ötürü de ön ayakları üstüne abanacak kadar kuvvetli olmayan iki vahşi insan bulunduğu haberi yayıldı.

Eğer ülkenin rahipleri söylentilere karşı çıkarak, onların canavar soyundan gelmelerinin yerine sadece hayvan olduklarına inanmanın bile dehşetli bir imansızlık olduğu itirazını yapmasalardı, bu inanç ağızdan ağza dolaşarak kök salacaktı.

Daha az saplantılı olanlar ise, "ne idiği belirsiz bir Ay'da doğduğu söylenen canavar tohumu bir hayvana göre, bizim ülkemizde doğan evcil hayvanlarımızın elbette, insanlık imtiyazlarına ve dolayısıyla ölümsüzlük haklarına sahip olmaları daha aşikârdır" diye ekliyorlardı; ayrıca "bizlerle onlar arasındaki apaçık farka da bakınız" diyorlardı. Bizler dört ayak üstünde yürüyoruz, çünkü Tanrı bu kadar kıymetli bir varlığın yere sağlam basmamasına güvenmek istemedi; insanın kaderine bırakmaya da çekindi; bu nedenle, düşmesin diye onu dört bacak üstünde durdurma zahmetine kendisi katlandı; ama bu iki hayvanın meydana getirilmesine karışmaya tenezzül etmedi, onları doğanın keyfine terk etti ki o da, bu kadar az hasarı umursamayarak onları sadece iki ayak üstüne dikti.

Kuşlar bile diyorlardı, onlar kadar hor görülmediler; zira ayaklarının zayıflığının üstesinden gelmek ve onları kovaladığımızda kendilerini havalara atmak için hiç değilse kanatlar edindiler; oysa doğa bu canavarların iki ayağını yok etmekle onları adaletimizden kaçamaz hale getirdi.

Bunun dışında biraz da kafalarının nasıl da göklere doğru çevrildiğine bakalım! Onları bu duruma sokan Tanrı'nın onlara her alanda uyguladığı kıtlıktır, zira bu yakarış davranışı göklere bakarak Yaradan'a sızlanmak ve bizim artıklarımızla yetinmek üzere izin almak içindir. Ama biz ötekilerin başı, hâkim olduğumuz güzellikleri keyifle seyretmek için aşağıya doğru eğiktir ve bizim bulunduğumuz mutlu koşullarda göklere yönlendirecek hiçbir arzumuz yoktur.

Kulübemde her gün, rahiplerin böyle ya da benzerleri gibi hikâyeler anlattıklarını duyuyordum; sonuçta bu konuda halkın bilincini öylesine körlettiler ki en çok, yolunmuş bir papağan olarak kabul edilecektim; söylentilere inananları da kuşlar gibi sadece iki ayağım bulunduğuna ikna ettiler. Yani sonunda, Yüksek Meclisin özel emri ile kafese kapatıldım.

Orada her gün Kraliçenin kuşçusu aksatmadan bana gelip sığırcıklara yaptıkları gibi ülkenin dilini ıslıkla çalıyordu, aslında kafesimde yemimin hiç eksik olmamasından da çok mutluydum. Bununla birlikte beni seyredenlerin kulağımı patlatan gevezelikleri içinde, onlar gibi konuşmayı öğrendim. Fikirlerimi ifade etmek için dillerini yeteri kadar söktüğümde, onlara çok daha iyi şeyler anlattım. Topluluklarda artık sadece benim güzel laflarımdan söz ediliyordu, zekâma yapılan övgüler alıp başını gidince, rahipler, hangi düzey ve sınıfta olurlarsa olsun herkes için, benim mantıklı olduğuma inanmayı yasaklayan bir kararname yayınlamak zorunda kaldılar, onlara göre zihinsel her şeyimi bana önsezim yaptırıyordu.

Bununla beraber neyin nesi olduğumun açıklaması şehri ikiye böldü. Benim tarafımı tutanların sayısı her geçen gün daha da artıyordu. Bu bahaneyle halkı dehşete düşürmeye çalışan din adamlarının aforoz ve dışlama tehditlerine rağmen taraftarlarım, bu dinsel pürüzü çözümlemek için Devletler Meclisinin toplanmasını talep ettiler. Fikir beyan edeceklerin seçimi için uzun zaman geçti, sonunda hakemler ilgililerin sayılarını eşitleyerek öfkeyi yatıştırdılar. Mümeyyizler tarafından sıkıca sorguya çekilmek üzere Mahkeme salonuna havada sallandırıla sallandırıla getirildim. Birçok konu arasında beni felsefeden de sınadılar: Özel hocamın bir vakitler bana öğrettiklerini bütün iyi niyetimle ortaya döktüm; ama onu bana çürütmek için, gerçeğe dayanan birçok sebep nedeniyle, pek uğraşmadılar. Kendimi pek yenik bulunca son sığınak olarak Aristoteles'in ilkelerini ileri sürdüm ama onlar da işime bu safsatalardan daha fazla yaramadı; zira yanlışlıklarını bana iki kelimede açıkladılar. "Aristoteles" dediler, "felsefesini ilkelere uyarlamak yerine, ilkeleri felsefesine uyarlıyordu. Ayrıca, bu ilkelerin başka inanış-

lara göre daha mantıklı olduklarını kanıtlamalıydı ki bunu da yapamadı. Bu nedenle fikirlerini reddetmek kesinlikle yadırganmayacak."

Sonunda, Aristoteles'ten daha az bilgili olduklarını söyleyemeyeceğime göre, dırlanacak başka bir şeyim kalmadığını görüp, onların ilkelerine karşı gelmemi de yasaklayarak, oy birliği ile insan olmadığıma karar verdiler, ama kafamı dik tuttuğuma göre bir tür deve kuşu olabileceğimden, kuşçuya kafesime götürülmem emri verildi. Orada zamanımı gayet keyifle geçiriyordum; zira artık doğru öğrendiğim dilleri sayesinde, bütün saray erkânı dedikodu yapmaya bana geliyordu. Kraliçenin kızları sepetime birçok şey arasında abur cubur tıkıyorlardı; içlerinden en sevimlisi benimle yakın bir dostluk kurmuştu. Baş başa kaldığımızda, bizim dinimizin gizemlerini ona açıkladığım ve özellikle çanlarımızdan ve kutsal emanetlerimizden söz ettiğim zaman, gözlerinden yaşlar akarak, eğer tekrar dünyaya uçmaya kalkarsam beni bütün kalbiyle takip edeceğini haykırıyordu.

Bir sabah erkenden sıçrayarak uyandım, Kraliçenin kızını kafesimin çubuklarını sopalarken gördüm: "Sevininiz" dedi, "dün Kurul'da büyük Kral [redacted] 'a karşı savaş ilan edildi. Umarım ki, hazırlık telaşları arasında bizim hükümdar ve maiyetinin uzaklaşması sizin kaçmanıza fırsat yaratır."

"Ne savaşı?" diye hemen lafını kestim. "Buradaki hükümdarlar arasında da bizdekiler gibi saldırılar mı oluyor? Rica etsem acaba bana onların dövüşme biçimini anlatır mısınız?"

"Hakemler" diye söz aldı, "iki tarafın mutabakatıyla seçildikten sonra derhal silahlanma süresini, sevkıyat zamanını, savaşçıların sayısını, savaşın gününü ve yerini belirlerler. Bunu o kadar adil yaparlar ki, hiçbir orduda ötekinden bir kişi daha fazla olamaz. Bir tarafın sakat askerleri hep aynı bölükte toplanırlar ve dövüş sahasında komutanlar onları öteki tarafın sakatlarıyla karşılaştırmaya özenle dikkat ederler, kocamanların başında azmanlar yer alır; sonra kılıççılar ve becerikliler; yiğitler ve cesurlar; dermansızlar ve zayıflar; engelliler ve hastalar; gürbüzler ve güçlüler. Eğer herhangi birisi ona belirtilmiş düşmandan başkasına saldırmaya kalkışır ve bunu yanlışlıkla yaptığını kanıtlaya-

mazsa, ödleklikle suçlanır. Savaş sonrasında yaralılar, ölüler, tutsaklar sayılır; kaçaklar hiç adam yerine konulmaz. Eğer her iki tarafta da kayıplar eşitse galibi belirlemek için kısa çöp çekmeye başvurulur. Ama bir Kral düşmanını kurallara uygun yenmiş olsa bile henüz her şey bitmiş demek değildir. Zira daha az kalabalık âlim ve fikir adamları orduları vardır, devletlerin kesin zafer veya baş eğmeleri onların mücadeleleri sonunda belli olur.

"Bir âlim başka bir âlimle, bir ruhani başka bir ruhaniyle, bir akıllı başka bir akıllıyla karşı karşıya gelirler. Bu şekilde bir galip gelen devlet, üç silahlı zafer kazanmış sayılır. Galip ilan edilen millette meclis dağıtılır, galip halk yeni kral olarak isterse düşmanınkini, isterse kendininkini seçebilir."

Böylesine kuruntulu savaşma şekline gülmekten kendimi alamadım. Güçlü politikaya örnek olarak bizim Avrupa'daki usullere göre oradaki hükümdarın galip gelmek için elinden gelenleri ardına koymadığının övgüsünü yapıyordum ki, bakın bana neler söyledi: "Anlatır mısınız bana" dedi, "sizin prensleriniz ordularına mazeret olarak sadece savaş haklarını mı gösteriyorlar?"

"Elbette, sebeplerinin haklılığından ötürü," diye cevap verdim.

"Peki" diye devam etti, "o halde görevlendirmek üzere niçin şaibeli olmayan hakemler seçmiyorlar? Ayrıca eğer her iki taraf da aynı haklara sahip iseler oldukları gibi dursunlar veya sahip olmak istedikleri kent ya da eyalet için bir el papaz kaçtı[11] oynasınlar. Bununla birlikte dört milyon adamın kafasını patlatırken onlar makamlarında bu zavallıların katliamı hakkında dalga geçebiliyorlar. Ama sizin yiğit vatandaşlarınızın cesaretlerini eleştirerek haksızlık ediyorum, olay çok önemli; zira kırmalı yakalık takmış bir kralın mı yoksa cüppelinin mi tebaası olmak?"

"Ama" diye araya girdim, "bütün bu dövüş koşulları ne iş için? Orduların aynı sayıda insandan kurulmaları yeterli değil mi?"

"Hiç de mantığınız çalışmıyor" dedi. "Eğer meydanda teke tek dövüşte, siz zırhlı ve o değilse; onun sadece bir hançeri ve si-

11 Fransızca "cent de piquet". İki kişinin 32 kartla oynadığı, galibiyetin yüz puanlık bir parti ile belirlendiği bir iskambil oyunu. (ç. n.)

zin kılıcınız varsa ve hatta o çolak siz iki kollu iseniz, düşmanınızı yendiğinizde bunun yasal savaş olduğuna inanır mıydınız?

"Bununla birlikte savaşçılarınızda ayarladığınız bütün bu eşitliklere karşın, asla böyle dövüşemezler; zira biri uzun, diğeri kısa boylu; biri becerikli diğeri kılıç kullanamaz; biri güçlü, öteki kuvvetsiz olacaktır. Ayrıca bütün bu eşitsizlikler giderilse, hepsi birbirine göre aynı boyda, aynı beceride ve aynı kuvvette seçilseler bile yine de savunduğunuz gibi olmaz; zira ikisinden birinin diğerine göre daha çok cesareti bulunabilir. Yine, yok olmayı fark edememenin gölgesinde kalmış şu hödük, cesaret sağlayan bütün niteliklere sahip olarak, sanki düşmanında hiç bulunmayan bir kılıç, bir silah da cesaret vermezmiş gibi, ister daha ödlü, daha kanlı canlı, daha sıkı kalpli olsun, tehlikeyi öngörebilen, ateşi beden sıvılarına saklanmış, korkaklık buzunu eritecek kadar aklı toparlayamayacak kadar geniş kalbi olan bu zavallı adamı dehşete düşürmek, canını almak için durmaksızın üstüne saldırır durur. Böylece siz, avantajlarıyla düşmanını öldüren bir adamı övüyorsunuz ve onun cesaretini, ölüme vardıran cesaretini överken, doğaya karşı işlediği günahı da övüyorsunuz.

"Bilesiniz ki birkaç yıl önce Savaş Kuruluna, çarpışmalara daha ölçülü ve daha bilinçli kurallar getirmek için bir uyarma yapıldı, bakın bu fikri öneren filozof ne demişti: Efendiler, her iki düşmanın ikisini de sert, ikisini de kocaman, ikisini de becerikli ve ikisini de cesurlar arasından seçtiğinizde her birinin üstünlüğünü eşitlediğinizi düşünüyorsunuz. Ama madem galip gelen beceri, güç veya talihle yener, öyleyse bu eşitleme henüz yeterli olamaz. Bu beceriyle gerçekleşmişse, rakibine kuşkusuz beklenmedik bir yerden ya da olağanüstü hızlı veya bir taraftan saldırır gibi aldatıp öbür yandan vurmuştur. Bütün bunlar, sinsilik, hile ve ihanettir. Oysa sinsilik, hile ve aldatmaca gerçek bir cömerdin değerleri olmamalıdır. Gücüyle galip geldiyse, saldırıya uğramış olan düşmanının yenilmesini onaylar mısınız? Elbette hayır, ayrıca gücü olmadığından dağdan düşüp belini kıran biri için de zaferi kaybetti diyemezsiniz. Hiç değilse o adam, rakibinin saldırısına o anda karşı koyabilecek durumda bulunmadığından, kesinlikle yenilmiş değildir. Eğer düşmanını tesadüfen de-

virdiyse, onu değil ama talihini taçlandırmak gerekir zira o hiçbir katılımda bulunmamıştır ve sonuçta yenik, on yedi puan yerine on sekiz tutturduğunu göstermeye kalkışan zar atıcısından daha fazla ayıplanamaz.

Kendisine haklı olduğu itiraf edildi, ama insan gerçeklerine göre, buna yeni düzen getirmek olanaksızdı ve bir küçük elverişsizliğe katlanmak, bin tane büyüğüne batmaktan daha uygun olduğu söylendi."

Kraliçenin kızı bu defa sohbeti fazla sürdürmedi, benimle tek başına ve hem de bu kadar erken saatte yalnız görülmekten çekiniyordu. Elbette bu ülkede serbestinin bir suç sayılmasından değil; aksine işi bitikler dışında, her erkeğin her kadın üstünde iktidar hakkı vardı, bununla birlikte her kadın da kendisini reddeden erkeği mahkemeye verebilirdi. Ama bana söylediğine göre, beni sık sık alenen ziyarete cesaret etmemesinin nedeni, son adak töreni vaazında papazlar, benim erkek olduğumu sadece kadınların yaydığını, çünkü hayvanlarla beraber olmanın onları kavuran iğrenç arzularını ve benimle doğaya karşı utanmadan günah işlemeyi bu bahaneyle ört bas ettiklerini buyurmuşlardı. Bu olay uzun zaman tek bir dişi bile görmeden yalnız başıma kalmamın nedeni oldu.

Bununla birlikte birilerinin benim cinsimin tanımıyla ilgili tartışmaları ateşlemesi gerekiyordu. Artık kafeste öleceğimi düşünürken, beni dinlemek için bir kere daha görüşmeye geldiler. Yani saray erkânının önünde bazı fizik konuları hakkında sorgulandım ve cevaplarım, anladığım kadarıyla onları hiç tatmin etmedi; zira başkanlık eden kimse, baskıcı olmayan bir tonla bana uzun uzun dünyanın kuruluşuyla ilgili düşüncelerini anlattı. Bu fikirler bana gayet dâhiyane geldi ve ebedi olduğuna inandığı başlangıç yaratılışına henüz geçmeden, onun felsefesinin bizimkine göre çok daha mantıklı olduğunu buldum. Ama bizim dinsel öğretilere tamamen aykırı bir hayale bağlı olduğunu duyar duymaz, Musa'nın gücüne ve bu büyük peygamberin özellikle söylediği, Tanrı'nın dünyayı altı günde yarattığına nasıl cevap verebileceğini sordum. Bu cahil bana cevap vereceğine sadece güldü. Kendimi o zaman artık tutamayarak, böyle davran-

dığına göre, onların dünyasının ancak bir Ay olduğuna inanmaya başladığımı söyledim. Hep bir ağızdan, ama dediler, "Yeryüzünden ormanları, ırmakları, denizleri, yani bütün bunları görüyor musunuz?"

"Ne önemi var" diye devam ettim, "Aristoteles bunun sadece Ay olduğunu iddia ediyor ve eğer siz bunun aksini benim öğrenci olduğum sınıflarda söylemiş olsaydınız iyice ıslıklanırdınız."

Bu laf üstüne büyük bir kahkaha patlaması oldu. Bunun onların cahilliklerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını bana sormamak gerek, beni de kafesime geri gönderdiler.

Ancak papazlar, Ay denilen yerden geldiğimi ve onların dünyasının sadece bir Ay olduğunu söylemek cesaretinde bulunduğumdan haberdar edildiler. Beni su cezasına mahkûm etmek için bunun onlara oldukça geçerli bir bahane sağladığını sandılar: Bu, Tanrı tanımazları yok etme yöntemiydi. Bu sonuca göre şikâyet arz etmek üzere topluca krala çıktılar ve adalet sözü aldılar; tekrar sorguya çekilmem emredildi.

İşte üçüncü defa kafesten çıkarıldım; başpiskopos sözü aldı ve beni suçlamaya başladı. Sıkıcı nutkunu hiç hatırlamıyorum; çünkü önce tek düze sesleri duymaktan pek bunalmıştım; ayrıca daha tumturaklı olsun diye yararlandığı çalgı aletinin gürültüsü beni serseme çevirmişti. Bu, çıkardığı savaş nameleriyle mahkeme kurulundakilerin zihinlerini benim ölümüme kızıştırmak, ayrıca bizim ordularımızda da yapıldığı gibi, yarattığı heyecanın mantıkların çalışmasını ve askerin hayatının önemi hakkında düşünmesini engellemek için özellikle seçilmiş bir borazandı.

Diyeceğini bitirdiğinde, bendenizi savunmak üzere ayağa ancak kalkmıştım ki, şimdi anlatacağım olay nedeniyle bu zahmetten kurtarıldım. Ağzımı henüz açtığımda, adamın biri kalabalığı güçlükle yararak Kralın ayaklarına kapandı ve uzun süre sırt üstü süründü. Bu beni pek şaşırtmadı, zira uzun zamandan beri, ortalığa konuşmak istediklerinde böyle yaptıklarını biliyordum, dilimi bir kere daha tuttum, bakın ondan duyduklarımıza: "Yüceler, beni dinleyiniz! Bu adamı, bu maymunu ya da bu papağanı, geldiği Ay'ın dünya olduğunu söylediği için mahkûm

edemezsiniz; zira ister insan olsun, isterse Ay'dan da gelmesin, her insan özgür olduğuna göre, dilediğini hayal etmek hakkı da yok mudur? Ne yani! Onu, sadece sizin görüşlerinize sahip olması için kıstıramazsınız. Kendisine elbette, Ay'ın bir dünya olmadığını kabul ettiğini söyletebilirsiniz ama yine de buna hiç inanmayacaktır. Zira bir şeye inanmak için, hayalde, o şeyin evetlerinin hayırlarından daha fazla bulunduğu olanakların canlanması gerekir. Böylece eğer siz ona bu seçenekleri anlatmaz veya onun aklına bunlar kendiliğinden gelmezse, sizlere inandığını söyleyecek ama aslında kesinlikle inanmayacaktır.

"Size şimdi, eğer onu hayvan sınıfına dahil ederseniz, mahkûm edilmemesi gerektiğini ispat edeceğim.

"Zira mantıksız bir hayvan olduğunu farz ederseniz eğer, onun kendi mantığına ihanet etmesini, siz hangi mantıkla suçlayabilirsiniz? O, bizim Ay dediğimizin bir dünya olduğunu söylüyor; zaten hayvanlar sadece doğal sezgilerle davranırlar, dolayısıyla bunu söyleyen o değil, doğanın kendisidir. Şimdi bu Ay'ı ve bu dünyayı yaratan bu bilge doğanın, onun ve siz diğerlerinin, tüm bilgilerinizi kendisinden edindiğini bilmediğini sanıyorsanız, bunun son derece gülünç olduğuna kesinlikle inanınız. Ama hiç değilse, tutkular size birinci ilkelerinizi unuttururken doğanın hayvanları yönlendirmediğini düşünürseniz, hiç olmazsa bir hayvancığın zirzopluklarının sizde yarattığı endişelerden yüzünüz kızarsın. Gerçekte, efendiler, bir gün eğer, bir karınca yuvasının güvenliğini kollamaya kalkışarak, bazen eşini düşüren bir karıncayı şaplaklamaya, bazen komşusundan bir buğday tanesi çalanını hapsetmeye, bazen yumurtalarını terk edeni adalet önüne çıkartmaya kalkışan olgun yaşta bir adamla karşılaşırsanız, boyunun üstünde lüzumsuz işlerle saçmaladığını ve de üstelik mantıkları olmayan hayvanları mantıklı kılmayı boş yere iddia ettiğini hemen anlamaz mısınız? Nasıl yani hayır, saygıdeğer piskoposlar, bu küçük hayvancığın saçmalıklarından fayda mı bekliyorsunuz? Yüceler, arz ettim."

Sözlerini bitirir bitirmez, dehşetli bir müzik alkışı bütün salonu çınlattı; fikirler uzun bir çeyrek saat tartışıldıktan sonra, işte Kralın buyurduğu: "Bundan böyle ben insan sayılacak ve serbest

bırakılacaktım, ayrıca suda boğulma cezası utanç verici bir cezaya çevrilecekti (zira o ülkede utanç vermeyen bir ceza yoktur). Bu cezada, Ay'ın bir dünya olduğunu beyan ettiğimi, bu fikrin yeniliğinin zayıfların ruhlarında rezalet yaratabileceğinden ötürü, alenen inkâr edecektim."

Bu ferman açıklanınca, saraydan çıkarıldım, utanç verecek kadar şahane giydirdiler, boyunduruğa vurulmuş dört prensin çektiği müthiş bir arabanın koltuğuna oturttular ve kentin bütün meydanlarında bakın beni neler söylemeye mecbur ettiler: "Ey ahali, sizlere beyan ederim ki, üstünde durduğumuz bu Ay, bir Ay değil ama bir Dünya'dır ve şu aşağıdaki Dünya da katiyen bir dünya değil ama bir Ay'dır. Papazların doğru bulduğu ve sizlerin inanmanızı istedikleri işte böyledir."

Aynı şeyleri kentin beş büyük meydanında haykırdıktan sonra, arabadan inmeme yardımcı olmak için elini uzatan avukatımı gördüm. Yüzüne iyice bakınca onun benim eski şeytanım olduğunu hayretle fark ettim. Aramızda bir saat kucaklaştık:

"Buradan benim evime geliniz" dedi, "zira böylesine utanç verici bir cezadan sonra saraya dönmenize iyi gözle bakmazlar. Üstelik şunu söylemeliyim ki eğer arkadaşlar arasında sizin fikirlerinizin geçerliliğini ve gücünü anlatmasaydım, büyükler sizi korusunlar diye peygamberlerin iltimasını istemeseydim, hâlâ maymunların arasında ve yoldaşınız İspanyol ile birlikte olacaktınız."

Şükranlarımı bitirirken evinden içeri girdik; yemek hazırlanıncaya kadar benim dinlenmemi engellemek için halkın fikrini özel dalaverelerle çelen papazları kandırmak için çevirdiği dolapları anlattı. Mevsim soğuduğu için büyük bir ateşin önünde oturuyorduk, onu görmediğimden beri neler yaptığını anlatacağını tahmin ederken sofranın hazır olduğunu haber verdiler.

"Bu akşam için" diye devam etti, "bu kentin iki akademi profesörünü de bizimle birlikte yemeğe gelmeye davet ettim. Onlara, bu dünyada öğrettikleri felsefe konusunu açtıracağım, bu vesileyle ev sahibimin oğlunu da göreceksiniz. Bu genç adam şimdiye kadar karşılaşmadığım bir zekâyla dolu ve eğer parıltılarını ayarlayabilir, Tanrı'nın ona sürekli ihsan ettiği lü-

tufları kötülükler içinde boğmaz ve gösteriş için dinsizlik taslamazsa ikinci bir Sokrat olabilir. Buraya onu eğitmeyi gözetmek için yerleştim."

Sanki bana konuşma hakkı tanıyacakmış gibi sustu; sonra hâlâ üstümde şıkırdayan utanç verici süsleri çıkartmalarını işaret etti.

Beklediğimiz iki profesör hemen hemen aynı anda içeri girdiler, dördümüz yemek odasına geçtiğimizde, bahsettiği genç delikanlının yemeğe başlamış olduğunu gördük. Ona temennalar çaktılar ve bir esirden efendiye gösterilen saygı davranışında bulundular, bunun sebebini şeytanıma sorduğumda, onun yaşı nedeniyle olduğunu, çünkü bu dünyada yaşlıların gençlere her türlü onur ve saygıyı gösterdiklerini, daha da ötesi, filozoflar senatosu kararıyla reşit sayıldıkları ilan edilir edilmez, babaların çocuklarına itaat ettiklerini söyledi.

"Sizin ülkenize göre bu kadar ters bir alışkanlığa" diye devam etti, "çok mu şaşırdınız? Bununla birlikte sağduyuyu hiç aşağılamıyor; zira mantıklı olarak bir genç ve ateşli adam, hayal etme, karar verme ve uygulama gücünde olduğunda bir aileyi sıhhatsiz bir altmışlığa göre daha iyi idare etmeye yetkin değil midir? Altmış kışın karının hayal gücünü dondurduğu şu şaşkın, kendini mutlu başarıların örneklerine göre yönlendirir, ama insan ihtiyatının tüm kurallarına ve tüm iktisatına aykırı o örnekleri başarılı kılmış olan aslında kaderdir. Muhakeme becerisi de, halk arasında her ne kadar yaşlılık özelliği sayılsa bile, pek azalmıştır. Onun, yanılgıdan kurtulmak için bilmesi gereken, bir yaşlı için ihtiyat denilenin aslında bir panik kaygısı, onu tasalandıracak bir işe girişmenin dehşet verici korkusu olduğudur. Böylece oğlum, bir genç adamın içinde kaybolduğu tehlikeyi o göze almadığında, bunun bir felaketle biteceğini sandığından değil, bizleri cesaretlendiren bu asil atılımları alevlendirecek yeterli ateşi bulunmamasındandır. Bu genç adamın atılganlığı onun niyetinin başarısının bir teminatı gibidir; çünkü bir icraatın çabukluğunu ve kolaylığını sağlayan bu kızgın ateş genci buna girişmeye iten ateştir. Uygulamaya gelince, sizi kanıtlarla inandırmaya kendimi zorlarken zihninize biraz haksızlık edece-

ğim. Biliyorsunuz ki harekete geçmeye, sadece gençlik yetkindir ve de buna tamamen ikna olmadıysanız, bana lütfen söyler misiniz, cesur bir adama saygı göstermenizin nedeni, düşmanlarınızdan ve size eziyet edenlerden sizin adınıza öç alabilmesi değil midir? Eğer alışkanlıktan değilse, o halde Yetmiş tercümanlar Taburunun ihtiyarlarının, kanlarını dondurup gençlerin adalet uğruna ısındıkları bütün asil coşkuları soğuktan öldürmüş olmalarına rağmen o ihtiyarı niçin hâlâ önemsiyorsunuz? Güçlüye baş eğmeniz, sonunda onunla baş edemeyeceğiniz bir zafer kazanacak olmasından değil midir? O halde, tembelliğin kaslarını erittiği, damarlarını güçsüz düşürdüğü, zekâsını buharlaştırdığı ve kemiklerinin iliğini emdiği bir hayırsıza niçin tabi olasınız! Bir kadına vaktiyle hayran kalmanız güzelliğinden dolayı değil miydi? Öyleyse, ihtiyarlık onu yaşayanları ölümle tehdit eden bir hayalete çevirdiyse dalkavukluklarınıza neden devam edesiniz? Ayrıca akıllı bir adamı onurlandırdı iseniz bu onun dehasının çabukluğunun karışık bir davayı çözümlemesinden, güzel konuşması ile en üst düzey bir meclisi bile yönetebilmesinden, bütün bilimleri bir çırpıda hazmedebilmesinden ve böylesine güzel bir ruhun sadece kendine benzemek için şiddetli arzular beslemesinden olmuştur. Böylece, yıpranmış organları kafasını aptal ve ağır yaptığında ve topluluk içindeki suskunluğuyla mantık sahibi bir adamdan çok köşe putuna benzeyen ona övgülerinizi hâlâ sürdürür müsünüz?

"Buradan evladım, ailelerin yönetiminde yaşlılardan ziyade gençlerin yer almasının daha iyi olduğu sonucuna varmalısınız. Elbette, hepsi kırk yaşından önce ölen Herakles, Akhilleus, Epaminondas, İskender ve Caesar sadece halklarının onurlandırdığı insanlardı, güneşin doksan hasat kaldırttığı ihtiyar gevezeye de gidin tütsü yakın.

"Ama bana, dünyamızın bütün yasalarının ihtiyarlara gösterilmesi gereken şu saygı konusunda zangır zangır çınladığını söyleyeceksiniz. Doğrudur ama tüm bu yasaları koyanlar, gaspettikleri iktidarı gençlerin ele geçirmelerinden çekinen ve kanıtlanamayacak batıl inançlar yayıp yalancı sofular gibi davranan ihtiyarlardır.

"Evet, ama bana, bu ihtiyar benim babamdır ve eğer onu onurlandırırsam Tanrı bana uzun bir ömür vaat eder diyebilirsiniz. Evet, ama evladım, babanız size Ulu Yaradan'ın ilhamlarına aykırı hiçbir şey emretmemiş olursa. Sizi temin ederim ki, sizi dölleyen babanızın tepesine istediğiniz gibi çıkınız, sizi doğuran annenizin göğsünde zıplayınız, zira sanıyorsanız ki, kurnaz ebeveyninizin sizin zayıflığınızdan kopardıkları şu tabansız saygı Yaradan'ın son derece hoşuna gidecek de sizin hayat çizginizi uzatacak, hiç mantıklı bulmuyorum. Ne yani! Babanızın kibrini okşayan ve besleyen şu iki büklüm temenna bir tarafınızdaki çıbanı patlatıyor, kanınızı besliyor, midenizdeki kılıç yarasını tedavi ediyor, ya da mesanenizdeki bir taşı kırıyor mu? Eğer öyleyse, tabipler çok haksızdırlar: İnsanların hayatlarını kokuşturdukları cehennemden çıkma meşhur şurupları yerine, mesela frengi için, aç karnına üç reverans, akşam yemeği üstüne dört 'büyük teşekkür' ve yatmadan önce on iki 'iyi geceler babacığım, anneciğim' reçete edebilirler. Bana, babanız olmasaydı, kendinizin de olmayacağınızı söyleyebilirsiniz; çok doğru ama büyükbabanız olmasaydı ne babanız olurdu, ne de ata babanız olmadan büyükbabanız, ayrıca da siz olmadan babanızın torunu olurdu. Yaradan babanızı dünyaya getirdiğinde koyduğu şart, ona sunduğunu geri iade etmesiydi. Ancak o sizi döllediğinde, size hiçbir şey vermedi, doğayla ödeşti! Bu arada, anne ve babanızın sizi yaparlarken hakkınızda ne düşündüklerini bilmek isterdim. Maalesef hiçbir şey! Ve onların size düşünmeden verdikleri bir mevcudiyet için kendinizi onlara minnettar sanıyorsunuz. Nasıl olur! Pek çapkın babanız hoş birinin güzel gözlerine dayanamayıp tutkusunu gidermek için anlaştı, onların da içine düştükleri bataktan siz çıktınız, şimdi de bu şehvet düşkününe, Yunan'ın yedi bilgesinden biriymiş gibi saygı göstermeye kalkıyorsunuz! Ne ki! Başka bir pintinin teki, karısının kıymetli servetini bir çocuk karşılığında satın alacak da, bu çocuk onunla sadece diz çökerek mi konuşabilecek? Aslında babanız yağmacı ve öteki de cimri olarak pekiyi yaptılar, yoksa ne siz ne de o, asla kendiniz olamazdınız. Yalnız, hiç ateş etmeden, tüfeğiyle fareyi yakaladığına nasıl emin olduğunu gerçekten bilmek isterdim. Aman Tanrım, dünyanızın nü-

fusuna ne kadar da çok ekleme yapılıyor. Siz güzel evladım, sadece Tanrı'nın verdiği ölümlü bedene sahipsiniz; göklerden hareket eden ruhunuz pekâlâ başka bir kılıfa da girebilirdi. Siz babanızın oğlu olarak doğduğunuz gibi o da sizin oğlunuz olarak doğabilirdi. Ayrıca sizi bir tahtın vârisi olmaktan alıkoymadığını nasıl bilebilirsiniz? Ruhunuz gökten belki de Romalıların Kralı olmak üzere İmparatoriçenin karnına doğru yola çıkmıştı; gelirken tesadüfen cenininizle karşılaştı; yolculuğunu kısa kesmek üzere onun içine yerleşti. Hayır, hayır, babanız eğer küçük bir çocukken de ölseydi, Tanrı sizi insanlar için yaptığı hesaplamadan silmeyecekti. Ama bugün sizi servetine olduğu kadar şerefine de ortak eden yiğit bir yüzbaşının oğlu olmayacağınızı kim bilebilirdi. Böylece, belki de size verdiği hayattan ötürü babanıza, sizi zincire vuran ama beslemeye devam eden korsana olduğu kadar bile minnettar değilsiniz. Hatta sizi kral olmanız için bile dölleseydi, bir hediye onu kabul edecek olanın seçimi dışındaysa, değerini kaybeder. Caesar'a ölüm verildi, aynı şekilde Cassius'a da verildi, bununla birlikte Cassius azatlı kölesini ölümü kendisine vermeye mecbur kıldı, ama Caesar katillerine öyle yapmadı, çünkü onlar Caesar'ı ölümü almaya zorladılar. Babanız annenizi becerirken sizin arzunuza danıştı mı? Sizin bu yüzyılı görmekten mi hoşlanacağınızı yoksa bir başkasını mı beklemek istediğinizi, bir aptalın oğlu olmakla yetineceğinizi mi yoksa bir kahramanın oğlu olarak doğma hırsınızın bulunduğunu sordu mu? Heyhat! Olay bir tek sizi ilgilendirirken, fikri hiç alınmayan sadece siz oldunuz! Acaba o zaman, doğanın kara kaplı kitabında başka bir yerde kayıtlı bulunsaydınız ve doğumunuz sizin tercihiniz olsaydı, Parque'a şöyle diyecektiniz: 'Sevgili küçükhanımcığım, bir başkasının mekiğini al, ipini çöz, çok uzun zamandan beri hiçlik içindeyim, bu günden dünyaya gelip yarın pişman olmak yerine yüz yıl daha mevcut olmamayı yeğlerim!' Bununla birlikte oradan geçmeniz gerekliydi, sonunda koparıldığınız eve geri dönmek ve orayı paralamak için boş yere yaygara kopardınız, etrafınızdakiler size her seferinde emzirilmek istediğinizi sanıyorlarmış gibi davrandılar.

"İşte, güzel evladım! Babaların çocuklarına gösterdikleri saygının nedenlerinin az çok açıklaması; çocukların tarafını eşit-

liğin gerektirdiğinden daha fazla tuttuğumu ve onların lehinde bilincime karşı biraz fazla konuştuğumu da biliyorum. Ama babaların yavrularının zayıflıklarına meydan okudukları bu arsız kibiri tashih etmek isterken, kıvrılmış bir ağacı düzeltmek isteyenlerin onu öbür tarafa bükerek, iki burkulma arasında düzeltip dikleştirdikleri gibi yapmak zorunda kaldım. Böylece babalara, çocuklarından zorla aldıkları despotvari saygıyı geri verdirdim ve ellerindekilerin birçoğunu da bir dahaki sefere kalanlarla yetinsinler diye hasıraltı ettim. Bu savunmayla, biliyorum, bütün ihtiyarları sarstım; fakat baba olmadan evvel çocuk olduklarını hatırlamalarını gerekli buluyorum ve kendileri de leylek yuvasından toplanmadıklarına göre onların lehine daha güçlü konuşmam mümkün değil.

"Ama neyse, ne olursa olsun, düşmanlarım dostlarımla kavgaya tutuşsalardı, sadece hoşlanırdım, zira bütün insanlara hizmet ettim ama sadece yarısına zarar verebildim." Bu sözler üstüne sustu ve ev sahibimizin oğlu lafa şöyle girişti: "Sayenizde dedi, bu ufak adamın dünyasının başlangıcı, tarihi, âdetleri ve felsefesi hakkında bilgi edindiğime göre, konuşmanıza bir şeyler eklememe ve babalarının onları döllemeye doğrusu mecbur kaldılar diye, çocukların, doğumlarından dolayı babalarına hiç de minnettar olmadıklarını kanıtlamama lütfen izin veriniz.

"Onların dünyalarının dapdaracık felsefeleri, hiç olmamak yerine ölmeyi, ölmek için de yaşamak gerektiğini kabullenir. Oysa madem varlığı bu hiçliğe bırakmayarak onu ölüm halinden daha kötü bir duruma düşürürüm, onu yaratmamakla da, öldürmekten daha fazla suçlu olurum. Ey benim küçük adamım, eğer oğlunu boğazlasaydın, affedilmez bir cinayet işlediğini sanacaktın, doğrusu bu çok abartılı olacaktı. Bununla beraber varlığı, onu alabilecek olana vermemek daha da iğrençtir. Zira ışığını kestiğin bu çocuk bir süre ondan yararlanmanın tatminini hep hissetti. Ayrıca onun bundan daha ancak az bir zaman yoksun kalacağını biliyoruz; ama senin şu takımlarının kırk askeri var ya, onların gün yüzü görmelerini açıkça engelliyorsun, tesadüfen senin soluğunu kesecek bir felçin onları da böbreklerinde çürütmesine sebep olacaksın.

"Bana bakirelik övgüleriyle karşılık verilmeye kalkışılmasın, bu şeref hava cıvadan başka bir şey değildir, halk içindeki hatta sizlerin aranızdaki bu bağnazlık saygıları anlamsızdır, sadece boş nasihattir. Ama çocuğunu öldürmemek, ama çocuğunu hiç yapmayarak onu bir ölüden daha mutsuz etmek ise emirden dolayıdır. Geldiğiniz dünyada, cinsel perhiz cinsel üremeye yeğlendiğine göre, Tanrı sizleri niçin mantarlar gibi mayıs ayı çiğinde veya hiç değilse, güneşte ısınmış dünyanın yağlı balçığındaki timsahlar gibi doğurtmuyor diye niye pek çok şaşıyorum ki. Bununla birlikte hadımları size hiç de sadece tesadüfen göndermiyor, keşişlerinizin, papazlarınızın ve de kardinallerinizin husyelerini ise katiyen kopartmıyor. Bana onları kendilerine doğanın verdiğini söyleyeceksiniz; evet ama Tanrı doğanın hâkimidir, aynen Yahudilerde Eski Ahitte er kılıfının sünnet edilmesi gibi, eğer bu parçanın onların selameti için zararlı olduğunu kabul etseydi, kesilmesini emrederdi. Ama bunlar çok saçma görüşlerdir. Sizin inancınıza göre, vücudunuzun üstünde biri ötekine göre daha kutsal veya daha lanetli bir yer var mıdır? Nasıl olur da, ortadaki parçamı ellersem günah sayılır, kulağıma veya topuğuma dokunursam sayılmaz? Sebebi gıdıklandığından ötürü müdür? Demek ki oturağa boşalamam, zira bu hiç de pek şehvetsiz yapılamaz, ve bol bol hayale de dalınamaz zira bundan da fazlasıyla zevk alınır. Aslında, sizin ülkenizin dininin doğaya ne kadar karşı ve insanların hoşnutluklarına ne kadar çok kıskanç olduğunu, papazlarınızın kaşınırken tatlı bir acı aldıkları için günah işledikleri sayıldığına bakınca çok şaşırıyorum. Bütün bu arada, bilge doğanın bütün büyük şahsiyetleri, Samson, David, Herakles, Caesar, Annibal, Charlemagne gibi yiğit ve akilleri, aşkın hoşluklarına meylettirdiğini fark ettim, yani onlar bu zevk organlarını bağ bıçağıyla budamamalı mıydılar? Aksine, doğa sıska, çirkin ve bitli Diogenes'i baştan çıkartmak ve onun palavralar üfürdüğü nefesiyle Laïs'e iç çekmeleri bestelemeye mecbur etmek için koca fıçısına kadar gitti. Kuşkusuz, Laïs de onu, dünyada namuslu insanların eksilmemesi kaygısıyla, o biçim kullandı. Buradan, babanızın sizi gün ışığına çıkarmaya açıkçası mecbur kaldığı sonucuna varalım ve de kendi-

sini gıdıklayarak sizi yapmaktan ötürü eğer ilerde sizi kendisine fazlasıyla minnettar bırakacağını düşünecekse bilmeli ki sonuçta size verdiği, alelade bir boğanın, keyiflenmek için dişi danalara her gün on kere verdiğidir."

Benim şeytan o anda, "Haksızsınız" diyerek sözünü kesti, "Tanrı'nın bilgeliğini keyfinize göre yönetmeye kalkışamazsınız. Tanrı'nın bizlere bu zevkin abartısını yasakladığı doğrudur, ama bu tutkuyu yenmek uğruna karşılaşacağımız zorlukları onun bize hazırladığı lütufları hak etmemiz için böyle isteyip istemediğini ne biliyorsunuz? Bunun, perhiz yaparak iştihayı bilemek için olmadığını ne biliyorsunuz? Ama gençliği ten saldırganlığına terk ederse, çok sık çiftleşmenin onların tohumlarını sinirlendireceğini ve ilk insanın torunlarına dünyanın sonunu göstereceğini öngörmediğini ne biliyorsunuz? Ama yeryüzünün, toprağın bereketinin o kadar kalabalık aç insanın ihtiyacına eksik gelmesine engel olmak istemediğini ne biliyorsunuz? En son olarak da bunu mantık görüşüne aykırı olarak yapmak istemediyse, nedeninin, tamamen kendi kelamına, her türlü mantık görüşüne aykırı, biat edenleri ödüllendirmek için yapmadığını ne biliyorsunuz?"

Bu cevap, anladığım kadarıyla, küçük ev sahibini hiç tatmin etmedi zira iki ya da üç defa kafasını salladı; ama ortak hocamız dilini tuttu zira yemeğimiz havalara uçmak için sabırsızlanıyordu.

Böylece, üstleri halı serili, yumuşacık minderlere uzandık, dumanlar vaktiyle handa olduğu gibi gelip bizleri buldular. Genç bir hizmetkâr, bizim iki filozofumuzdan daha yaşlı olanını ayrı bir odaya götürmek için geldi aldı ve akıl hocam ona: "Yemeğinizi bitirir bitirmez hemen geri dönüp bize katılın" diye seslendi.

Filozof da hemen döneceği sözünü verdi.

Bu ayrı yerde yemek keyfi yapılması durumu bende sebebini sorma merakı yarattı: "Bu hoca" dediler, "et kokusunu hiç tatmaz, eğer kendiliklerinden ölmemişlerse, sebzelerin kokularını da kesinlikle tatmaz, çünkü sancılandırmaya muktedir olduklarını düşünür."

"Onun, duygusal yaşamı bulunan şeyleri yememesine pek

şaşa kalmadım" diye cevap verdim, "zira dünyamızda, Pythagorasçılar, hatta bazı eski ermişler de bu rejimi uyguladılar; ama mesela yaralanmasından çekinerek bir lahanayı kesmeye cesaret etmemek bana tamamen gülünç geliyor."

"Ben de" diye karşılık verdi şeytan, "onun fikrinde büyük bir şaşaa buluyorum; sözünü ettiğiniz bu lahana da aslında, sizin olduğunuz kadar Tanrı'nın bir yaratığı değil midir? Her ikinizin de babası ve anası Tanrı ve şefkat değil midir? Tanrı, ezelden beri zihnini, sizin doğumunuzla olduğu kadar onunkiyle de meşgul etmemiş midir? Ayrıca, insanın soyunun devamını, çocuğunu döllemeyi veya döllememeyi babasının keyfine göre karar vermesine bıraktığına göre, öyle gözüküyor ki, bitkilerin doğumunu mantıklılara göre daha fazla düzenlemiştir, bu sertliği lahanaya uygulamak istememiştir. Zira sanki lahanaların soyunun sadece insan soyu tarafından yok edileceğinden daha çok tasalanmış gibi, küçüğünü tohumlamayı babasının insafına bırakmak yerine, hayatları boyunca ancak yirmi kadar çocuk yapabilen insanların aksine, ister istemez, lahanaları birbirlerine hayat vermeye zorladı, onlar da böylece kafa başına dört yüz bin ürettiler. Bu arada Tanrı insanı lahanadan fazla seviyor dememiz, gülmemiz için kendi kendimizi gıdıklamamız gibi olur. İhtirası bilmeyen Tanrı kimseden nefret etmeyi bilmez ama sevgisi var olduğuna göre, kendisine başkaldırmayı bilmeyen elinizdeki bu lahanaya, hâlâ gözünün önünde günah işlemeye hazır duran şu adama kıyasla daha çok şefkat besleyebilir. Buna ayrıca insanın, Âdem'in bir parçası olmasından ötürü zanlı kılındığını ve suçsuz doğamayacağını da ekleyiniz; ama ilk lahananın Yeryüzü Cennetinde Yaradanına karşı hiçbir günah işlemediğini ise hepimiz pekâlâ biliyoruz."

"Denilebilir mi ki, bizler Ulu Tanrı'nın suretinde yaratılmışızdır; ama lahanalar ise hiç de öyle değildirler. Doğru olabilirdi ama ona olan benzerliklerimizin olduğu yerde ruhumuzu kirleterek bu benzerlikleri sildik, Tanrı'ya günah işlemekten daha fazla karşı gelinemez. Lahananın yaprakları, çiçekleri, sapı, göbeği ve topağı Ulu Yaradan'a ne kadar benzemiyorsa, kirlenmiş ruhumuz da artık onun sureti değilse, bizler de ona, ellerimiz,

ayaklarımız, ağzımız, alnımız ve kulaklarımızla, artık daha fazla benzeyemeyiz. Aslında bu zavallı bitki kesildiğinde konuşabilseydi, şöyle söyleyeceğine inanmaz mıydınız: İnsanoğlu, sevgili kardeşim, ölümü hak etmek için sana ne yaptım. Ben sadece senin bahçelerinde yetişiyorum, güven içinde yaşayabileceğim hiçbir vahşi tarlalarda beni asla bulmuyorsunuz; geri dönmek üzere oradan çıkar çıkmaz, seninkilerden başka ellerin eseri olmayı küçümsüyorum. Topraktan yükseliyorum, serpiliyorum, sana kollarımı açıyorum, çocuklarımı tohum olarak sunuyorum ve nezaketimin ödülü karşılığı sen benim kafamı koparıyorsun!

"İşte eğer kendini ifade edebilseydi, lahananın söyleyecekleri. Efendim! Yakınmasını bilmemesi ona her türlü kötülüğü yapabiliriz anlamına mı gelir? Eli kolu bağlı bir sefile rastlasaydım, kendini koruyamıyor diye suç olmaksızın onu öldürebilir miydim? Tam aksine, onun acizliği benim vahşetimi ağırlaştıracaktı; zira bu bahtsız yaratık ne kadar fakir ve bizim olanaklarımızdan ne kadar yoksun olursa olsun, bunun için ölümü hak etmez. Ne yani yaşamın bütün nimetleri içinde onun sahip olduğu sadece yerden bitmek, biz de onu tutup yoluyoruz. Bir insanı katletmenin günahı, o bir gün tekrar yaşama geri döneceği için, böyle bir umudu hiç bulunmayan lahanayı kesip canını almak kadar büyük değildir. Bir lahanayı öldürürken ruhunu da yok edersiniz: Ama bir insanı öldürdüğünüzde onun sadece mekânını değiştirirsiniz ve daha da ileri gidiyorum: Madem Tanrı, her şeyin ortak babasıdır, bütün yarattıklarını eşit severken, bağışlarını da bizler ve bitkiler arasında eşit paylaştırmış olması mantıklı değil midir? Bizlerin en önce doğduğumuz doğrudur ama Tanrı'nın ailesinde büyük kardeşlik önceliği kesinlikle yoktur: O halde eğer, bizim ölümsüzlük kâşanemizde lahanaların yerleri hiç bulunmuyorsa, bu kısa hayatları kuşkusuz çok büyük bir armağanla ödüllendirilmiş olmalıdır. Bu, belki bir evrensel zekâ, her bir şeyin nedenleriyle birlikte kusursuz bilgisidir ve belki de bundan ötürü bilge doğa onlara, bizimkiler gibi aslında zayıf fikirler yürütmeye yarayan ve çok kez de yanıltan hiçbir organ biçmemiş, ama lahanaları, kuramsal, zihinsel tartışmalarında kullanmaları için, daha fazla özen gösterdiği, daha güçlü ve daha çok sayıda olanlarla donat-

mıştır. Belki de bana lahanaların bu büyük düşüncelerinden niçin bizlere hiç söz etmediklerini soracaksınız. Onlar bir yana, meleklerin de bizleri katiyen eğitmediklerini itiraf etmez misiniz? İnsanların aptal yetileriyle bu tanrısal yaratıklarınkiler arasında hiçbir orantı, ilişki ve de ahenk bulunmadığı için, bu entelektüel lahanalar, tüm harika olayların gizemli nedenlerini bizlere açıklamaya çabalasalardı, bu üstün türleri algılayabilmemiz için yeterli duyularımız olmadığı için, boş yere zahmet edeceklerdi.

"Musa, bütün filozofların en büyüğü, söylediğinize göre doğa bilgisini doğanın kendi kaynağından özümsüyordu. Bilgi Ağacı'ndan söz ettiğinde bu gerçeğe işaret ederek bizleri, bitkilerin tanrı vergisiyle sahip oldukları kusursuz felsefenin gizemi konusunda eğitmek istiyordu. Hatırlayınız, ey yaratıkların en mükemmeli! Lahananın birini kestiğinizde sesini çıkarmıyorsa bu daha az düşündüğünden değildir. Ama zavallı bitkinin bizler gibi hırlamak için uygun organı yoktur; hatta kıpırdamak ve zırıldamak için olanı da yoktur; buna karşılık, ona ettiklerinizden dolayı yakınıp Yaradan'ın gazabını üstünüze çekecek olanları vardır. Bana eğer lahanaların bu güzel fikirlere sahip olduklarını nasıl bildiğimi soracak olursanız, ben de sizlere nasıl sahip bulunmadıklarını ve mesela sizin taklidinize göre, akşam olduğunda içlerinden birinin kapanırken şöyle demediğini nereden bildiğinizi sorarım: 'Bay Kıvırcık Lahana, ben sizin sadık hizmetkârınız, TOPAK LAHANA.'"

Söylevinin burasında iken, filozofumuzu götürmüş olan hizmetçi onu geri getirdi.

"O ne öyle" diye şeytanım haykırdı, "yemek hemen mi bitti?"

Delikanlı kapı eşiğinde, "evet" diye cevapladı, "ayrıca da fizyonomumuz ona bizim yemeklerimizden de tatması için izin verdi."

Genç ev sahibi bu gizemi sormama fırsat bırakmadan: "Görüyorum ki" dedi, "bu yaşam biçimi sizi şaşırtıyor. Bilmelisiniz ki, ülkenizde sıhhat her ne kadar ihmal ediliyorsa da, burada hiç o kadar küçümsenmez.

"Her evde, kamu tarafından görevlendirilmiş, sizin tabip diye adlandırdıklarınıza az çok benzer bir fizyonom bulunur ve

sadece sıhhatlileri yönlendirmesinin yanında bizleri, uzuvlarımızın oranına, biçim ve simetrisine, yüzümüzün hatlarına, tenimizin rengine, derimizin hassasiyetine, bedenimizin atikliğine, konuşmamızın sesine, kıllarımızın rengine, gürlüğüne ve sertliğine göre tedavi eder. Öğleden sonra sizi uzun süre dikkatle izleyen oldukça kısa boylu birisini fark etmediniz mi? O, buranın fizyonomu idi, emin olunuz, sizin mizacınızı anladıktan sonra akşam yemeğinizin tütsüsünde değişiklik yaptı. Bakınız sizin yatırıldığınız şilte bizim yataklarımızdan ne kadar uzakta; burnunuzun üstündeki musluklardan çıkan kokuların bize kadar yayılmasından ya da bizimkinin size gelmesinden çekindiğine göre, sizin bünyenizi bizimkilere göre çok farklı bulmuş olmalı. Onun, aynı teşhise göre, bu akşam yatağınız için özel çiçekler seçeceğini göreceksiniz."

Bütün bu nutuk boyunca ev sahibime, bu filozofları çalıştıkları bilim alanlarındaki bazı bölümler hakkında konuşturmaya zorlasın diye işaret ediyordum. Bu fırsatı hemen yaratacak kadar yakın dosttu. Size bu anlaşma için gülünçten ciddiye kadar, fark ettirmeden yaptığım için tekrarlayamayacağım, dil dökmelerini ve ricaları sıralayacak değilim. Bu âlimlerin sonuncusu da geldikten ve arada başka şeyler de olduktan sonra, şöyle devam etti: "Şimdi, sonsuz bir dünya içinde, sonsuz dünyalar olduğunu kanıtlamam kaldı. Evreni, zihninizde kocaman bir canlı yaratık gibi hayal ediniz. Onun içinde başka canlılar gibi olan yıldızlar da, karşılıklı olarak, mesela bizlere, atlar ve filler gibi başka topluluklara hizmet eden dünyalardır. Bizlere gelince, bizler de ayrıca daha küçük yaratıkların, mesela frengi çıbanları, bitler, kurtçuklar, uyuz böcekçikleri gibi daha küçük yaratıkların dünyalarıyız.

"Onlar da göze görünmeyen daha küçüklerin dünyalarıdır, bizlerin bu küçük topluluğa büyük bir dünya gözüktüğümüz gibi, belki bizim etimiz, kanımız ve tinlerimiz de birbirleriyle anlaşan, kendi hareketleriyle bizleri de hareket ettiren, kendilerine arabacı olan bizim irademize körü körüne itaat edip yönlenirlerken aynı anda bizi de yönlendiren ve hayat dediğimiz bu hareketi hep birlikte yaratan bu küçücük canlıların yığınıdır.

"Bana lütfen söyleyiniz: Bir bitin bizim vücudumuzu bir dünya sanmasına ve içlerinden biri kulağınızın birinden ötekine gittiğinde, arkadaşlarının onun dünyanın bir ucundan diğerine seyahat ettiğini veya bir kutuptan diğerine koştuğunu söylemelerine inanmak o kadar garip midir? Evet, kuşkusuz bu küçük halk sizin kıllarınızı ülkesinin ormanları, salya sümük dolu deliklerinizi çeşmeler, derinizdeki çıbanlarınızı ve uyuz böcekçiklerini göller ve su birikintileri, kan şişliklerini su taşkınları zannederler; öne ve arkaya taranırsanız da, bu hareketi okyanusun gel-gitine verirler.

"Kaşıntı sözlerimi doğrulamaz mı? Buna sebep olan besin kurtçuğu, kendini sivil halkın dışına çekerek ülkesinin başına zorba kesilmeye kalkışan şu küçük yaratıklardan biri değil midir? Bana onların, öteki küçük görülmezlerden daha büyük olduklarının nereden çıktığını soracak olursanız, ben de sizlere fillerin neden bizlerden daha büyük, İrlandalıların neden İspanyollardan daha uzun olduklarını sorarım. Nedenini bilmediğiniz bu çıban ve kabuğuna gelince, onların ya şu küçük azmanların katlettikleri düşmanlarının cesetlerinin kokuşmasından, ya asilerin tıkındıkları yiyeceklerin şehir dışında bıraktığı ceset yığınlarının yarattığı vebadan, ya da şu despot, gözeneklerimizi vücutlarıyla tıkayan yoldaşlarını kovalayıp salya sümüğe geçiş sağladıktan ve bu salgının kan dolaşımımızın dışına çıkıp bozulmasından ötürü meydana gelmesi gerekir. Belki bana bir yemek kurtçuğunun niçin yüz ötekini ürettiği sorulacak. Bu tahmin edilmesi o kadar zor bir şey değil. Zira aynen bir başkaldırının diğerini uyardığı gibi, bu küçük yaratıklar da, asi yoldaşlarının kötü örneklerinden etkilenerek, her biri özellikle etrafa savaş, katliam ve açlık yayarak başa geçmeye çalışır. Ama bana bazı insanların kaşıntıya diğerlerine göre daha az uğradıklarını söyleyebilirsiniz. Bununla birlikte bu hayvancıklar, hayatı onların kurduğunu söylediğinize göre, herkeste eşit miktarda bulunur. Doğrudur, ayrıca salyalıların uyuz hastalığına safralılara göre daha az yakalandıklarını kabul edelim, nedeni memleketinin iklimine alışmış insanlardan soğuk bir vücut içinde olanların, bölgesinin sıcaklığı ile ısınmış bulunan, sıçrayan, zıplayan, yerinde duramayan ötekilere göre daha yavaş olma-

larıdır. Böylelikle, safralı, salyalıya göre çok daha hassastır, çünkü çok daha fazla parçası hareket ettiğinden, ruh da bu küçücük hayvancıkların hareketinden başka bir şey olmadığından, bu davarın kıpırdadığı her yeri hisseder; oysa salyalı yeterli derecede sıcak olmadığından onları ancak ufak bir alanda etkinleştirebilir."

"Bu *evrensel enküçüklemeyi*[12] daha da iyi kanıtlamak için, yaralandığınızda kanın yaraya nasıl aktığına dikkat etmeniz yeter. Doktorlarınız kanın önlem alan doğa tarafından hasarlı parçalara yardıma yollandığını söylerler ama bunlar boş hayaller. Bu durumda ruh ve tin dışında, içimizde kendine has görev ve organları bulunan üçüncü bir zihinsel öz daha olması gerekir. Bu küçük hayvancıklar, kendilerine saldırıldığını sezip komşularından yardım istediklerinde, her yönden destek gelince, ülke bu kadar kişiyi kaldıramadığı için, onların ezilerek veya açlıktan öldüklerine inanmak çok daha makuldür.

"Bu ölüm apse olgunlaşınca gerçekleşir, bu hayvancıkların hayatlarının sönmesinin kanıtı olarak çürümüş et hissizleşir, öyle ki apsenin gelişmesini yavaşlatmak için çok defa önerilen çıbanı kesmenin sebebi, bu deliği kapatmaya çalışan yaratıkların çok fazla kayıp vereceklerinden kendilerini ancak yakın çevrelerinde koruyabilecek azıcık güçleri kalmasını ve müttefiklerine yardım etmelerini reddetmelerini sağlamak içindir."

Sözlerini böyle bitirdi. İkinci filozof konuşma sırasının ona geldiğini ifade eden bakışlarımızı gözlerinin içinde fark edince: "Beyler" dedi, "bizim benzerimiz şu küçük hayvana bizle-

12 Fransızca "cironalité universelle". Parmenides'ten beri süre gelen, evrenin sonsuz bir küre içinde, dört element, hava, su, toprak ve ateşin sürekli bir devinim içinde dengede duran bir mekân olduğu inancı, on yedinci yüzyılda hâlâ geçerliliğini koruyordu. Blaise Pascal, Pensées adlı eserinde, insanın iki sonsuzluk arasında, sonsuz büyük ve sonsuz küçük arasında yer aldığını savunur ve evrende insan, sonsuz büyük ve sonsuz küçük kavramları ile aralarındaki orantılar tartışılırken, "ciron", uyuz böceği, dünyada görülebilir tipik "sonsuz küçük" örneği olarak incelenmiştir. Evren ve dünyadaki büyük-küçük oranları ve oransızlıkları dengesi içinde, uyuz böceğinin de bacakları, bacaklarında eklemleri olduğuna göre, ayrıca damarları, damarlarında kanı, kanında sıvıları, sıvısında zerreleri ve zerrelerde de bir buharı olduğu varsayılarak, sonsuz küçük nesne varlığı kavramsal olarak kanıtlanmak istenmiştir. Cyrano de Bergerac'ın evrendeki sonsuz küçüklük kavramı karşılığı olarak kullandığı "cironalité universelle" terimini, Türkçeye "evrensel enküçükleme" olarak çevirdik. (ç. n.)

rin bilimimizden bazı şeyler öğretmeye meraklı olduğunuzu görüyorum, şu aralar bizim fizik anlayışımıza ışık tutacak, dünyanın ebedi başlangıcına dair ve yapmaktan mutluluk duyacağım bir inceleme yazıyorum. Ama körüklerimi çalıştırmak için acelem var zira yarın hiçbir gecikme olmaksızın şehir hareket edecek, vakitsizliğimi affetmenizi rica ederim, etrafı toplar toplamaz hizmetinizde olacağıma söz veriyorum."

Bu sözler üzerine ev sahibinin oğlu babasını çağırdı ve içeri girince hazır bulunanlar saati sordular. Yaşlı adam cevap verdi: "Saat sekiz." O zaman, oğlu kızgınlık içinde: "Eh! Bak hele hayta" dedi. "Ben size yedide haber vermenizi emretmiş değil miydim? Evlerin yarın gideceğini biliyorsunuz, kent surları çoktan yola çıktılar, tembellik ağzınıza kilit vurmuş."

"Beyim" diye cevap verdi, "yaşlı adamcağız, sizler masadayken öbür günden önce yola çıkılmaması için acil emir geldi."

"Ne önemi var" diye çıkıştı bir tekme göstererek, "körü körüne itaat etmelisiniz, emirlerime kesinlikle karışmamalısınız ve sadece isteklerimi hatırlamalısınız. Çarçabuk gidin ve kuklanızı getirin."

Kukla gelince delikanlı onu tutu ve koca bir çeyrek saat kırbaçladı.

"Bir de üstelik dalgacı" diye devam etti, "itaatsizliğinizin cezası karşılığı bugün herkese gülme konusu olacaksınız, bu nedenle günün geri kalanında sadece iki ayak üstünde yürümenizi emrediyorum."

Zavallı ihtiyarcık iki gözü iki çeşme dışarı çıktı ve oğlu devam etti: "Beyler" bu kendinden geçmişin sahtekârlıklarını affetmenizi rica ediyorum, onu adam etmeyi düşünüyordum ama yakınlığımı sömürdü. Bana kalırsa bu dalgacı beni öldürecek; aslında, beni on kereden fazla kendisine lanet ettirecek hale getirdi."

Her ne kadar dudaklarımı ısırsam da bu tepetaklak dünyaya gülmekten kendimi alamadım. Sonunda beni kahkahadan patlatacak bu gülünç eğitimi durdurmak için, az önce sözünü ettiği, kent seyahatinden ne kastettiğini, sahiden evlerin ve surların hareket mi ettiklerini anlatmasını rica ettim. Şöyle cevapladı: "Bi-

zim kentlerimiz, sevgili dostum, hareketli ve yerleşik diye ikiye ayrılır; hareketliler, içinde bulunduğumuz gibi şöyle inşa edilirler:

"Mimar her sarayı, gördüğünüz gibi, çok hafif ahşap malzemeyle inşa eder, altına dört tekerlek takar; en üst katta bir kalkan duvardan ötekine duvar içlerinden yatay olarak geçen boruların uçlarına kocaman ve çok sayıda körük yerleştirir. Böylece, şehirler çekilmek isteyince (çünkü her mevsim hava değişimine gidilir), herkes evinin bir tarafına, körük borularının önüne birçok yelken açar; körükleri hareket ettirmek için bir yay bağlandıktan sonra, bu canavarların durmaksızın çıkardığı soluklarla şişen yelkenler sayesinde, evler istenirse sekiz günde yüz fersahtan fazla yol alırlar.

"İşte yerleşik dediklerimizin mimarisine gelince: Evler, ahşap olmaları dışında, aşağı yukarı sizin kuleleriniz gibidir ve de tam ortasına, bodrumdan çatıya kadar yerleştirilen çok güçlü bir vida sayesinde, yapı isteğe göre yükseltilip indirilebilir.

"Bir taraftan da, toprak, bina yüksekliği kadar kazılmış olduğundan, buzlu soğuklar gökyüzünü ısırmaya başlayınca, vidalar döndürülerek evler çukurun altına indirilir ve de üst kısım bir tür büyük derilerle örtülür, böylece hava muhalefetinden korunulmuş olunur. Ama ilkbaharın tatlı esintileri havayı ısıtınca, size tarif ettiğim bu vida sayesinde yine yukarıya kaldırılır."

Sanırım artık orada nefesini kesmek istiyordu, ben de böylece lafı aldım: "Benim inancıma göre beyim, şahidim siz olmasaydınız, bu kadar uzman bir duvarcı ustasının filozof olacağına inanasım gelmezdi. Bu nedenle, bugün daha hareket edilmediğine göre, az evvel bizlere müjdelediğiniz bu dünyanın ebedi başlangıcını açıklamaya vaktinizi ayırmanız mümkün olacak. Söz veriyorum, Ay'a geri döner dönmez ve lalam (ona şeytanımı işaret ettim) oraya vardığımı size kanıtlayınca, bana anlattığınız bu güzel şeyler nedeniyle şükranlarıma karşılık şanınızı oraya yayacağıma söz veriyorum. Bu sözüme güldüğünüzü görüyorum çünkü Ay'ın bir dünya olduğuna ve dahası benim de oranın bir sakini olduğuma inanmıyorsunuz. Ama ayrıca sizi temin edebilirim ki, burayı kesinkes bir Ay olarak kabul eden o dünyanın halkı, onlara ayla-

rının bir dünya, arazinin toprak, sizlerin de insan olduğunu söylediğim zaman benimle alay edecekler."

Bana ancak bir gülümsemeyle cevap verdi ve sözlerine şöyle devam etti: "Madem bu büyük bütünün başlangıcına uzanmak istediğimizde üç veya dört tutarsızlık elimizi kolumuzu bağlıyor, bizi daha az bocalatacak yoldan ilerlemek çok mantıklı olur. Bizi durduran ilk engel, dünyanın ebediyetidir; insan zekâsı bunu kavrayacak kadar güçlü ve o kadar güzel, o kadar düzenli bu büyük evrenin kendi kendine oluştuğunu hayal edebilecek yetenekte olmadığı için, insanlar 'Yaratılış'a başvurmuşlardır. Ama yağmurdan ıslanmaktan korkanların ırmağa dalmaları misali, bir cücenin kollarından kurtulup bir devin merhametine sığınıyorlar. Yine de oradan kurtulamıyorlar, çünkü anlayamamış oldukları bu ebediyeti dünyadan alıp koparıyorlar, sanki onu birinin içinde, ötekinin içinde olduğundan daha kolay anlayacaklarmış gibi, alıp Tanrı'ya veriyorlar. Yani bu tutarsızlık yahut size sözünü ettiğim bu dev yaratılıştır; zira bana söyler misiniz, gerçekten, acaba hiçlikten, bir şey yapılabilmesi asla düşünülebilir mi? Heyhat! Hiç ve tek bir atom arasında o kadar sonsuz oransızlıklar vardır ki, en keskin beyin bile konuya giremez. Bu açıklanamaz dolambaçlı yoldan çıkabilmek için, Tanrı ile birlikte ebedi bir madde kabul etmeniz gerekir ve o zaman da bir Tanrı kabulüne gerek yoktur çünkü dünya onsuz da olabilirdi. Ama ebedi maddeyi eğer size verseydim, bu kaosun kendi kendine nasıl düzenlendiğini bana soracaktınız. Hah! Size açıklayayım.

"Benim küçük hayvanım, bu size lazım. Görünen her küçük cismi, görünmeyen sonsuz sayıda küçük cisme zihinsel olarak ayırdıktan sonra, sonsuz evrenin, çok sağlam, hiç bozulmayan ve çok basit bu sonsuz atomlardan başka bir şeyden meydana gelmediğini hayal etmek gerek. Bu atomların bir kısmı kübik, ötekileri paralelkenar, ötekileri köşeli, ötekileri yuvarlak, ötekileri sivri, ötekileri piramit, ötekileri altıgen, ötekileri oval olup, her biri şekline göre farklı hareket eder. Bunu görmek için, yusyuvarlak bir fildişi küreyi dümdüz bir yere koyunuz: Ona vereceğiniz en küçük bir hareketle, yarım çeyrek saat durmadan devam edecek. Eklemek isterim ki, küre eğer bahsettiğim atom-

ların bazıları gibi mükemmel bir yuvarlak olsaydı, asla durmayacaktı. O halde eğer, sanat bir cisme sonsuz hareketi sağlayabiliyorsa, bunu doğanın da yapabileceğine niye inanmıyorsunuz? Öteki şekiller için de durum böyledir. Biri, mesela kare, sonsuz dengeyi arar, diğerleri yalpa hareketini, diğerleri sarsıntı gibi yarım bir hareketi arar; yapısı hareket etmek olan yuvarlak, piramidimsi olana katılarak, belki bizim ateş dediğimizi meydana getirir, çünkü ateş sadece durmaksızın hareket etmekle kalmaz, kolayca deler ve nüfuz eder.

"Ateş bunun dışında, yuvarlak şeklin gelip birleştiği açıların açıklık ve miktarına göre değişik etkilere sahiptir. Mesela biberin ateşi şekerinkinden farklı bir şeydir, şekerinki tarçından, tarçınınki karanfil baharatınınkinden ve bununki de bir çalı çırpı demetinin ateşinden farklıdır. Zaten, evrenin parçalarının ve bütününün kurucusu ve yok edicisi olan ateş, bir meşe gövdesine, bu meşeye onu birleştirecek gerekli şekilleri sokmuş ve toplamıştır. Bana, tesadüfün, bu meşeyi meydana getirmek için gerekli bu kadar çok şeyi tek bir yerde nasıl birleştirebildiğini sorabilirsiniz. Size cevap vereyim, böyle düzenlenmiş maddenin bir meşe meydana getirmiş olması bir harika değildir, harika daha da büyüktür, maddenin böyle düzenlenmiş olmasına rağmen meşe meydana gelmeseydi, bazı şekillerin daha az olmasıyla, bir karaağaç, bir kavak, bir söğüt, bir mürver, funda ve yosun olabilirdi. Bazı şekillerin birazcık daha artmasıyla, duyguları olan bir bitki, kabuklu bir istiridye olabilirdi, ya da bir tırtıl, bir sinek, bir kurbağa, bir serçe, bir maymun, bir insan. Bir masaya üç zar atıldığında, ya hepsi iki gelir veya üç, dört ve beş veya iki, altı ve bir. 'Vay be, ne büyük mucize der misiniz? Her zarda aynı sayı gelebildiği gibi, o kadar da değişik sayı gelebilir! Ey ne büyük mucize! Üç zarda birbirini takip eden üç sayı geldi. Vay büyük mucize! Tastamam iki altı ve öteki altının altı geldi!' Bir fikir adamı olarak bu şekilde haykırmayacağınıza eminim, zira zarların üstünde belli sayıda rakamlar olduğundan, içlerinden birinin gelmemesi olanaksızdır.

"Rastlantının keyfine göre, karman çorman karışmış bu atomların insanın yaratılması için gerekli o kadar çok şey varken,

nasıl bir insanı meydana getirmiş olabileceğine şaşıp kalıyorsunuz. Ama bilmiyorsunuz ki, bu madde yüz milyon kez, bir insan yaratmak niyetiyle yol alırken, bir insan meydana getirmek üzere gereken veya gerekmeyen bazı şekillerin çok veya çok azını kullanmak üzere, bazen bir taş, bazen kurşun, bazen mercan, bazen bir çiçek, bazen bir kuyruklu yıldız biçimlendirmek için duraklamıştır. Öyle ki, sürekli değişen ve kıpırdanan sonsuz miktar malzeme arasında, gördüğümüz az sayıdaki hayvanları, bitkileri ve madenleri yapabilecek maddelerin karşılaşmış olması da, aynen, yüz defa zar atışında bir kere çift gelmesinin mucize olmadığı gibi, bu karşılaşma da mucize değildir. Ayrıca, bu kadar kıpırdaşmadan bir şey oluşmaması imkânsızdır ve bu şey, meydana gelmesi için ne kadar az gereken olduğunu tahmin edemeyen bir şaşkın tarafından daima hayranlıkla karşılanacaktır. Büyük nehri bir değirmeni döndürdüğünde, bir çalar saatin yaylarını çalıştırdığında ve küçük deresi sadece aktığında ve bazen taştığında, nehrin bütün bu güzel sanat şaheserlerini meydana getirmeyi sağlayacak olanaklarla karşılaştığını bildiğiniz için onun akıllı olduğunu söyleyecek değilsiniz. Zira değirmen onun yatağında bulunmamış olsaydı, nehir buğdayı öğütemeyecekti, saat kulesiyle karşılaşmasaydı, saatleri gösteremeyecekti, size sözünü ettiğim bu küçük dere de aynı şeylerle karşılaşmış olsaydı, aynı mucizeleri meydana getirecekti. Kendiliğinden hareket eden bu ateş için de bu aynen böyledir; zira, düşünmek için gereken hareketi yapacak organları bulunca, düşünmüştür; sadece hissetmek için uygun olanları bulunca, hissetmiştir; toprakta yetişmeye uygun olanları bulduğunda ise topraktan yetişmiştir. Ve böyle olmasaydı da, bu ateşin veya ruhun görmesini sağladığı, şu adamın gözleri deşilseydi, adam artık görmez olacağı gibi, eğer saat kulesi de yıkılsaydı, büyük ırmağımız da saati artık çalıştıramayacaktı.

"Sonuçta, bu ilk ve bölünmez atomlar, fiziğin en can sıkıcı zorluklarının hiç zorluk çekmeden üstünde yuvarlandıkları bir halka kurarlar. Şimdiye kadar henüz hiç kimsenin zihninde iyice canlandıramadığı, benimse küçük cisimlerle pek kolayca açıkladığım, duyuların işlemesine gelince, işe görmekten baş-

layalım: En çok anlaşılmazı olduğundan, ilk önce ele alınmayı hak eder.

"Yani, görme şöyle olur: Zihnimde canlandırdığıma göre, ince delikleri cama benzeyen *göz gömlekleri*,[13] görsel ışınlar denilen bu ateş tozunu ortaya koyar ki o da herhangi bir opak madde tarafından kendi geldiği yere geri püskürtülür. İşte o zaman, yolda onu geri iten nesnenin resmiyle karşılaşınca ve bu resim de, bakılan konudan sürekli eşit alanlar halinde ve sonsuz sayıda küçük maddeler olarak yayıldıklarından, bu resim, görüntüyü gözümüze kadar iter. Bana, camın yoğun ve çok sıkı bir madde olduğunu söyleyip itiraz etmekten geri kalmayacaksınız, ama bununla beraber şu öteki küçük cisimleri geri kovmak yerine, onların kendisini delmelerine izin verir.

"Ayrıca size, camın gözeneklerinin onu kat eden ateş atomlarıyla aynı şekilde yontuldukları ve ayrıca bir has buğday kalburunun yulaf kalburlamaya uygun olmadığını, bir yulaf kalburunun da buğday kalburlamaya uygun olmadığını, hatta bir çam kutunun, ince tahtadan bile olsa, seslerin geçmesine izin verirken görüşe engel olduğunu ve kristal bir parçanın görüntünün geçmesini engellemezken, sesleri geçirmediği cevabını veririm."

Kendimi, onu durdurmaktan engelleyemedim.

"Ama nasıl Beyefendi" dedim, "bir ayna önünde nasıl tarandığımızı bu ilkelerle açıklayabilecek misiniz?"

"Çok kolay" diye cevap verdi; "camı geçen ve arkada şeffaf olmayan bir tabakaya rastladıklarında oradan geri fırlatılan gözümüzün ateşleri, geldikleri yerden geri çıkarlar; bizlerden ayrılarak eşit yüzeylerle ayna üstüne yayılmış bu küçük cisimlerle karşılaştıklarında, onları bizim gözlerimize geri taşırlar. Ruhumuzun öteki becerilerinden daha sıcak olan hayal gücümüz, içlerinden en incelikli olanını çekerek olduğu yerde özet bir portre yapar.

13 Fransızca "tuniques de l'oeil". Uç adet olan göz tabakaları, dış tabaka, gözü koruyan ve gözbebeği kısmında şeffaflaşarak ışığın retinaya ulaşmasını sağlayan zarf; orta tabaka, damarlı, gözü besleyen, koyu kahverengi dokusuyla göz yuvarının karanlık olmasını sağlayan ve gözbebeğinin, kristalimsi göz merceğinin bulunduğu kısım; dış tabaka, gözü koruyan ve gözbebeği kısmında şeffaflaşarak ışığın retinaya ulaşmasını sağlayan zarf; iç tabaka gözün duyusal tabakası, retina. (ç. n.)

"İşitmenin işlemesine akıl erdirmek daha zor değildir. Biraz daha öz sözlü olmak için, konuyu sadece müzik ahengi çerçevesinde ele alalım. İşte, usta bir sanatçının çaldığı ut. Bana bu kadar uzaktan, hiç görmediğim bir şeyi nasıl olup da duyduğumu soracaksınız. Kulaklarımdan, bu müziği emerek bana geri getirecek süngerler mi çıkıyor? Yoksa bu çalgıcı kafamın içinde bana aynı havaları çalmak için emir alan küçük utlu, küçük bir çalgıcı mı yaratıyor? Hayır; bu mucize, çekilen telin havanın meydana geldiği küçük cisimlere vurarak onları, bu küçük cisimsel hiçlikleri, beynimi yavaşça delerek içine girmeleri için, beynime fırlatmasıyla gerçekleşir. Tel, gergin olursa, atomları daha güçlü ittireceğinden ses daha keskin, tiz çıkar, böylece içine sızılan organ, hayal gücüne, tablosunu işlemesi için yeterli malzemeyi sağlar. Eğer bu malzeme az gelir, hafızamız resmini tamamlayamazsa, hafızamız mesela bir sarabandın şeklini tamamlamak için, bu sarabandın nakaratının sağladığı malzemeden yeteri kadarını kapıp alsın diye, ona aynı sesi tekrarlamaya, mecbur kalırız.

"Ama bu işlem neredeyse hiçbir şeydir; harika olan, onun aracılığıyla bazen neşeye, bazen kızgınlığa, bazen tasaya, bazen hayale, bazen acıya dalmamızdır. Bana göre bu olay, şu küçücük cisimlerin aldıkları hareketin bizim içimizde aynı yönde kımıldayan veya bu cisimlerin görüntülerine göre aynı kıpırtıyı yapmaya hazır başka küçük cisimlerle karşılaştıklarında gerçekleşir, çünkü yeni gelenler ev sahiplerini kendileri gibi hareket etmeye kışkırtırlar. Böylelikle, eğer şiddetli bir hava, aynı adımı atmaya hevesli kanımızın ateşiyle karşılaşırsa, bu ateşi, kendini dışarı vurması için körükler, işte bizler de buna 'cesaret ateşi' deriz. Eğer ses daha yumuşaksa ve etimizin sinirleri, zarları ve gözenekleri boyunca gezdirdiği malzeme daha uçarı olduğundan, en ufak bir alevi bile kımıldatacak gücü yoksa "neşe" dediğimiz şu gıdıklanmayı tahrik eder. Diğer tutkuların fokurdamalarının oluşması, bu küçük cisimlerin üstümüze az veya çok şiddette fırlatılmalarına, karşılaştıkları öteki kımıldamalardan aldıkları hareketlere ve bizim içimizde kıpırdatmak için buldukları nesnelere göre meydana gelir; işitme dediğimiz işte buydu.

"Dokunma duyusunun kanıtlanması şimdi artık daha zor değildir. Dokunulabilir her maddeden kesintisiz bir küçük cisimler yayını olduğu için, ona dokunduğumuz sürece, tıpkı sıktığımız bir süngerdeki su gibi, elediğimiz nesnedeki cisimleri ezdiğimiz zaman daha çok buharlaşırlar. Kavi olanları organa sertliklerini, esnekleri yumuşaklıklarını, pürtükleri kabalıklarını, yakıcıları sıcaklıklarını, buzluları ise donmuşluklarını haber eder. Bu nedenle, çalışmaktan yıpranmış kalın nasırlı eller ne gözenekli ne canlı oldukları ve maddenin bu tütsülerini ancak çok zorlukla naklettikleri için, bizler farklılıkları böyle ellerle hassas olarak ayırt edemeyiz. Birisi, dokunma organının merkezinin nerede yer aldığını öğrenmek isteyecektir. Bana göre, bu işlem, derimizi meydana getiren görünmez bir doku olan sinirler vasıtasıyla yapıldığı için, tüm bedenimize yayılmıştır. Onun için, kafamıza daha yakın bir organımızla dokunursak, farkı o kadar çabuk hissederiz, bunu gözler kapalı olarak bir şeyi elleyerek deneyebiliriz ve çarçabuk tahmin ederiz. Ama aksine, eğer ayağımızla dokunursak ne olduğunu anlamak için oldukça zorlanırız. Bunun nedeni de, küçük deliklerle kalbur gibi olan derimizin ve gevşek dokusunda incecik geçitler bulunan sinirlerimizin, yolları beynimizde sona erecek bu küçük atomların büyük bir kısmını arada kaybetmelerinden kaynaklanır. Bana şimdi, koku ve tat alma duyularının da aynı küçük cisimler aracılığıyla gerçekleştiklerini kanıtlamak kalıyor.

"Söyler misiniz bana, bir meyveyi yediğim zaman, onu eriten ağzımın suyu değil midir? Kabul ediniz ki, bir armutta bulunan ve eriyince küçük cisimlere ayrışan tuzlar bir erikte bulunanlara göre değişik olduklarından damağımızı farklı bir şekilde delmeleri gerekir. Aynen, bana saplanan bir demir mızrak yarasının beni acıyla sıçratan tabanca kurşunu yarasına benzemediği ve tabanca kurşununun canımı bir demir parçasına göre daha başka türlü yaktığı gibi.

"Koku almaya gelince, bir şey söyleyecek değilim; zira sizin filozoflarınız bile bu olayın, kütlelerinden devamlı olarak ayrışıp yayılan ve geçerken burnumuza çarpan şu küçük cisimlerden kaynaklandığını itiraf ediyorlar.

"Bu ilkeye göre size, yaratılış ile, gökyüzü kürelerinin, meteorların değişmez çeşitleriyle olan ahenklerini ve onlara etkilerini açıklayacağım."

Daha devam edecekti ama tam bu anda, bizim dışarıya çıkan filozofumuzu anımsatan yaşlı ev sahibi içeri girdi. Salonu aydınlatmak üzere içi ışıklı küçük kurtçuklar dolu cam kavanozlar getirmişti. Ama bu küçük ışık böcekleri taze toplanmadıkları için çok parıltılı değillerdi, bunlar da on günlükten eski olduklarından neredeyse hiç aydınlatmıyorlardı.

Şeytanım, orada bulunanların rahatsız olmalarını beklemeden odasına fırladı ve derhal elinde iki ateş topuyla aşağıya geri dönünce herkes ellerini nasıl olup da yakmadığına şaştı kaldı.

"Bu tutuşmayan meşaleler" dedi, "bizlere sizin tırtıl yumaklarınızdan daha faydalı olacak. Bunlar, ısılarından arındırdığım güneş ışınları, yoksa ateşinin yakıcı özellikleri, kamaştırdığı gözünüzü zedeleyecekti. Onların ışıklarını yakaladım ve elimde tuttuğum bu şeffaf kürelere doldurdum. Bu size büyük bir hayranlık vesilesi sağlamamalı, zira güneşte doğmuş benim için, onun saçılan toprağının tozundan ya da atomlarından oluşan ışınlarını yoğunlaştırmak o kadar da zor değildir."

Bu güneş çocuğunun kendi methiyesini dinledikten sonra, genç ev sahibi vakit geç olduğu için, dört bacağına bir düzine kadar bu ışıklı kurtçuk kürelerinin bağlandığı babasını, iki filozofu evlerine geri götürmek üzere yolladı. Bizlere gelince, genç ev sahibi, hocam ve ben, fizyonomun talimatı üzerine yatmaya gittik.

Bu sefer fizyonom beni menekşeli ve zambaklı odaya yerleştirdi, uyumam için gelişigüzel gıdıklanmaya gönderdi. Ertesi sabah saat dokuzlarda, [redacted] sarayından geldiğini ve Kraliçenin oradaki nedimelerinden birinin beni sorduğunu, bana verdiği sözü hâlâ tuttuğunu, yani eğer kendisini öteki dünyaya benimle beraber götürmek istersem beni gönülden takip edeceğini söylediğini haber veren şeytanımı gördüm.

"Beni çok duygulandıran" diye devam etti, "Kraliçenin seyahatinin esas sebebinin Hıristiyan dinine geçmek istediğini öğrenmem oldu. Hatta onun amacına bütün gücümle yardım edeceğime, bunun için de üç veya dört kişi taşıyabilecek ve içine

birlikte binebileceğiniz bir makine imal edeceğime söz verdim. Bu günden itibaren ciddi olarak bunun gerçekleşmesi için çalışacağım. Bu nedenle birlikte bulunamayacağımız süre içinde eğlenmeniz için size işte bir kitap bırakıyorum. Bunu vaktiyle doğduğum memleketten getirmiştim, adı *Güneş Devletleri ve İmparatorlukları.* Size ayrıca çok daha fazla takdir ettiğim bir de bunu veriyorum, o da güneşin en büyük dehasının yazdığı *Filozofların Büyük Eseri.* Kitabın içinde yazdığı her şeyin doğru olduğunu ispat ediyor ve her karşıtın doğrularını fiziksel olarak birleştirme usulünü açıklıyor: Mesela, beyaz siyahtır ve siyah ise beyazdır; aynı anda hem mevcut olunur hem olunmaz, vadisi bulunmayan bir dağ olabilir; hiçlik bir şeydir ve olan bütün şeyler hiçbir şey değildirler. Ama bu işitilmemiş paradoksları hiçbir aldatıcı ve safsatalı mantıkla ispat etmediğine dikkat ediniz. Okumaktan sıkılırsanız, gezinebilir veya ahbabınız genç ev sahibinizle sohbet edebilirsiniz. Zihni çok çekicidir, ama onda beğenmediğim şey, dinsiz imansız olmasıdır; sizi küçük düşürmeye veya mantık yürüterek inancınızı sarsmaya kalkışırsa, vakit kaybetmeden gelip bana haber vermekten çekinmeyiniz, zorluklarınızı hemen hallederim. Bu konularda fikir yürütmek istediğinde, herhangi birisi sizden onunla olan ilişkinizi kesmenizi isteyebilir: Ancak tamamen boşuna olacaktır, çünkü eminim ki bu kaçışı bir bozgun olarak kabul edecek ve eğer onun inançlarını dinlemeyi reddederseniz, sizin inançlarınızın mantık dışı olduğunu sanacaktır. Haydi, özgürce yaşamayı düşününüz."

Yanımdan uzaklaşırken, "Seviyorum seni usta, sen de sev beni" deyip gitti. Çünkü bu ülkede, birisinden ayrılırken Allah'a ısmarladık demek yerine bu söz kullanılır. Gözden kaybolur kaybolmaz kitaplarımı dikkatlice incelemeye koyuldum. Kutular, yani kapakları pahalılıkları bakımından bana harika göründüler; bir tanesi, bizimkilere göre karşılaştırma kabul etmeyen parlaklıkta tek parça bir elmastan yontulmuştu, ikincisi ortadan yarılmış devasa bir inciydi. Şeytanım bu kitapları bu dünyanın diline tercüme etmişti; ama sizlere henüz onların matbaalarından bahsetmediğim için, bu iki cildin şeklini açıklayacağım. Kutuyu açınca, içinde madeni, bizim saatlere benzer ve üstünde son-

sız sayıda küçük yaylar ile fark edilemeyecek kadar ufak makineler gördüm. Bu geçekten bir kitap ama sayfaları ve harfleri bulunmayan, mucizevi bir kitaptı. Neticede, bu kitaptan öğrenmek için gözler faydasızdı ve sadece kulaklara gerek vardı. Yani, birisi okumak istediğinde, bu makineyi çok miktarda bir sürü değişik anahtarla kurduktan sonra ibresini dinlemek istediği bölümün üstüne getiriyordu. Aynı anda, bu makaradan, sanki bir insan ağzından yahut bir müzik aletinden geliyormuş gibi, Ay soylularının aralarındaki konuşma diline benzeyen, her çeşit belirgin ve farklı ses çıkıyordu. Kitap hazırlamanın bu mucizevi icadı hakkında düşündüğüm zaman, bu ülkedeki gençlerin, on altı ve on sekiz yaşları arasında iken, bizim kır sakallılara göre çok daha fazla bilgiye sahip olmalarına artık şaşırmadım. Zira konuşmaya başladıkları anda okumayı da biliyorlar, okumaktan asla mahrum kalmıyorlar; odada, şehirde, seyahatte, ayakta, at üstünde ya ceplerinde ya da eğerlerinin kayışına asılı olarak bu kitapların otuz kadarını taşıyabiliyorlar. İçinden sadece bir veya birçok bölümü, hatta keyifleri yerindeyse bütün bir kitabı dinlemek için sadece bir yayı kurmak yetiyor. Böylece çevrenizde ebedi olarak, canlı sesleriyle sizi eğiten, hayatta olan veya ölmüş bütün ünlü insanlara sahip oluyorsunuz. Bu olay beni bir saatten fazla oyaladı ve en sonunda onları kulaklarıma küpe gibi taktıktan sonra, dolaşmak için şehre çıktım. Evimizin tam karşısındaki sokağı henüz daha adımlayamadan öbür uçta oldukça kalabalık üzgün insanlara rastladım. İçlerinden dördü, omuzlarında siyah örtülü bir tür tabut taşıyorlardı. Seyredenlerin birine, ülkemdeki cenaze törenine benzeyen bu konvoyun ne olduğunu sordum. Bana söylediğine göre, bu kötü kalpli ve halk tarafından sağ dizi üstüne bir fiske atılarak kıskançlığa ve nankörlüğe kapıldığı onaylanan adam dün ölmüştü ve Büyük Meclis yirmi yıldan epey önce, onu yatağında ve doğal olarak ölmeye ve de ölümünden sonra gömülmeye mahkûm etmişti. Bu cevaba gülmekten kendimi alamadım, o da sebebini sorunca: "Beni şaşırtıyorsunuz" diye cevap verdim, "bizim ülkemizde uzun bir hayat, huzur içinde bir ölüm, havalı bir mezar bir takdis işareti sayılırken, sizin ülkenizde bunu örnek bir ceza olarak kabul ediyorsunuz."

"Ne!" dedi hayretler içinde kalan bu adam. "Siz mezarı bir takdis belirtisi olarak mı kabulleniyorsunuz? Sizin inancınıza göre içinden çıkan kurtların üstünde yürüyen ve onun yanaklarını yiyecek böceklerin merhametine terk edilen bir cesetten ve çürümüş bir insan vücudundan daha dehşet verici herhangi bir şey düşünebiliyor musunuz? Yarabbi! Ölmüş bile olsa, sıkıca bağlanmış ve ağzı tıkanmış bir yüz benim nefesimi keser! Taşındığını gördüğünüz bu sefil, bir çukura atılma aşağılanması dışında, yüz elli arkadaşının da cenaze alayına katılmasına mahkûm edildi, onlara da kıskanç ve nankör bir adamı sevmiş olmalarından ötürü ceza olarak cenaze töreninde yüzlerine üzgün bir ifade vermeleri emredildi, aslında yargıçlar adamın suçlarının bir kısmının onun kıt aklından kaynaklandığına inanıp üzülmeselerdi, arkadaşlarına ağlama cezası da vereceklerdi. Suçlular dışında, herkes yakılır: Aslında bu çok uygun ve çok mantıklı bir alışkanlıktır; zira inandığımıza göre ateş, saf olanı saf olmayandan ayırdığından ve sıcaklığının çekim gücüyle ruhu meydana getiren bu doğal sıcaklığı birleştirdiğinden, ruha durmaksızın yükselme gücü verir. Bu yükseliş herhangi bir yıldıza, her halktan daha az maddesel, daha zihinsel olan bazı halkların dünyalarına kadar sürer; zira onların mizaçları yaşadıkları kürenin saflığına denk gelmeli ve katılabilmelidir. Bu kök ateş o dünyanın elementlerinin saflığı sayesinde daha da düzeltildiği için, bu ateşli, coşkulu ruh o ülkenin kentsoylularından birini meydana getirmeye yönelir.

"Bu aslında en güzel defnetme tarzımız değil. Filozoflarımızdan biri, artık hafızasının zayıfladığı ve yılların soğuğunun ruhunun hareketlerini uyuşturduğunu hissettiği yaşa geldiği zaman dostlarını şatafatlı bir ziyafet vererek bir araya toplar. Sonra, kendisine doğadan ayrılma kararını aldırtan sebepleri açıklar. Yapmış olduğu güzelliklere daha fazla şeyler ekleme ihtimali bulunmadığından, ona ya lütufta bulunulur, yani ölmesi önerilir yahut çok sert bir yaşama emri verilir. Yani, oy çokluğu ile son nefesi kendi ellerine bırakılırsa, en çok sevdiklerini törenin yer ve gününden haberdar eder. Onlar da müshil alır ve yirmi dört saat hiçbir şey yemezler. Bilgenin evine gelip, güneşe adaklarını

sunduktan sonra, tören yatağına uzanmış olarak onları bekleyen yürekli cömerdin odasına girerler. Herkes sırasına göre öpüşmeye koşar, yanına en çok sevdiği gelince, onu şefkatle öptükten sonra midesine yaslar ve dudağını dudağına birleştirerek, serbest olan sağ eliyle, kalbine hançeri daldırır. Sevgili arkadaşı, sevgili dostunun nefesinin kesildiğini hissedinceye kadar, dudaklarını onunkilerden ayırmaz. Sonra, demir parçasını göğsünden çeker, yarasını ağzıyla kapatır, kanını yutmaya başlar ve daha fazla içemeyinceye kadar emer. Hemen ardından bir başkası onun sırasını alır ve birinci arkadaş yatağa taşınılır. İkinci de doymuş olunca, üçüncüye yer vermek üzere, o da yatırılır. Sonunda, bütün katılımcılar doyunca, dört veya beş saat sonra, her birine on altı yahut on yedi yaşlarında bir genç kız takdim edilir. Aşkın tadını çıkarttıkları üç dört gün boyunca, bu birleşmelerden arkadaşlarının hayatının devam edeceğine emin oldukları bir şey doğar diye, tamamen çiğ yedikleri ölünün etiyle beslenirler."

Bu adama daha fazla nutuk çekme imkânı vermedim, gezintime devam etmek üzere onu ektim. Dolaşmamı oldukça kısa tutsam da bu gösterilerin özelliklerine ve kentin bazı yerlerine harcadığım vakit, akşam yemeğine hazırlanmasından iki saat sonra gidebilmeme neden oldu.

Neden bu kadar geç kaldığım soruldu.

"Kabahat bende değil" dedim durumdan şikâyetçi olan aşçıya. "Sokak aralarında birçok defa saatin kaç olduğunu sordum, ama bana her seferinde ağızlar açılarak, dişler sıkılarak ve çehreler yamultularak cevap verildi!"

"Ne!" diye haykırdılar hep bir ağızdan, "size saati gösterdiklerini anlamadınız mı?"

"Hay kör olası" dedim, "koca burunlarını güneşe kaldırmalarını da anlamadım."

"Saat kullanmaktan vazgeçmeleri için" dediler, "bu onlara yarayan çok büyük bir kolaylık. Zira dişleriyle o kadar doğru bir kadran yapıyorlar ki, birini saatten haberdar etmek istedikleri zaman dudaklarını aralıyorlar; sıkıntıya düşmüş meraklıya, burunlarının gölgesi saati bir kadranda görüldüğü gibi belirtiyor. Şimdi, buradaki herkesin neden büyük burunlu olduk-

larını öğrenmek için hemen dinleyiniz. Hamile bir kadın doğum yapar yapmaz, ebe hanım bebeği okulun başpapazına götürür ve tam bir yıl sonra bilirkişiler toplanırlar. Eğer çocuğun burnu Baş Yargıcın kabul ettiği ölçüye göre daha küçük bulunursa, yassı burun, ebleh varsayılır ve iğdiş etmeleri için papazlara teslim edilir. Muhtemelen bana bu barbarlığın sebebini ve bakireliğin suç sayıldığı bizim ülkemizde, nasıl olur da zor gücüyle iktidarsız adamlar yarattığımızı soracaksınız. Bilmelisiniz ki bunu, otuz yüzyıldan beri sürdürdüğümüz, kapımızın üstünde asılı duran bir koca burun görünümlü tabelada şu yazılanlara göre yapıyoruz: Burada, bilge, ihtiyatlı, kibar, hoşsohbet, cömert ve açık görüşlü bir adam yaşar, küçük burunlular da bunlara zıt niteliksizliklerin sürüsüdür. İşte bu nedenle yassı burunlular hadım edilir çünkü devlet, onların kendilerine benzer çocukları olacağına hiç olmamasını daha çok tercih eder."

İçeriye çırılçıplak birinin girdiğini gördüğümde, o hâlâ konuşuyordu. Derhal oturdum ve onu şereflendirmek için üstümü örttüm, çünkü böyle bir davranış, bu ülkede birisine gösterilebilecek en büyük saygı işaretidir.

"Kral" dedi, "ülkenize hareket etmeden önce, yöneticileri haberdar etmenizi istiyor. Zira birazdan bir matematikçi gelecek ve Meclise, ülkenize geri döndüğünüzde yapmanız için size bir çeşit makineyi öğreteceğine, onun bir eşdeğerini burada hazır tutacağına ve ötekini buna çekerek bizim dünyamıza bağlayacağına söz verecek."

Çıplak adam dışarıya çıkar çıkmaz genç ev sahibine "Hey! Çok rica ederim" dedim, "bu herifin kemerine bağlı edep yeri şekilli şu bronz takının ne demek olduğunu bana anlatır mısınız?"

"Aslında, bunların bir yığınını Sarayda kafeste yaşadığım dönemde hep görmüştüm, fakat neredeyse daima Kraliçenin kızlarıyla çevrili bulunduğumdan, onların önünde böyle cıvık bir konuyu açmaya, cinsiyetlerine ve konumlarına göstermem gereken saygıyı yok eder kaygısıyla cesaret edememiştim.

"Buradaki dişiler, kendilerini tavlayanları gördüklerinde yüzlerinin kızarması konusunda erkeklerden daha az edepsiz de-

ğildirler; bakireler de tabiat analarının anısına bağlı kalarak, üstümüzde onun adını taşıyan tek şeyi, tabiatımızı[14] da sevmekten utanmazlar.

"Bilmelisiniz ki bu adam, asilzadelik sembolü olan ve üstünde erkeklik aleti biçimli bir madalya takılı kuşakla ödüllendirilmiştir, bu süs, soyluyu halktan ayıran işarettir."

Bana bu kadar zırva gelen bu çelişkiye gülmekten kendimi alamadığımı itiraf etmeliyim.

"Bu âdet bana biraz fazla olağandışı geldi" dedim ev sahibine, "zira bizim ülkemizde soyluluk işareti kılıç kuşanmaktır."

Ama o, hiç heyecanlanmaksızın: "Ah benim küçük adamım!" dedi, "sizin dünyanızın büyükleri, sadece bizleri yok etmek için hazırladıkları, neredeyse herkesi amansız düşman görürcesine, celladı temsil eden bir aleti teşhir etmek için çıldırıyorlar da, aksine, ona sahip olmasaydık, bizleri de yeryüzünde eksikliler arasında saydıracak bir organımızı, doğanın güçsüzlüklerinin yorulmaz tamircisini, her canlının Prometeus'unu, göz ardı ediyorlar. Zavallı ülke, doğurganlık işaretleri yüz karası, yok ediciler onurlandırıcılı sayılıyor. Üstelik de bu organa, sanki hayat vermekten daha şerefli başka bir şey varmış ama hayat almak en aşağılık sayılmazmış gibi, müstehcen yer adını takmışsınız!"

Bütün bu sohbet boyunca yemeğimize ara vermedik ve döşeklerimizden kalkar kalkmaz, hava almaya bahçeye çıktık.

Dışarıdaki beklenmedik manzara ve güzellikler bizi bir süreliğine oyaladı. Fakat o sıra beni en çok gıdıklayan istek, sıra halktan olanlara göre çok yükselmiş bu ruhu, bizim dinimize döndürmek oldu. Kendisine, Yaradan'ın ona ihsan etmiş olduğu bu güzel dehayı balçıkla sıvamamasını, Tanrı'yı kavramaya muktedir bu zekâyı hayvanlar güruhundan çekip almasını, sonuçta ölümsüzlüğünü birkaç gün, eziyetle değil de keyifle birleştirmesini ciddi olarak düşünmesi için bin kere nasihat ettim.

"Ne!" dedi, kahkahadan kırılarak, "ruhunuzu hayvanlarınkinin aksine, ölümsüz mü sanıyorsunuz? Doğrusu sevgili dostum, gururunuz epeyce küstah! Çok rica ederim, bu ölümsüzlü-

14 Fransızca "nature": Doğa. Bu kelime on yedinci yüzyılda, bedenin üreme organlarını ifade etmek için de kullanılıyordu. (ç. n.)

ğün hayvanların zararına olduğunu neye dayandırıyorsunuz? Sebebi acaba bizlerde mantık yeteneği olduğu, onlarda ise bulunmadığı mıdır? İlkin buna itiraz ediyorum ve canınız istediği zaman, onların da bizler gibi düşündüklerini size ispat etmeye söz veriyorum.

"Ama ayrıca mantığın bize özgü olarak dağıtıldığı ve sadece bizim türümüze ait bir ayrıcalık olduğu doğruysa bile, Tanrı'nın insanoğluna akıl ihsan ettiği için, bir de onu ölümsüzlükle zenginleştirmesi gerektiği nasıl söylenebilir? Yani bu hesapla, dün bu zavallıya bir gümüş sikke verdim diye ona bugün bir altın sikke mi vermem gerekir? Bu sonucun yanlışlığını pekâlâ siz de görüyorsunuz; oysa aksine, birine bir altın vermekle doğru yaptıysam, benden hiçbir şey almamış olan bir başkasına bir gümüş vermem gerekir. Buradan aziz dostum, bizlerden daima bin kere daha adil olan Tanrı'nın, birilerinin önüne her şeyi sererken ötekilere hiçbir şey bırakmazlık etmeyeceği sonucunun çıkarılması gerekir. Sizin dünyanızda, paylaşımda hanenin neredeyse tüm gelirine el koyan yaşlılarının örneğini ileri sürmenize gelince, bu, isimlerini ebedileştirmek isterken fakirliğe düşerlerse yollarını şaşırıp şöhretlerini kaybetmekten endişe eden babaların bir zafiyetidir. Ama yanılgıyı kesinlikle bilmeyen Tanrı, böylesine bir büyüğünü işlemekten uzak durdu ve ayrıca da Tanrı'nın ebediyetinde, ne evveli ne de sonrası olmadığından, âlemindeki küçükler yaşlılardan daha genç sayılmazlar."

Bu fikrin beni sarstığını kesinlikle saklamıyorum.

"İzin verirseniz bu konuyu kapatalım" dedim, "zira size cevap vermek için kendimi yeterli güçte hissetmiyorum; bu zorluğunun çözümünü ortak akıl hocamıza danışmak istiyorum."

Bana cevap vermesini beklemeksizin, bizim becerikli şeytanın odasına çıktım ve herhangi bir girizgâha başvurmadan, ruhlarımızın ölümsüzlüğü konusunda bana yapılan itirazı açıkladım, işte bana verdiği cevap: "Evladım, bu genç şaşkın, Tanrı adaletsiz olacak diye, insan ruhunun ölümsüzlüğünün mantıklı gelmediğine sizi inandırmaya kendini kaptırmıştı, oysa herkesin ortak Babası olduğunu söyleyen Tanrı'nın, bir türü ayrıcalıklı kılıp geri kalanları yokluk veya talihsizliğe terk etmesi, bu nedenler, ger-

çeğe oldukça uzak görünüyor. Ona bütün sorabileceğim, bizim için doğru olanın Tanrı için de doğru olduğunu nasıl bildiğidir, Tanrı'nın bizim arşınımıza göre ölçülebildiğini nasıl bildiğidir, sadece bizim âdetlerimize, bizim düzensizliklerimize çare olması için tesis edilen, bizim yasa ve âdetlerimizin, Tanrı'nın mutlak gücünün bölümlerine de uygulanabileceğini nasıl bildiğidir. Bu konuda sizin Kilisenizin Pederlerinin gayet ilahi olarak verdikleri cevapları geçeceğim, ama şimdiye kadar gizli kalmış bir sırrı açıklayacağım: Biliyorsunuz ki ah oğlum, topraktan bir ağaç, bir ağaçtan bir domuzcuk, bir domuzcuktan da bir insan olur. Doğadaki tüm yaratıklar daha kusursuza doğru yöneldiklerine göre, insan özü dünyada hayal edilebilecek en güzel karışımın sonu ve hayvanlar âlemi ile melekler âlemi arasındaki tek bağ olduğu için bütün bu yaratıkların insan olmaya iç geçirdiklerine sizi inandıramaz mıyız? Bu başkalaşımların meydana gelmesini inkâr etmek doğrusu ukalalık olur. Bir elma ağacı fidanının sıcaklığının, tıpkı bir ağız gibi çevresindeki çimi emip hazmettiğini; bir domuzcuğun bu meyveyi tüketip onu kendisinin bir parçası yaptığını; bir insanın domuzcuğu yiyerek bu ölü eti ısıtıp kendisine kattığını ve bu hayvanı çok daha asil bir tür içinde yaşattığını görmüyor musunuz? İşte başında külahıyla gördüğünüz şu piskopos da altmış yıl kadar önce bahçemdeki bir tutam ottan başka bir şey değildi. İmdi, Tanrı tüm yarattıklarının ortak babası olarak hepsini eşit derecede sevdiği için, Pythagoras'ınkine göre daha mantıklı bu ruhgöçü açıklamasıyla, tüm duyu sahibi olanlar, tüm topraktan yetişenler ve tüm madde insana dönüştükten sonra Kıyamet gününün geleceğine ve orada bütün peygamberlerin felsefelerinin sırlarını açıklayacaklarına inanmak daha fazla ikna edici değil midir?"

Gayet tatmin olarak bahçeye indim ve hocamızın bana öğrettiklerini bir solukta ezberden tekrarlarken fizyonom bizi yemeğe ve koğuşa götürmeye geldi. Özellikleri geçiyorum, çünkü bir önceki gün gibi beslenildim ve yatırıldım.

Ertesi sabah uyanır uyanmaz itirazcımı kaldırmaya koştum.

"Sizinki gibi güçlü bir zekâyı uykuya bürünmüş olarak bulmak" dedim yanına yaslanarak, "hareketsiz bir ateş bulmak kadar büyük bir mucize."

Bu berbat iltifata gülümsedi.

"Ama" diye, sevgi dolu bir hiddetle haykırdı, "siz bu şaşkınlık verici mucize ifadelerine acaba mantığınıza olduğu kadar ağzınıza da boyun eğdirmiyor musunuz? Bu isimlerin filozofların isimlerini küçük düşürdüklerini bilmelisiniz. Bilge, dünyada hayal etmediği veya hayal edilebileceğine inanmadığı hiçbir şeyi görmediği, kabullenmediği için, aptalların sağduyu zorluklarını gizlemek üzere icat ettikleri bütün bu mucize, harika, doğaüstü tabirlerini küçümsemek durumundadır."

O zaman, onu yanılgısından kurtarmak için konuşmaya kendimi mecbur hissettim.

"Hâlâ" diye cevap verdim, "mucizelere inanmıyorsunuz ama meydana gelmekten de, hem de pek bol, hiç eksik olmuyorlar. Ben de birçoğunu gözlerimle gördüm. Mucizevi bir şekilde iyileşmiş yirmiden fazla hasta tanıdım."

"Bu kişilerin mucize vasıtasıyla iyileştiklerini söylüyorsunuz" diyerek lafımı kesti, "oysa hayal gücünün, bize musallat olan illetin zararlı niteliklerine karşı savaşmak üzere vücudumuza yayılmış bir reçine sayesinde, bütün hastalıkları tedavi ettiğini bilmiyorsunuz. Ağrıyla uyarılan hayal gücümüz, bedenin uygun yerinde bu zehre karşı gelecek ilacı seçer ve bizi iyileştirir. İşte dünyamızın en iyi hekiminin hastaya, daha çok, çok becerikli olan ama onun cahil sandığı bir tabip yerine pek usta zannettiği cahil bir hekime gitmeyi tavsiye etmesi bu sebepten kaynaklanır. Çünkü o hekim, hayal gücünün sıhhatimiz yararına çalıştığını gözünde canlandırır. İlaçlardan azıcık yardım alan ve bizi tedavi etmeye muktedir olabilen hayal gücü eğer onları kullanmazsa, ilacın en kuvvetlisi bile etkisiz kalır! Sizin dünyanızın ilk insanlarının, hiçbir hekimlik bilgileri olmadan o kadar uzun asırlar boyunca nasıl yaşadıklarına şaşıyor musunuz? Bünyeleri kuvvetliydi, bu doğal reçine tabiplerin sizlere kullandırdığı ilaçlarla bozulmamıştı. Nekahete girmeleri için sadece, iyileşmeyi şiddetle istemeleri ve hayal etmeleri yeterliydi. Hayal güçleri, belirgin, güçlü ve gergin olur olmaz, bu yaşamsal yağın içine dalarak etkini durağanın üstüne seriyorlardı ve hastalar bir göz kırpma süresinde eskisi gibi sıhhate kavuşuyorlardı. Bu yağ

halen günümüzde de şaşırtıcı tedaviler yapmıyor değil ama halk iyileşmeyi mucizeye bağlıyor.

"Bana gelince, mucizelere kesinlikle inanmıyorum, bunları yapmanın kolay olmadığını söyleyenlerin yanılmaları kanımca daha kolaydır. Onlara şöyle sormak isterim: Şu iyileşmiş olan ateşli hasta, hastalığı sırasında muhtemelen, sağlığına yeniden kavuşmayı kuvvetle temenni etmiş, adaklarda bulunmuştur. Oysa hastalandığında ya ölmesi, ya rahatsızlığının devam etmesi ya da iyileşmesi gerekirdi. Ölseydi, Tanrı çektiği çilelerin mükâfatını vermek istedi denilecekti, belki de muzipçe ikircikli anlamda, hastanın dualarından ötürü, onu bütün dertlerinden kurtardığı söylenecekti. Eğer rahatsızlığı devam etseydi inancının olmadığı, ama iyileşseydi bunun açıkça bir mucize olduğu anlatılacaktı. Bu işlemi, sağlığına kavuşmak istemesi hırsının hareket geçirdiği hayal gücünün gerçekleştirmiş olması daha akla yakın değil midir? Zira onun, kendini Tanrı'ya adamış birçok efendiye göre ölümden kurtulmasını daha çok isterim, onların ne kadar çoğunun adaklarıyla beraber sefil olarak göçüp gittiklerini görmüyor muyuz?"

"Ama en azından" diye söze girişti, "ruhumuz, mantığımızın araçlarından faydalanmadan ve irademizin katkısından destek almadan, sanki bizim dışımızdaymış gibi, etkeni edilgene uygulamayı kendiliğinden bildiğine göre, bu reçine hakkında anlattıklarınız eğer doğruysa, bu ruhumuzun akıllılığının bir işaretidir. Demek ki, ruhumuz eğer bizden ayrı olarak da mantıklıysa, mecburen zeki olması gerekir ve eğer onun zeki olduğunu itiraf ederseniz, ben de buradan ölümsüz olduğu kanaatini çıkarırım; zira ölüm canlıların başına, sadece maddenin uğradığı biçim değişimiyle gelir."

İşte o zaman bu genç adam poposunu yatağa koyup beni de yanına oturttuktan sonra, aşağı yukarı şöyle konuştu: "Hayvanların bedensel olan ruhlarına gelince, onlarda dört nitelik ahengi, kan kuvveti ve uygun düzenlenmiş organlar olmadığı için ruhlarının ölmesine şaşırmıyorum. Ama bedensel olmayan, akıllı ve ölümsüz bizimkinin, bir öküzü öldüren sebeplerin benzerlerinden ötürü bedenimizden çıkmaya mecbur kal-

masına çok fazla şaşıyorum. Vücudumuzla bir anlaşma mı yaptı ki, kalbe bir kılıç darbesi, beyinciğe bir kurşun, göğse bir yaylım ateş geldiğinde ruh, delinmiş postu derhal terk ediyor? Çok defa mukaveleye uymadığı da oluyor zira birçok kişi bazılarının öldüğü yaralardan kurtuluyorlar; adeta her ruhun bedeniyle başka bir pazarlık yapmış olması gerek. Doğrusu, bize inandırıldığı kadarıyla, bu kadar çok zekâsı olan ruh, evini terk ettiği zaman kendisine yeni barınak olarak cehennem işaret edilince hiddetten çıldırıyor. Eğer söylendiği gibi, bu ruh zeki ve kendiliğinden mantıklı olsaydı, bizim cüssemizden ayrıldığında da akıl yeteneğine sahip bulunacaktı ve ayrıca nasıl olacaktı da anadan doğma körler bu akıllı ruhun sahip bulunduğu bütün güzel olanaklar sayesinde, görmenin nasıl bir şey olduğunu tahmin bile edemeyeceklerdi. Sağırlar neden hiç işitmiyorlar? Yoksa henüz bütün öteki duyularından mahrum kalmadıklarından mı? Ne yani! Bir sol elim var diye artık sağ elimi kullanamayacak mıyım? Ruhun, her ne kadar zihinselse de, duyuları olmadan hareket edemeyeceğini kanıtlamak için, fırçaları olmayan bir ressamın da tablo yapamayacağı örneğini veriyorlar. Evet, ama bir ressam için fırçası yoksa çalışamaz demek, fırçaları varken eğer boyaları, kalemleri, tuvali ve kâğıtlarını kaybetseydi daha bile güzelini yapabilirdi demek değildir. Tam aksine! Onun çalışmasına ne kadar daha çok engel çıkarsa resmini yapması imkânsızlaşır. Oysa hayatın akışı sırasında aletlerinden birini kaybeden ruh, bu sebeple ancak kusurlu davranabilirken, ölümümüzden sonra hepsini kaybettiği durumda mükemmel çalışmasını bekliyorlar. Bunu savunanlar bana gelip, ruhların işlevlerini gerçekleştirmeleri için bu aletlere ihtiyaç duymadıkları nakaratını tekrarlarsa, ben de onlara, bir nokta bile görmedikleri taklidini yapan *Quinze-Vingts*'leri[15] kırbaçlamak gerektiği şarkısını şakırım."

"Ama" dedim, "anladığım kadarıyla varmak istediğiniz sonuca göre, eğer ruhumuz ölseydi beklediğimiz yeniden diriliş an-

15 Quinze-Vingts. On üçüncü yüzyılda Paris'te fakir hastalar için kurulmuş 300 yataklı körler bakımevi. Hastalar gündüzleri Paris sokaklarında gruplar halinde, sağa sola çarparak dilenir ve bağrışırlardı. (ç. n.)

cak bir kuruntudan ibaret kalır; zira Tanrı'nın onları tekrar yaratması gerekecekti ki, bu da bir diriliş sayılamayacaktı."

Başını sallayarak lafımı kesti: "Hay aklına!" diye haykırdı, "Bu hikâyeyi size kim anlattı? Ne! Siz? Ne! Ben? Ne! Benim uşağım yeniden mi dirilecek?"

"Bu hiç de matrak diye anlatılmış bir hikâye değil" dedim, "bu size apaçık ispatlayacağım bir gerçek."

"Eh ben de" dedi, "size aksini ispat edeceğim.

"Başlamak için, bir Müslüman yediğinizi farz ediyorum; dolayısıyla onu kendi özünüze katmış oluyorsunuz! Hazmedildikten sonra bu Müslüman'ın, kısmen et, kısmen kan, kısmen de sperm haline dönüştüğü doğru değil midir? Karınızla sevişiğiniz zaman, Müslüman'ın bedeninden aldığınız dölle, kalıba sevimli bir küçük Hıristiyan dökmüş oluyorsunuz. Şimdi soruyorum: Müslüman vücuduna sahip olacak mı? Eğer Yaradan ona vücut iade ederse, küçük Hıristiyancık, Müslüman'ın sadece küçük bir parçacığı olduğundan kendi bedeni bulunmayacaktır. Bana eğer, küçük Hıristiyan'ın kendi vücudu bulunduğunu söylerseniz, demek ki Tanrı Müslüman'dan, küçük Hıristiyan'ın ondan edindiğini geri almış olacaktır. Böylelikle, kaçınılmaz olarak ikisinden birinin vücudunun olmaması gerekir! Bana belki, Tanrı'nın, yeterli maddesi olmayana bu eksikliği telafi edeceğini söyleyeceksiniz! Evet ama başka bir zorluk bizi engelliyor, o da şu ki, cehenneme mahkûm Müslüman dirildiğinde ve Tanrı da ona Hıristiyan'ın çaldığının yerine yepyeni bir vücut verdiğinde, vücut tek başına, ruh tek başına bir insan meydana getiremediklerine, fakat biri ve diğeri aynı kişide birleşmiş halde, ve vücut ve ruh, her ikisi de insanın aynı derecede tamamlayıcı unsurları olduklarına göre, eğer Tanrı bu Müslüman'a kendininkinden farklı bir vücut sağlarsa, o artık aynı adam olamaz. Böylece Tanrı, cehennemi hak eden yerine bir başka adamı lanetler. Böylece, Tanrı, şehvet düşkünü bu bedeni, bütün duyularını suç işleyerek abartılı kullanmış bu bedeni cezalandırmak yerine bir başkasını, bakir olanı, saf olanı ve organlarını asla en küçük bir suç için bile hiç kullanmayanı ateşe atmış olur. Daha da çok gülüncü, bu bedenin cennet ve cehennemi aynı anda birlikte hak etmesi-

dir; zira Müslüman olarak lanetlenmeliydi, Hıristiyan olarak da bağışlanmalıydı; öyle ki Tanrı onu, Müslüman olarak hak ettiği laneti ödüllendirerek adaletsiz olmamak için cennete yollayamayacaktı, yine adaletsiz olmamak için, Hıristiyan olarak hak ettiği büyük mutluluğu ebedi ölümle ödüllendirmek üzere cehenneme atamayacaktı. Bu durumda, haksever olmak isterse, bu adamı ebediyen hem lanetlemesi ve hem de bağışlaması gerekir."

O zaman sözü tekrar aldım: "Eh! Yeniden diriliş karşıtı safsatalı delillerinize karşı vereceğim hiçbir cevabım yok" dedim, "Tanrı ki yalan söylemez, öyle dediyse doğrudur."

"O kadar acele etmeyin" diye, cevap verdi, "henüz 'Tanrı öyle dedi' diyorsunuz, önce bir Tanrı varlığını kanıtlamak gerek, bense bunu düpedüz inkâr ediyorum."

"Size" dedim, "filozofların bunu açıklamak için faydalandıkları delilleri sıralamak için katiyen oyalanmayacağım, bütün aklı başındaki insanların hep yazdıklarını yeniden anlatmak gerekir. Size sadece Tanrı'ya inanmamak için hangi sakıncalara takıldığınızı sormak istiyorum. Bundan hiçbir fayda görmeyecekseniz kendinizi neden inandırmaya çalışıyorsunuz? Zira eğer bir Tanrı varsa, ona inanmayarak mutsuz olmanızın ötesinde bir de, inanılması gerektiği yönündeki temel ilkeye itaatsizlik ederek kalacaksınız. Ayrıca Tanrı hiç yoksa bizlerden de daha mutlu olmayacaksınız!"

"Elbette sizden daha mutlu olacağım" dedi, "zira katiyen yoksa siz ve ben, eşit olacağız. Ama eğer varsa, hiç olmadığına inandığım bir şeye karşı suç işleyemeyecektim, çünkü günah işlemek için onu ya bilmek ya da istemek gerekir."

"Pek o kadar akıllı olmayan bir adam bile, bir yankesicinin saldırısına, eğer yankesici bunu yapmayı düşünmeseydi veya onu başkası sansaydı ya da sarhoş olsaydı, uğramayacağını anlamaz mıydı? Daha da önemlisi hiç alıngan olmayan Tanrı, onu tanımamız için gerekli olanakları bizlere sağlamayı reddeden kendisi olduğu halde, onu tanımayı bilemiyoruz diye üstümüze mi çullanacaktı? Ama küçük hayvancığım, sizin kanaatinize göre Tanrı inancı bizim için o kadar çok gerekli olsaydı, sonuçta eğer bizlere ebediyet getirecek olsaydı, Tanrı, kendisi bizleri, kimseye giz-

lenmeyen güneşinkiler kadar parlak ışıklara gark etmez miydi? Zira insanlar arasında 'işte, işte sen sen' yaparak saklambaç oynamak istediği yani bazen saklandığını bazen saklanmadığı, kimilerine gizlenirken ötekilere kendini gösterdiği yalanını söylemek, kendine ya ilgisiz ya da kötü niyetli bir Tanrı hayali yaratmak demektir. Ayrıca da, eğer bunu dehamın gücüyle anladıysam, hak eden ben değil Tanrı olur, bana pekâlâ kendisini yanlış tanıyacak aptal bir ruh ve organlar vermiş olabilirdi. Ve eğer tam aksine, bana, onu anlamama yetersiz kalan bir zekâ vermiş olsaydı, bu benim değil onun suçu sayılacaktı, çünkü pekâlâ onu idrak edebileceğim parlak bir akıl da verebilirdi."

Bu şeytani ve gülünç fikirler vücudumda büyük bir ürperti yarattı. O zaman bu adamı daha dikkatli incelemeye koyuldum ve yüzünde o zamana kadar henüz fark edemediğimi anladığım bir ürkütücülük görünce çok şaşırdım. Gözleri küçük ve çekikti, teni koyu esmer, ağzı kocaman, çenesi keçisakallı ve tırnakları da siyahtı. Hemen, aman Tanrım, diye düşündüm, bu sefilin daha şu hayatında cehennemlik ve hatta dünyamızda çok uzun zamandır konuşulan Deccâl olması bile mümkün.

Bununla birlikte zekâsına verdiğim değerden ötürü ona düşüncelerimi açıklamak istemedim ve Yaradan'ın ona beşikten beri ihsan ettiği gerçekten elverişli yönleri kendisine bir yakınlık duymamı sağlamıştı. Ama yine de, belasını bulsun diye ona beddualarımı haykırmadan edemedim. Ama o, kızgınlığıma gıpta edercesine: "Evet, dedi, ölümle ..." Ne söylemeye hazırlandığını bilmiyorum, çünkü tam bu sırada odamızın kapısı çalındı ve içeriye her tarafı kıllı kocaman bir adam girdi. Bizlere yaklaştı ve imansızı dalağından kavradığı gibi bacadan fırlatmaya kalktı.

Bu bahtsızın kaderine duyduğum acıma onu Etiyopyalı'nın pençelerinden kurtarmak için kendisine sarılmama mecbur bıraktı. Ama ızbandut öylesine güçlüydü ki ikimizi birden kaldırdı, öyle ki kendimizi bir anda bulutlarda bulduk. Onu yakından sıkmamın nedeni artık ahbaplık sevgisi değil ama düşmek kaygısıydı. Ne dileyeceğimi kestiremeden, kaç gün geçtiğini bilmeksizin gökyüzünü deldikten sonra, bizim dünyamıza yaklaşmakta olduğumu anladım. Artık Asya'yı Avrupa'dan, Avrupa'yı

da Afrika'dan ayırt edebiliyordum. Hatta gözlerim, alçalmam nedeniyle İtalya'nın ötesine dönemezken, kalbim bana, hiç kuşkusuz şu ızbandudun, ev sahibimi, ruhu ve vücuduyla cehenneme taşıdığını, cehennem de bizim dünyanın merkezinde olduğu için dünyamıza doğru yöneldiğini söylüyordu. Bununla beraber, aşağıda gördüğüm ve neredeyse sürtüneceğim ateşler içinde yanan bir dağın dehşeti, bana bu düşünceyi ve kara iblis bize araba olduktan sonra başıma gelenleri tamamen unutturdu. Bu yakıcı görüntü bana Aman Tanrım! diye çığlık attırdı. Son harfi ancak bitirmiştim ki kendimi küçük bir tepenin zirvesinde çalıların üstüne serilmiş olarak ve etrafımda da bana İtalyanca dualar okuyan iki veya üç papaz arasında buldum. O zaman, "Oh!" diye haykırdım, "Tanrıya şükürler olsun! Demek ki en sonunda Ay dünyasında artık Hıristiyanlar buldum. Eh, söyler misiniz bana dostlarım, şimdi sizin dünyanızın hangi ülkesindeyim?" "İtalya'da" diye cevap verdiler. "Nasıl yani! diye sözlerini kestim. Ay dünyasında da bir İtalya mı var?" Bu kaza hakkında o kadar az düşünmüştüm ki, hala bana İtalyanca konuştuklarını ve benim de onlara aynen cevap verdiğime inanamamıştım.

Yani tamamen kendime geldiğimde ve bu dünyaya geri döndüğüme emin olmama hiçbir engel kalmadığında, bu köylülerin beni istedikleri yere götürmelerine izin verdim. Ama daha sur kapısına varmamıştım ki krallığın, bütün köpekleri üstüme üşüştüler, sanki ilk Âdemlerinin doğum gününe ifrit olmuşlar gibi dehşetle havlıyorlardı, kendimi korkuyla evin birine atmayıp aramıza engel koymasaydım, kaçınılmaz biçimde yutulmuş olacaktım.

Bu olay, beni seyredenlerde oldukça hayranlık uyandırmadı değil; ama bu konudaki hayallerimden ayılır ayılmaz, birdenbire, bu hayvanların bana karşı tavır almalarının geldiğim dünyadan ötürü olduğunu fark ettim. Kendi kendime, zira diyordum, köpekler Ay'ın onlara o kadar uzaktan verdiği acıdan dolayı ona karşı havlamaya alıştıklarından, ben de Ay koktuğum ve bu koku onları sinirlendirdiği için üstüme saldırdılar.

Kendimi bu pis kokudan arındırmak için, kendimi bir terasta çırılçıplak güneşe serdim. Dört ya da beş saat böylece kı-

zardıktan sonra aşağıya indim, köpekler de, beni onlara düşman eden etkinin kokusunu almadıkları için, her biri evine döndü.

Limanda bir geminin Fransa'ya ne zaman gideceğini soruşturdum ve teknede zihnimi sadece seyahatimin harikalarını hatırlamaya ayırdım. Tanrının inayetinin, doğuştan imansız bu insanları, sevgili kullarının ahlaklarını bozamayacakları bir yere çekip almasına ve onları gururlarıyla cezalandırarak kendi başlarına terk etmesine bin kere şükrettim. Ayrıca, onlara nasihat etmek üzere İncil'i göndermeyi, İncili suiistimal edeceklerini bile bile ve bu karşı gelişin onlara öteki dünyada daha sert bir ceza hak ettirmekten başka bir şeye yaramayacağından da gayetle emin olduğu için, hiç ihmal etmediğinden kesinlikle kuşkum yok.

Mustafa Demirkan 1936 yılında doğdu. Galatasaray Lisesi'ni 1955, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü'nü -bir yıl Heykel Bölümü'ne devam ettikten sonra- 1961'de bitirdi. Kariyerine aynı bölümde Profesör Utarit Izgi Atölyesinde asistan olarak başladı, burs alarak gittiği Paris'te CSTB kurumunda araştırma yaptı, iki yıl Mimar Edouard Albert Atölyesi'nde çalıştı. Türkiye'ye geri dönerek öğretim üyeliğine devam etti. DGSA'dan emekli olduktan sonra Istanbul Kültür Üniversitesi'nde, Sanat ve Tasarım Fakültesi Iç Mimarlık Bölüm Başkanlığı görevini üstlenen Mustafa Demirkan, bu kurumda ve ayrıca İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde Tasarım, Iç Mekân ve Mobilya Tarihi ve Mimarlıkta Ütopya Tarihi derslerini yürüttü. "Mimarlıkta Utopya" konusunda çeşitli üniversitelerde konferanslara katıldı. Cyrano'nun hayal ettiği, günümüzle eşdeğer bina yapım, ulaşım, iletişim teknolojilerini, bilimsellik düzeyini ve konfor olanaklarını dinleyicilerine aktaran Mustafa Demirkan, Rostrand'ın kahramanı büyük burunlu Cyrano'yla ilgisi olmayan Cyrano'nun *Öteki Dünya / Ay Devletleri ve Imparatorlukları* adlı kitabını daha geniş bir ilgili kitlesiyle paylaşabilmek amacıyla başladığı bu kitabın çevirisini 2010 yılında tamamladı. Mustafa Demirkan Izmir Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde ders vermeye devam etmektedir.